

Ühistegevus Eesti põllumajandussektoris

Tallinn 2013

Maaelu Arengu Euroopa
Põllumajandusfond.
Euroopa investeeringud
maapiirkondadesse

www.emu.ee

Majandus- ja sotsiaalinstituut
Institute of Economics and Social Sciences

Koostanud: Jaan Leetsar, Jüri Krusealle, Kaie Laaneväli, Merle Saaliste,
Rando Värnik

Fotod: Kadri Schüts, Kaie Laaneväli, Mati Koppel

SISUKORD

Sissejuhatus.....	4
1. Ühistegevuse üldised põhimõtted.....	6
1.1. Ühistegevuse idee ja eesmärgid	6
1.2. Ühistutest tulenev kasu.....	9
2. Ühistegevus Euroopa Liidus.....	11
3. Ühistegevus Eesti Vabariigis 20. sajandi alguses.....	14
4. Ühistegevus Eestis taasiseseisvumise järgsel perioodil.....	17
4.1. Ülevaade põllumajandustootjate tulundusühistutest	17
4.2. Hulгимүүги- ja töötlemisühistud.....	21
4.3. Abiteenuseid pakkuvad ühistud	23
4.4. Toetusmeetmete mõju tulundusühistutele.....	25
5. Tulundusühistute edulood.....	32
5.1. TÜ Laeva Piim	33
5.2. TÜ WIRU VILI.....	38
5.3. TÜ Rakvere Piimaühistu	42
5.4. TÜ Rakvere Lihaühistu	46
5.5. TÜ Kaarliveski	48
5.6. TÜ Talukartul.....	51
5.7. TÜ EPIKO.....	58
5.8. Viru Lihaühistu	63
5.9. TÜ Eesti Mahe	69
5.10. Põllumeeste ühistu KEVILI.....	74
5.11. Piimandusühistu E-Piim	80
6. Soovitused ühistu asutamiseks	88

SISSEJUHATUS

Võrreldes teiste majandusharude töötajatega nii mujal maailmas kui ka Eestis on põllumeeste sissetulekud väiksemad (Statistikaameti (SA) andmetel oli Eestis 2011. aastal keskmine brutopalk 839 eurot, põllumajanduses, metsamajanduses ja kalandussektoris aga vaid 698 eurot, s.o 83% keskmisest), samas kui põllumajandus on väga suuri investeeringuid nõudev tegevusala ning täidab toidutootjana olulist rolli ühiskonna edasikestmisel. Üks põhjus, miks põllumeeste sissetulekud on väikesed, on nende ettevõtete väiksus ja killustatus. Põllumajandustootjad üksikuna ei ole võrdsed partnerid kontsentreerunud töötleva tööstuse ja ketistunud kaubandussektoriga hinnaläbirääkimiste pidamisel. SA andmetel ulatus 2010. aastal vaid seitsme põllumajandustootja müügitulu üle 5 miljoni euro, samas kui peamises põllumajandustooted kokku ostvas sektoris, toiduainetetööstuses, oli selliseid ettevõtteid 42¹.

Tabel 1. Kontsentreerumine Eesti põllumajandustootmises, toiduainetetööstuses ja jaekaubanduses 2010. aastal

Tegevusala	Kokku		Suurusgrupp 0–19 töötajat			
	Ettevõtete arv	Müügitulu, tuhat eurot	Ettevõtete arv	Osatähtsus kogu ettevõtete arvus, %	Müügitulu, tuhat eurot	Osatähtsus kogu müügitulus, %
Taime- ja loomakasvatus, jahindus ja neid teenindavad tegevusalad	1153	469 789,9	1023	88,7	180 155,7	38,3
Toiduainete tootmine	358	1 124 864,1	237	66,2	80 236,6	7,1
Jaemüük spetsialiseerimata kauplustes (domineerivad toidukaubad ja joogid) + toidukaupade, jookide ja tubakatoodete jaemüük spetsialiseeritud kauplustes	713	1 990 742,4	651	91,3	141 032,8	7,1

Allikas: SA

Sageli ei jaotu lõpptarbija poolt makstav hind tarneahelas tootjate, töötlevate ja kaubanduse vahel mitte vastavalt tehtud kulutustele, vaid kasumimarginaali jaotumist dikteerivad ahela tugevamad lülid. 2008. aastal alanud majanduskriisi tingimustes ilmnes, et põllumajandustootjate konkurentsivõime ja sissetulekute kasvu

¹ Vastavaid andmeid ei avaldata spetsialiseerimata jaemüügi (domineerivad toidukaubad ja joogid) kaupluste ning toidukaupade, jookide ja tubakatoodete jaemüügile spetsialiseeritud kaupluste kohta.

parandamiseks on vaja pöörata tähelepanu tarneahela toimimisele ning põllumeeste omavahelise koostöö edendamisele. Majandusraskuste tekkimisel kannavad tarbijale lähemal olevad enam kontsentreerunud ja seega ka kõige tugevamat positsiooni hinnaläbirääkimistel omavad tarneahela lülid oma kahjumi üle eelnevatele lülidele ja üldjuhul on kõige raskemas seisus kõige vähem koondunud ja tarbijast kõige kaugemal asuvad tarneahela lülid ehk põllumajandustootjad. Seda tendentsi näitasid 2009. aastal ELis korraldatud uuringud² ning muret ELi toiduahela toimimise häirete üle on väljendatud Euroopa Komisjoni teatises “*A better functioning food supply chain in Europe*”.³

Arenenud lääneriikide ajalooline kogemus näitab, et majanduslik ühistegevus on põllumajandustootjate sissetulekute kasvu ja konkurentsivõime võti. Ühiselt tegutsedes suudavad põllumajandustootjad tugevdada oma positsiooni tarneahelas. Omatoodetud põllumajandussaaduste ühisturustamisega on võimalik saavutada kasumi teenimiseks vajalik mastaabiefekt, tagada pidev kaubapakkumine ning arendada välja kompetents äritehingute sõlmimiseks nii koduturul kui ka ekspordiks. Ühisturustamine eeldab ka toodangu kvaliteedi jälgimist ja selle ühtset parandamist ning loob pikemas perspektiivis soodsa pinnase koondatud toodangule kõrgema lisandväärtuse andmiseks, st põllumajandustoodete ühise töötlemise alustamiseks, mis kasvatab põllumajandussektoris jääva lisandväärtuse osa veelgi. Ühistegevus tehnika ja tootmishoonete soetamisel vähendab individuaalset investeeringu vajadust ning aitab ka väiketootjatel oma tootmist moderniseerida ja parandada toodangu kvaliteeti. Ühistegevus mittepõllumajandusliku tootmise mitmekesistamisel võib aidata põllumajandustootmisega kaasnevaid riske hajutada ning vähendada sõltuvust kütuse ja elektrienergia turgudest (näiteks ühine biokütuste tootmine põllumajandustootmise jääkidest, elektrienergia tootmine taastuvatest energiaallikatest jne). Seega on ühistegevus oluline põllumajandustootjate elatustaseme tõstmisel ning laiemalt ka kogu maapiirkonna jätkusuutlikkuse tagamisel.

² *Analysis of price transmission along the food supply chain in the EU*, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=SEC:2009:1450:FIN:EN:PDF>;

The evolution of value-added repartition along the European food supply chain, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=SEC:2009:1445:FIN:EN:PDF>

³ http://ec.europa.eu/economy_finance/articles/structural_reforms/article16028_en.htm

1. ÜHISTEGEVUSE ÜLDISED PÕHIMÕTTED

1.1. Ühistegevuse idee ja eesmärgid

Ühistu on vabatahtlikult koondunud liikmete ühendus, et teha ühiselt seda, mida liikmed arvatavasti üksikult kas üldse või vähemalt nii hästi poleks teha suutnud. Selline ühine tegutsemine on kahtlematult eksisteerinud juba inimkonna algusaastatest saadik. Omaalgatuslik tegevus vastastikuse abi kaudu võimaldas inimestel areneda tsiviliseeritud kodanikeks. Vaatamata tänapäeva suurtele saavutustele on inimestel teistega koostööst ikka veel väga palju kasu.

Olgugi et sõnad „ühistu“ ja „ühistegevus“ sobivad hästi igasuguse rühmaviisi tegevuse iseloomustamiseks, on need käesolevas ülevaates mõeldud sellise majandusliku ja sotsiaalse iseloomuga põllumajandustootjate ühise tegevuse tähistamiseks, mis keskenduvad enamasti müümise, ostmise ja liikmete vajaduste rahuldamisega seotud äritegevusele.

Põllumajandustootjad on huvitatud peamiselt oma toodangu efektiivsest turustamisest, nii et saadav raha kataks kõik tootmiskulud ja annaks kasumit, mis võimaldaks ka investeringuid. Eesmärgiks on seega tootmise otsese tulemi maksimaliseerimine. See nõuab aga palju enam kui efektiivne turustamine – vajalikuks osutub ka tootmiskulude hoidmine nii madalatenä kui võimalik. Tootmiskulud hõlmavad seemneid, väetisi, kemikaale, masinaid, tööd, makse, intresside tasumist, paljude selliste teenuste maksumust nagu traktorite remont, veterinaarteenuste maksumus jne. Toodangu eest saadud raha miinus tootmiskulud on põllumajandustootja puhastulu. Ühistud võivad üheaegselt turustada efektiivselt ning hankida sisendeid soodsate hindadega, suurendades tootja tulukust.

Ühistu on tema liikmete poolt vabatahtlikult loodud ja kontrollitav organisatsioon, mida juhitakse liikmete huvides nende endi poolt. Ühistu on kasumit mittetaotlev organisatsioon, st tegutseb omahinna tasemel. Ühistu on liikmete omand. Ühistu luuakse, et kaasa lüüa majandustegevuses, sidudes seda tegevust kindlate demokraatlike põhimõtete ning sotsiaalse teadlikkusega. Ühistu teenindab ja toob kasu oma liikmetele võrdeliselt sellega, kuidas liikmed oskavad oma organisatsiooni ära kasutada.

Ühistu on osa kapitalistliku süsteemi konkureerivast vabast ettevõtlusest, mitte heategevusühing. Ühistu esmane ülesanne on teenindada oma liikmeid. Ühistu peamiseks sihiks on oma liikmete vajaduste rahuldamine majanduslikult tõhusal viisil, samas kui investeerijale suunatud aktsiaseltsi, usaldusühingu ja eraühingu eesmärgiks on investeerijate kasumite maksimaalne suurendamine.

Ühistegevuse idee põhineb ühistu liikmete isemajandamisel, iseseisval vastutusel, demokraatial, võrdsusel, ühises omandis oleval varal ja solidaarsusel. Rahvusvaheliste kriteeriumide järgi usuvad ühistute liikmed ühistute asutajate traditsioone järgides ühistegevuse rahvuslikesse väärtustesse, ühistute avatusse, sotsiaalsesse vastutusse ja

aususesse. Ühistutel on määrav tähendus ka kohalikus elus – nad on samal ajal ühiskonna teenistuses.

Ühistegevuse väärtusteks peetakse

- omaabi,
- liikmete isiklikku vastutust,
- demokraatiat ehk liikmete võimu,
- võrdõiguslikkust,
- õiglust ja solidaarsust hüvede jaotamisel.

Ühistegevus tugineb põhimõtetele, mida ühistu liikmed ja töötajad peavad oma tegevuses järgima. Aja jooksul on jõutud arusaamisele, et kui ühistud peavad kinni ja juhitud oma tegevuses ühistegevuse põhimõtetest, siis ühistud säilitavad ühistulise ettevõtluse vormi olulised eesmärgid, oma unikaalsuse ning on kindlalt liikmete teenistuses.

Ühistegevuse põhimõtted

- **Vabatahtlik ja avatud liikmeskond** – ühistulised ühendused on vabatahtlikult ühinenud inimeste organisatsioonid, kuhu võivad kuuluda kõik isikud, kes soovivad kasutada ühistute teenuseid ning on valmis kandma liikmeks olekuga kaasnevat ning põhikirjas sätestatud vastutust, sõltumata isikute sotsiaalsest seisundist, soost, rassist, poliitilistest ja usulistest veendumustest.
- **Demokraatlik juhtimine ja kontroll** – ühistulised ühendused on demokraatlikud organisatsioonid, mida juhivad ja mille tegevust kontrollivad liikmed, kes aktiivselt osalevad ühistu arengu- ja otsustusprotsessides. Isikud, kes on valitud ühistulise ühenduse esindajateks-juhtideks, on aruandekohustuslikud neid valinud liikmete ees. Kõigil liikmetel on võrdne hääleõigus – üks liige, üks hääl. Kõik ühistulised ühendused on organiseeritud demokraatlikel alustel ning teevad koostööd teiste organisatsioonide ja ühingutega samuti demokraatlikel alustel.
- **Liikmete majanduslik osalus** – liikmed annavad oma õiglase panuse ühistulise ühenduse kapitali moodustamisse ning teostavad selle üle demokraatlikku kontrolli. Ühistulise ühenduse kapitalist on vähemalt mingi osa liikmete ühine omand. Dividendid, mida liikmed saavad liikmeks oleku tingimuseks olevalt osamaksult, on piiratud või neid ei makstagi. Liikmed võivad kasutada kasumit ühistulise ühenduse arendamiseks, kui võimalik, siis jagamatu reservkapitali suurendamiseks; ühistulise ühenduse liikmete tulu suurendamiseks proportsioonis nende osalusega ühistus või muude tegevuste jaoks, mille liikmed on heaks kiitnud.
- **Iseseisvus ja sõltumatus** – ühistulised ühendused on iseseisvad isemajandavad omaabi organisatsioonid, mida juhivad ja kontrollivad nende liikmed. Kui ühistulised ühendused astuvad lepingusuhetesse teiste organisatsioonidega, k.a valitsusasutustega, või saavad oma tegevuse toetamiseks kapitali ühistuvälisest allikatest, toimub see tingimusel, et oleks tagatud demokraatlik liikmekontroll, säiliks ühistu iseseisvus ning sõltumatus.
- **Haridus, koolitus, teave** – ühistulised ühendused korraldavad koolitust oma liikmetele, valitud esindajatele, juhtivtöötajatele ning personalile, et need saaksid ühistuliste ühenduste arengule tõhusalt kaasa aidata. Nad teavitavad avalikkust ühistegevuse olemusest, põhimõtetest ja eelistustest.

Traditsiooniliselt käib ühistu liikmeks olekuga kaasas usk eetilistesse väärtustesse ja ausus, avatus, sotsiaalne vastutus ning hoolimine teistest. Omaabi tähendab, et kõik inimesed võivad ja peaksid püüdma kontrollida oma saatust. Ühistegevuse teoreetikud arvavad, et täielik inimese areng saab toimuda vaid koos teistega. Ühe inimese kui indiviidi tegevus on piiratud, piiratud on ka see, kuhu ta võib välja jõuda. Ühise tegevuse ja ühiste kohustuste kaudu suudab ka üks saavutada rohkem. Üksikisikud arenevad ka oma oskuste poolest, kui nad võtavad aktiivselt osa ühistu tegevusest.

Omapastutusega võtavad ühistu liikmed endale kohustused, mis liikmeks olemisega kaasnevad. Liikmetel on kohustus investeerida ühistusse, müüa oma toodang ühistu kaudu või tellida teenus oma ühistult, tutvustada oma ühistut. Liikmetel on kohustus tagada, et ühistu jääks sõltumatuks teistest avalikest ja eraorganisatsioonidest.

Ühistute tegevus põhineb võrdsusel. Ühistu põhialuseks on liige, kes on üksikisik või üksikisikute ühendus. Üksikisikul baseerumine on üheks peamiseks teguriks, mis eristab ühistuid aktsiakapitali poolt kontrollitavatest ettevõtetest. Kõikidel liikmetel on võrdne õigus osaleda ühistu tegevuses, õigus olla informeeritud, õigus avaldada oma arvamust ja õigus valida ning osutada valituks juhtorganitesse, seega osaleda otsustusprotsessis. Liikmed peavad olema ühistus võrdsed, mis ennekõike tähendab seda, et liikmeid koheldakse ühistus võrdselt. Tavaliselt arvestatakse seda põhimõtet kasumi, boonuste ja dividendide jaotamisel, osamaksude tasumisel ja kapitali jagamisel.

Solidaarsuse väärtusel on pikk ajalugu. Ühistu ei ole lihtsalt liikmete kogum – see on ühtne kollektiiv. Liikmetel lasub vastutus selle eest, et kõik oleksid võrdselt koheldud, et peamine eesmärk oleks alati tegevuse sihiks, et oleks olemas järjepidev püüe käituda ausalt oma töötajatega, olgu nad ühistu liikmed või mitte. Ka teiste ühistute ning ettevõtete suhtlemisel tuleb silmas pidada samu põhimõtteid. Solidaarsus tähendab ka seda, et ühistu vastutab kõikide liikmete ühiste soovide täitmise eest. Ühistegevus ei ole ainult üksikisikute tegutsemine, vaid kinnitus ühtsuse jõule ja ühisele vastutusele. Veel tähendab solidaarsus seda, et ühistu juhid ja liikmed tegutsevad koos. Nad töötavad koos, et esineda ühtsena valitsuse ja rahva ees. Nad tunnistavad, et on olemas ühine põhimõte kõikides ühistutes, sõltumata nende tegevussuundadest ja eesmärkidest. Ühistuline liikumine põhineb solidaarsusel ning seetõttu erineb ühistu teistest ühiskonnas eksisteerivatest ettevõtete vormidest.

Paljud esimesed ühistud 19. sajandil andsid erilise vande aususele. Tänu sellele olid ühistute edusammud väljapaistvad eeskätt kaubanduses, kuna nad nõudsid täpset kaalumist, kauba kõrget kvaliteeti ja õiglasi hindu. Põllumajandusühistud said kuulsaks oma kõrgekvaliteedilise toodangu ja heade kaubamärkide ning õiglase tulude jaotamise poolest. Erilise aususega äritegevuses on ühistud silma paistnud mitte ainult oma liikmete, vaid ka äripartnerite suhtes.

Ühistu ei ole kinnine klubi, vaid ta on avatud uutele liikmetele. Ausus, avatus, sotsiaalne vastutus ja hoolimine teistest on väärtused, mida võib leida ka teistest organisatsioonidest, kuid need on just eriti omapärased ja mahasalgamatud ühistutes. Ühistud erinevad heategevusorganisatsioonidest selle poolest, et nad ei jaota hüvesid tasuta ja alla omahinna.

Nagu enamik institutsioone loodi ka ühistud majandusliku vajaduse ja kitsikuse tingimustes. Sageli võib kohata ühistegevuse väärarvamist. Vahel arvatakse, et ühistegevust saab alles siis arendada, kui liikmetel on olemas selleks vajalik kapital. Esmaseks tuleb siiski pidada inimeste vajadusi ja taht, kapital on üksnes vahend eesmärkide saavutamiseks. Sageli on esile tõstetud ühistegevuse suurt sotsiaalset rolli inimestevaheliste suhete parandajana. Mida tähtsamat osa etendavad ühiskonnas ühistud, seda eetiliseks, ausamaks, humaansemaks, avatumaks ja solidaarsemaks muutub ühiskond tervikuna. Ja ka vastupidi, mida vähem on ühistegevust, seda vähem on ühiskonnas ausust, humaansust, eetilist ja koostööd. Ühistute populaarsus on mitmes riigis viimasel ajal kasvanud tänu ühistute võimele küllaltki efektiivselt rahuldada liikmete majanduslikke vajadusi.

1.2. Ühistutest tulenev kasu

Ühistu liikmete, aga ka tarbijate saadav kasu ühistute tegevusest on üheaegselt nii otsene kui ka kaudne. Otsesest kasu võib näha vahetult pärast teenuste paranemist, soodsama hinnapoliitika kasutamist ja kulude vähendamist, kuna aga töö parema organiseerimise tulemusena saadud kaudne kasu selgub liikmetele võib-olla alles mõne aja möödudes. Ühistute poolt tekitatud konkurentsi tulemusena saavad paljudel juhtudel kasu nii ühistute liikmed kui ka mitteliikmed.

Kuna ühistud on põhiliselt loodud majanduslike vajaduste rahuldamiseks, on võib-olla õige oletada, et mida suurem on nõudlus, seda suurem on ka võimalus oma liikmetele kasu tuua. Ja vastupidi, mida väiksem on majanduslik nõudlus, seda väiksem on materiaalne kasu. Järelikult tuleb arvesse võtta paljusid tingimusi, enne kui hinnata ühistute võimalusi, saavutusi ja puudusi.

Liikmed saavad kasu majanduslikult edukatest ühistutest suuremate sissetulekute ja saadavate teenuste näol, mis varem olid kättesaamatud või kättesaadavad kõrge tasu eest. Nad saavad ka kaudseid tulusid, mis on seotud ühistu juhtimise täiustamisega, eneseusalduse ja julguse suurenemisega probleemide omaalgatuslikul lahendamisel. Lühidalt öeldes, liikmete kasu seisneb oma elatustaseme tõstmises.

Ühistud, saades paremaid hindu, alandades tegevuskulusid ühiku kohta, laiendades kaubandustegevust ja turustuskanaleid, on selle kaudu parandanud oma liikmete sissetulekut. Vahendajate ja töötajate reeglipärased müügikasumid jaotatakse ühistu liikmetele.

Toodete kvaliteedi parandamisega, hoolikama sorteerimise, pakkimise ning energilise reklaamimisega on ühistud alati aidanud liikmetel saada paremat hinda oma toodete eest. Samuti on kollektiivne tegevus kaasa aidanud ka talutarvete ja vajalike teenuste hinna alandamisele. Ühistu tagavarad, nagu väetised ja seemned, on hangitud põllumajandustootjate tarvete rahuldamiseks.

Otsese kasuga kaasneb ka kaudne kasu. Need on kogemused, mida saavad juhtorganite liikmed, kellest paljud on parandanud nii oma juhiomadusi kui kollektiivis töö tegemise oskust.

Ühistuga ühinemiseks või ühistute asutamiseks on mitu majanduslikku põhjust ning eesmärki. Kõige olulisem põhjus, miks ühistu liikmeks astuda, on ühistu poolt tagatav tegevuse stabiilsus ja turvalisus toorainetootjale ning kindel teadmine, et liiget-omanikku ei peteta. Lisaks võimaldab ühistu liikmelisus saada õiglast või head hinda toodetud tooraine eest ning vähendada kulutusi sisendite soetamisel ühisostude ja ühise majandamise kaudu, kuna hulgi ostes on hinnad madalamad. Eelnevale lisaks on ühistu liikmeks oleku eelised:

- saada ligipääs turgudele;
- soetada varusid;
- hoida kokku ladustamise ja hoiustamise kulusid;
- vähendada tootmisriske;
- saada sooduskrediite;
- saada osa kasumist, mis tekib valmiskaupade müügi käigus;
- saada osa kasumist, mis tekib suuremast kaubakäibest.

2. ÜHISTEGEVUS EUROOPA LIIDUS

Ühistute arv oli Euroopas maksimaalne Teise maailmasõja ajal. Pärast sõda ning eriti viimase kahekümne aasta jooksul on ühistute arv oluliselt vähenenud. Samal ajal aga on olemasolevate ühistute brutokäive ja turuosa hakanud suurenema ehk ühistute võimekus ja majanduslik osalus turgudel kasvab.

Tabel 2.1. Euroopa Liidu liikmesriikide põllumajandusühistute 25 paremat käibemahu järgi (2008)⁴

Jrk nr	Ühistu nimi	Sektor	Riik	Käive (miljard €)	Liikmete arv (tuh)	Töötajate arv (tuh)
1	FrieslandCampina	Piim	Holland	9,5	15,8	20,6
2	Bay Wa	Varustus	Saksamaa	8,8	a.p.	15,5
3	VION Son en Breugel	Liha	Holland	8,5	a.p.	35,6
4	Metsäliitto	Metsandus	Soome	6,4	129,3	17,5
5	Arla Foods	Piim	Taani/Rootsi	6,2	7,6	16,2
6	DanishCrown	Liha	Taani	6	10,7	23,5
7	AGRAVIS	Varustus	Saksamaa	5,8	a.p.	4
8	Union IN VINO	Teravili, varustus	Prantsusmaa	5,2	a.p.	1,5
9	KERRY	Piim	Iirimaa	4,7	9,7	22,3
10	DLG	Varustus	Taani	4,6	28	5
11	FloraHolland	Aiandus	Holland	4	5,1	3,6
12	TERRENA	Multifunkts.	Prantsusmaa	3,9	27,5	9,9
13	TEREOS	Suhkur	Prantsusmaa	3,8	9,5	9
14	Lantmännen	Teravili, sööt	Rootsi	3,7	37	10,5
15	SODIAAL	Piim	Prantsusmaa	2,7	13	7,7
16	Nordmilch	Piim	Saksamaa	2,5	8	8
17	DLA (Den Lokale Andel)	Varustus	Taani	2,5	20	2,3
18	Agricola Tre Valli	Liha, sööt	Itaalia	2,3	a.p.	a.p.
19	Humana Milchunion	Piim	Saksamaa	2,2	5	5
20	GLANBIA	Piim	Iirimaa	2,2	18,6	4,9
21	RWZ Rhein-Main	Varustus	Saksamaa	2,1	a.p.	a.p.
22	Irish Dairy Board	Piim	Iirimaa	2,1	0,1	3,8
23	Westfleisch	Liha	Saksamaa	2	a.p.	a.p.
24	RWA	Varustus	Austria	2	122	13
25	Coopagri	Multifunkts.	Prantsusmaa	2	a.p.	a.p.

(a.p. - andmed puuduvad)

⁴ Agricultural Cooperatives in Europe 2010
<http://www.agro-alimentarias.coop/ficheros/doc/03020.pdf>

Viimase kümne aasta jooksul on ühistute käive järjepidevalt kasvanud, samal ajal näitab ühistute ja nende liikmete arv kindlat kahanemise tendentsi. Ühistute turuosa on aga Euroopa Liidu liikmesriikides kogu aeg kasvanud. Järelikult maamajandusliku ühistegevuse tähtsus toiduainete tootmises järjest kasvab. Et ühistud suudaksid olla maailmas konkurentsivõimelised ja jätkusuutlikud, on nad viimastel aastatel hakanud ühinema. Rahvusvaheline Ühistegevuse Liit (ICA) näeb samuti ühistegevuse arengut nende edasises koostöös ja globaliseerumises.

Rootsi ühistuline kontsern Arla ja Taani ühistuline piimanduskontsern asutasid 17. aprillil 2000. aastal rahvusvahelise ühistulise kontserni Arla Foods. Ühinemise peaeesmärgiks oli Taani ja Rootsi piimandusühistute turujõu suurendamine rahvusvahelistel turgudel. Ühinemisest alates on tegu rahvusvahelise kontserniga, mille omanikeks-liikmeteks on Taani ja Rootsi talunikud-piimatootjad. Arla Foods tegutseb müügiesinduste kaudu 22 riigis. Lisaks müügiesindustele on Arla Foodsil piimatööstused 11 riigis, mille kaudu

Arla Foodsi logo

kogutakse kokku nende riikide piimatootjate toorpiim, töödeldakse see kaubaks ning müüakse turgudel maha. Saadud kasumid aga rändavad ühistulise kontserni kaudu Taani ja Rootsi talunikele-piimatootjatele. Arla Foods tõusis ühinemise järel Euroopa ühistute edetabelis kolmandale kohale. Viimastel aastatel on Arla Foods langenud edetabelis viiendaks, kuid tema käive on kaheksa viimase aasta jooksul kasvanud ligi 5,6 miljardi euron. Edetabelis viies koht on põhjendatud sellega, et nii Rootsis kui Taanis puuduvad looduslikud võimalused piimatootmist oluliselt suurendada. Samal ajal on piimandussektoris toimunud uusi ühinemisi ning ühistute edetabelis on esikohale tõusnud kahe Hollandi ühistu ühinemise järel FrieslandCampina, mille käive on ligi 10 miljardit eurot.

Hollandi piimaühistu FrieslandCampina ajalugu ulatub 1870. aastasse, kui kohalikud piimatootjad koondusid ühistutesse, et suurendada oma mõju turul. Hiljem hakkasid kohalikud ühistud koonduma suuremateks piirkondlikeks ühistuteks, mis 1960. aastal löid esimese ühise kaubamärgi. 1979. aastal ühinesid mitmed ühistud Lääne-Hollandis Melkunie Holland'iks, mille omandisse läks mitu eraomandis olevat piimameiereid. Samal aastal loodi Lõuna-Hollandis ühistu DMV Campina. 1989. aastal need kaks ühistut liitusid, luues Lõuna- ja Lääne-Hollandi piimatootjaid ühendava ühistu Campina Melkunie, mille toodangukasv jätkus ning 1997. aastal ühinesid Põhja- ja Ida-Hollandi neli suuremat ühistut, luues Friesland Coberco, mis hiljem nimetati ümber Friesland Foods'iks. 2001. aastal ühines Campina Melkunie Saksamaa ühistu Milchwerke Köln/Wuppertal'i ning Belgia ühistu De Verbroedering'iga, luues rahvusvahelise ühistu Campina. 2008. aasta detsembris ühinesid Friesland Foods ning Campina, muutudes üheks maailma suurimaks piimaühistuks FrieslandCampina. Ühistul on Hollandis, Saksamaal ja Belgias kokku umbes 15 300 liiget, tooteid müüakse 100 riigis ning ühistu käive on kasvanud 9,5 miljardi euron.

Näiteid edukast ühistegevusest ei ole vaja kaugelt otsida. Eesti põhjanaabri Soome ühistegevus on heal järjel.

Tabel 2.2. Soome põllumajandusühistud

2011	Ühistute arv	Liikmete arv	Töötajate arv	Käive (mln €)	Turuosa (%)
Lihahühistud	5	9800	13 450	3900	78
Piimaühistud	26	9850	4700	3250	97
Köögiviljauühistud	5	400	50	60	10–40
Metsaühistud	1	125 150	12 550	5350	43
Aretusühistud	1	12 200	400	40	100

Võrreldes Eestiga on Soome ühistud suured, hõivates märkimisväärse osa turust.

Soome tuntumad ühistud on näiteks Valio ja Metsäliitto. Valio omanikeks on 23 Soome piimatootmisühistut. Valio ostab kokku 86% Soomes toodetud piimast. Ühistul on välisriikides kaheksa tütarfirmat, millest kaks asuvad Eestis: Valio Eesti AS ja AS Võru Juust. Valio Eesti ASile tarnib piima Eesti üks suurim piimaühistu TÕ Laeva Piim.

Metsäliitto on Soome metsaühistu ning üks suurimaid metsatööstusi maailmas. Ühistu ajalugu ulatub 1900. aastasse, kui Soome metsaomanikud ühinesid, et tugevdada oma läbirääkimispositsiooni puidukaubanduses. Praegu annab ühistu tööd rohkem kui 12 000 inimesele ning ühistu käive on üle 6 miljardi euro.

Valio Eesti AS Laeva Meierei reklaamtahvel Tartumaal

3. ÜHISTEGEVUS EESTI VABARIIGIS 20. SAJANDI I POOLEL

Soodsa pinnase ühistegevuse tekkeks lõi 1919. aastal vastu võetud maareformi seadus, mille tulemusena sai tegelik maaharija taas maa omanikuks ning peaaegu kogu põllumajanduslik maa hakkas kuuluma taludele. 1930. aastate majanduskriisi ajal sattusid paljud talud raskustesse ning ka ühistud hakkasid killustuma. Piiramata vabaduse ja liberaalse turumajanduse tingimustes muutusid ühistud üksteisega ja mitmete erakapitalil baseeruvate vahendufirmadega konkureerides nõrgaks ning said omakorda koormaks niigi raskes olukorras olevatele taludele. Osa ühistutest läks pankrotti ja lõpetas tegevuse. Raske olukord maal sundis riiki vastu võtma mitmeid talude ja ühistute majanduslikku arengut soodustavaid otsuseid ja seadusi.

Resoluutselt piirati eraettevõtete, eriti kapitaliühingute tegevust. Põhiliste põllumajanduskaupade eksport koondati keskühistute kätte. Riigi initsiatiivil moodustati keskühistud Eesti Võiekспорт, Eesti Lihaeksport, Eesti Munaeksport. Ühistute tegevust piirati tuntavalt, sundides neid üheskoos tegutsema.

1931. aastal võttis riik vastu põllutöökoja seaduse ning järgmisel aastal loodi põllumajanduses tegutsevate maapidajate kutseesindus Põllutöökoda, mille eesmärgiks oli Eesti põllumajanduse igakülgne edendamine koostöös teiste majandusvaldkondadega. Esimeseks Põllutöökoja direktoriks sai Jaan Hünerson.

1935. aastal võeti vastu ühistegevuskoja seadus. Ühistegevuskoda ühendas 14 keskühistut, millesse kuulus 2764 ühistut, lisaks veel 282 keskühistutega mitteliitunud ühistut. Kogu kapital kuulus 283 768 liikmele, kellest suurem osa olid talunikud. Ühistegevuskoja sektsioon liigitas ühistööstuse järgmiselt:

- piimaühistud,
- tapamajaühistud,
- munaühistud,
- kartuliühistud,
- muud põllumeeste ühistud,
- mittepõllumajanduslikud ühistud.

Esimene ühispiimatalitus Restu-Madise Piimaühistu rajati Antsla-Restus. Esimene tegutsema jäänud piimaühistu oli 1908. aastal Imaveres asutatud ühispiimatalitus. Piimaühistud asutasid 1911. aastal Põllumajandusliku Keskühisuse Estonia, mis koordineeris peamiselt võitootmist, turustamist ja nõuandetegevust. 1921. aastal võttis keskühisus Estonia riigilt rendile Õisu mõisa, kuhu viidi üle Kuremaal tegutsenud piimanduskool.

Piimaühistute areng oli aastatel 1919–1940 küllaltki heitlik eeskätt võimüügi korralduse tõttu. Piimasaaduste kaubandust reorganiseeriti korduvalt, kuid peaaegu alati jäid kaotajaks piimatootjad. Olukord lahendati 1936. aastal riigivanem K. Pätsi dekreedina antud seaduse alusel, mille tulemusena või eksport tsentraliseeriti ja moodustati Piimaühingute Keskliit Võiekспорт.

Esimene ühistegelik tapamaja asutati Põllumajandusliku Keskühisuse Estonia ettevõtmisel 1921. aastal Tallinnas. Turu puudumise tõttu suleti tapamaja 1924. aastal. Taani eeskujul asutati osäühisus Estonia Eksporttapamaja, millesse kaasati ka teisi ühistegelikke ettevõtteid. Eksporttapamaja alustas tegevust 1924. aasta teisel poolel. Kuna osäühingu Estonia Eksporttapamaja tegevus ei rahuldanud neid põllumehi, kes pidasid plaani hakata välja arendama tapamajasid Tartus, Saaremaal ja Viljandis, siis reorganiseeriti see 1926. aastal ühistuks Estonia Eksporttapamajad. 1928. aastal ehitati tapamaja Tapale ja 1929. aastal Võhmasse. Seega oli 1929. aastal Eestis neli eksporttapamaja, mis olid suutelised töötleva peekoniks 290 000 siga aastas. Lihaturul tekkis võituruga analoogne olukord ning seetõttu ühendati 1937. aastal kõik neli eksporttapamaja eriseaduse alusel moodustatud ühistuga Eesti Lihaeksport. Sellega koondati ühte kõik tapamajad ja lihaühistud. 1938. aasta lõpuks oli ühistus Eesti Lihaeksport 2100 liiget.

Kanakasvatuse arendamise korraldajana tegutses Eesti Linnukasvatavate Selts. Munatoodang tõusis 41 miljonilt 1920. aastal 168 miljonile 1938. aastal, toodangust eksporditi 28–30%. Esimene munaühistute asutatud ühistegelik organisatsioon oli müügiühisus Muna, 1928. aastal moodustati Eesti Muna. Kuna ka munakaubanduse alal tegutses hulga eraettevõtjaid, siis läks aastaid, enne kui munakaubandus ühistute kontrolli alla saadi. Kanamunade väljaveo korraldamise seaduse alusel asutati riigi abiga Linnusaaduste Tootjate ja Munaühingute Keskliit Eesti Munaeksport, kes sai munade väljaveo ainuõiguse.

1938. aasta lõpul oli keskliidul 31 liiget-munaühistut 1200 üksikliikmega, 1940. aastal tegutses aga juba 60 munaühistut 21 287 liikmega.

Kartuliühistud asutati pärast Eesti iseseisvumist piirituse ja tärklise tootmiseks. Kartuliühingute Liit asutati 1921. aastal. 1925. aastaks oli ühistute valduses 110 piiritusetööstust, riigi ja eraisikute omanduses oli samal ajal 90 tööstust. Hiljem piiritusetööstuste arv vähenes, mis oli tingitud odava välismaise piirituse levimisest välisurgudel ja siseturul tarbitava piiritusekoguse vähenemisest. Piiritusemonopoli seaduse rakendamise järel loeti piirituse valmistamine põllumajanduslikuks tegevuseks, kui selleks kasutati kartuleid ja teravilja. Peale ühistute kuulusid liitu veel riigimõisad, maavalitsused, Tartu ülikooli ja põllutöökoolide piiritusetehased. 1938. aastal oli liidul 57 liiget, sh 50 kartuliühistut.

Muud põllumeeste ühistud olid aiandusühistud, eesotsas 1934. aastal asutatud Aedvilja Keskühistuga; ning loomamüügiühistud Eesti Tõuloomakasvatavate Ühing, Viljandi Loomamüügi Ühisus, lisaks olid asutatud Suguhobuste Kasvatavate Ühing ning Eesti Karusnaha Eksportühing.

Esimene masinaühistu asutati 1899. aastal Tartumaal Korenduse külas. 1938. aastaks oli Eestis moodustatud 777 masinaühistut, igäühes keskmiselt 16 liiget. Esikohal olid viljapeksuühistud. Ühiselt soetati ja kasutati saekaatreid, laastuhöövleid, viljapeksumasinaid, teraviljasorteere, turbapurusteid, viljakuivateid, sepikodasid, jahuveskeid, külvikuid, traktoreid ja muud tehnikat.

1924. aastal asutati Masinatarvitavate Ühingute Liit, mis kujunes silmapaistvaks põllumajanduse mehhaniseerimise keskuseks. Liitu kuulus 1938. aasta lõpul 238 ühistut.

Turbaühistute asutamisel oli eesmärgiks toota kütteks ja loomadele allapanuks turvast. Esimesed turbaühistud asutati Vaivaras, 1910. aastal Väike-Maarjas ja Väandras. 1939. aastal oli Eestis 900 turbaühistut 22 500 liikmega, tegevust koordineeris Eesti Turbaühingute Liit, kuhu kuulus 277 ühistut. 1937. aastal asutati Põllutöökoja juurde Turbakomitee.

Elektriühistud asutati soojus- ja hüdroelektrijaamade ehitamiseks, ülekandeliinide rajamiseks ja hooldamiseks ning elektri müümiseks tarbijatele. Elektriühistutest arenes välja Eesti Rahvuslik Jõukomitee, mille sihiks oli kogu maa elektrifitseerimine ja muude looduslike energiakandjate kasutusele võtmine. Riik arendas välja jõujaamade ja kõrgepingeliinide võrgu. 1938. aasta lõpul oli Eestis 24 tegutsevat elektriühistut, millel oli kokku ligikaudu 700 liiget.

Loomakasvatuseühistute eesmärgiks oli loomakasvatuse edendamine uute loomatõugude kasutusele võtmisega. Esimesena asutati sugupulliühistud. 1938. aastal oli Ühistegevuskoja registris 140 sugupulliühistut, millest tegutses ligikaudu 40. Lisaks neile oli veel kaheksa loomakasvatuseühistut, kes kasutasid ühiskarjamaid.

Kalurite ühistud tekkisid Eestis mõnevõrra hiljem kui muud ühistud. Need olid moodustatud kõikides maakondades peale Järvamaa, kus polnud kalastamiseks sobivaid suuremaid veekogusid. 1938. aastal oli Eestis 33 kalurite ühistut. Kalurite ühistute tegevuse koordineerimiseks asutati Eesti Kalurite Keskus.

Lisaks eelnimetatutele tegutsesid veel Eesti Seemneviljaühisus, uudismaaharijate ühistud, soo- ja maaparanduse, linakasvatuse ning veeühistud.

Riigi toel ühistulisele tootmis- ja ekspordikorraldusele üleminek aitas põllumajandussaaduste tootmist ja ekspordi niivõrd suurendada, et talunike elu muutus 1940. aastaks märkimisväärselt paremaks. Kui aastatel 1921–1924 eksporditi (1937. aasta hindade alusel) põllumajanduskaupu keskmiselt 21,5 miljoni krooni eest, siis 1939. aastal juba üle kolme korra enam, 65,3 miljoni krooni eest. Ühistute turuosa Eesti majanduses suurenes oluliselt. Nii näiteks hoiustati ühispankades 52% hoiustest ja ühispangad andsid 51% laenudest, ühiskindlustuse osa küündis kindlustusturul 49%-ni, ühistulised piimatööstused valmistasid 98% võist, ühistulised piiritusetööstused 64% piiritusest jne.

Ühistute liikmete hulgas oli põllumehi 80% ja põllumeeste asutatud ühistuid oli ühistute koguarvust ligikaudu 90%. Seega läks suur osa põllumajanduskaupade ekspordi kasvust laekunud rahast talunikele ja ühistutele ning see aitas kiiresti arendada ka nende alevite ja külade elu, kus asusid ühistute ettevõtted. Eeltoodust järeldub, et ühistud etendasid 20. sajandi kolmekümnendatel aastatel Eesti majanduses väga tähtsat osa ja takistasid oluliselt kasumile orienteeritud eraettevõtete tegevust.

4. ÜHISTEGEVUS EESTIS TAASISEISESVUMISE JÄRGSEL PERIOODIL

4.1. Ülevaade põllumajandustootjate tulundusühistutest

Taasiseseisvumise järgsel perioodil on majanduslik ühistegevus põllumajandussektoris olnud nõrk võrreldes arenenud lääneriikide ühistegevusega. Põllumajandusliku ühistegevuse järjepidevuse katkemine ja negatiivsed kogemused nõukogudeaegsetest ühismajanditest ning nende mitte just kõige õnnestunud erastamine ja reorganiseerimine iseseisvuse taastamise algusaastatel on jätnud oma jälje. Aktiivsem ühistegevus on toimunud piimasektoris ning viimasel aastakümnel on ka teistes sektorites väga edukalt tegutsenud üsna mitmed põllumajandustootjaid koondavad tulundusühistud, mis on kujundamas positiivsemat suhtumist ühistegevusse ning on innustavaks eeskujuks uute tootjarühmade tekkel.

Maamajanduse Infokeskuse ja Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoja (EPKK) poolt 2008. aasta lõpus ja 2009. aasta alguses ühistegevusega tegelejate seas läbi viidud uuringu⁵ kohaselt oli olukord Eesti ühistegevuses halb ning ühistegevuse arengut põllumajandustootjate hulgas takistas eelkõige ettevõtjate usaldamatus üksteise vastu ning ettevõtjate eelistus tegutseda üksi. Lisaks toodi välja, et puuduvad eestvedajad, kes ühistu loomist ja selle tegevust juhiksid, ning ettevõtjate puudulikud teadmised ja kogemused ühisturustamisest. Veel nimetati, et ühistud ei suuda konkureerida väliskapitalil põhinevate äriühingutega; et turg on juba jaotatud, mis teeb ühistute turule sisenemise keeruliseks; et ettevõtjad eelistavad pikaajalisele kasule kiiret kasumit ning et toiduainetööstused takistavad põllumajandustootjate ühinemist. 2011. aastal EPKK poolt korraldatud järelküsitlus⁶ näitas aga, et vastajate hinnang ühistegevuse olukorrale on paranenud võrreldes 2008.—2009. a tehtud küsitlusega ning ühistegelikes organisatsioonides on toimunud positiivsed muutused (lisandunud on uusi liikmeid, käive on kasvanud, usaldus liikmete vahel on suurenenud, palgatud on uusi töötajaid, avatud kontoreid, loodud virtuaalse müügi keskkondi jne). Arengut takistavate teguritena mainiti endiselt pädevate inimeste ja rahaliste vahendite nappust (probleeme on partnerite ja liikmete finantsdistsipliiniga, omakapital on väike ning seetõttu on peaaegu võimatu saada investeeringuks laenu ja toetusi). Veel nimetati, et probleeme võivad tekitada liikmete erinevad tootmismahud ja eelarvamus, et ühistud kuuluvad sotsialistliku korra juurde.

Eestis võib ühiselt tegutseda mitmes erinevas juriidilises vormis – nii äriühinguna (täisühing, usaldusühing, osaühing, aktsiaselts ja tulundusühistu (TÜ)) kui ka mittetulundusühinguna (MTÜ). Igal juriidilisel vormil on oma spetsiifika, tugevused ja nõrkused ning valdkonnad, kus nad on õigustatud ja kus mitte. Kahtlemata on Eestis sobivaimaks majandusliku ühistegevuse juriidiliseks vormiks tulundusühistu,

⁵ Uuring „Põllumajandussaaduste ja -toodete ühisturustamise praktilised näited“, 2009. a, MTÜ Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoda, <http://www.maainfo.eu/index.php?page=2371>

⁶ Uuringu „Põllumajandussaaduste ja -toodete ühisturustamise praktilised näited“ järelküsitlus, 2011. a, MTÜ Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoda, http://www.epkk.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=5296/lopparuanne_yhistute+jarelkysitus_kodukale.pdf

mis pakub liikmetele võrdset kohtlemist (olenemata osaku suurusest on igal liikmel üks hääl) ja õigust osaleda kasumi jaotamisel vastavalt liikme panusele majandustegevuses. Eestis on aga tulundusühistute osakaal ettevõtete hulgas aga väga väike, moodustades vaid 0,28% kõigist ettevõtetest ning 0,43% maatsettevõtetest, mis näitab, et tulundusühistute osatähtsus on maapiirkondades siiski pisut suurem.

Tulundusühistute osatähtsus on maatsettevõtete hulgas suurem seetõttu, et omal ajal moodustati endiste kolhooside ja sovhooside baasil tulundusühistu vormis tegutsevaid ettevõtteid. Endiste ühismajandite õigusjärglaste liikmeteks (osnikeks) said ühismajandite loomisel ühistatud vara endised omanikud (kui vara ei kompenseeritud) ning ühismajandis töösakut⁷ omavad isikud või nende õigusjärglased. Seega ei olnud nende ühistute liikmed sugugi mitte kõik ise põllumajandustootjad (paljud olid näiteks pensionärid, linnas elavad pärijad jne) ja ühistute loomise ajendiks ei olnud n-ö klassikaline põllumajandustootjate ühistegevuse eesmärk – üheskoos suurema kasumlikkuse saavutamine. Pigem oli eesmärgiks kollektiviseeritud vara ühiskasutuse jätkamine õigustatud subjektide nõuete rahuldamiseks. Suurem osa taasiseseisvumise järgsel perioodil loodud ühistutest on nüüdseks äriregistrist kustutatud, likvideerimisel, pankrotis või ei tegutse. Majandustegevuse lõpetamise üheks põhjuseks on kindlasti taasiseseisvumise algusaastatel valitsenud keeruline majandusolukord (sh kaitsmata vaba turg põllumajandustoodetele), aga samas ei saa tulundusühistute hääbumise põhjusena välistada ka juhtimisvigu või siis ka n-ö oskuslikku juhtimist, mille eesmärk oligi majandusraskuste tekitamine, et minimaalsete kuludega vabaneda tulundusühistu liikmetest ning varad poolmuidu üle võtta. Negatiivset mõju avaldasid kindlasti ka tulundusühistute liikmeskonna vananemine ja noorte vähene huvi põllumajanduse vastu, aktiivsemate liikmete ambitsioon tegeleda ettevõtlusega üksi, mida kahtlematult õhutas veel ka põllumajandustoetuste maksmine pärast ELiga liitumist, liikmete puudulikud teadmised majandusliku ühistegevuse kohta, pankade umbusk tulundusühistu kui ettevõtlusvormi vastu, aga mainimata ei saa jätta ka riigipoolset nõrka toetust.

See negatiivne ajalooline kogemus on sageli ka takistuseks uute põllumajanduslike ühistute tekkel. Isegi kui käesoleval ajal soovivad põllumehed tegeleda majandusliku ühistegevusega, valitakse juriidiliseks vormiks tulundusühistu asemel (mis on sisuliselt parim põllumajanduslikuks ühistegevuseks) hoopis turvalisemana tunduv mittetulundusühing. MTÜga kaasnevad küll piirangud majandustegevusele (mittetulundusühingute seaduse kohaselt ei või MTÜ eesmärgiks või põhitegevuseks olla majandustegevuse kaudu tulu saamine ning MTÜ kuulub sundlõpetamisele, kui tema põhitegevuseks saab majandustegevus), kuid liikmete kohustused on väiksemad ja vabadused suuremad.

Äriregistri andmetel on perioodil 1995 kuni 2012 registreeritud üldse kokku 302 põllumajandustootjate tulundusühistut⁸. Neist võib klassikalises mõttes ühistulisteks

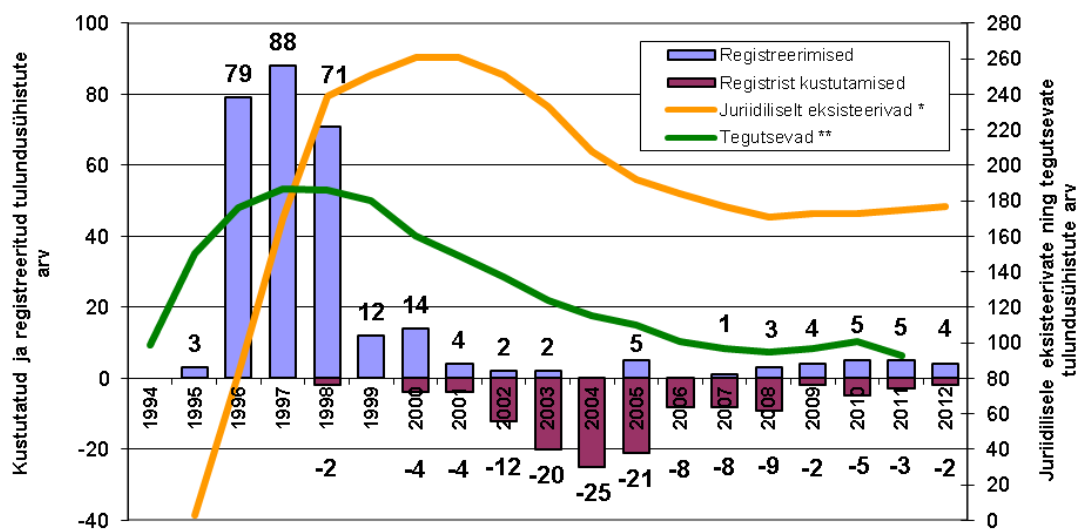
⁷ Töösak on ühismajandi liikmete ja alaliste töötajate ning teiste õigustatud subjektide ühismajandis töötamise aja ja tööpanuse alusel arvatud osa ühismajandi varas.

⁸ Põllumajandustootjate tulundusühistutena on vaadeldud tulundusühistuid, kes vähemalt mingil perioodil oma eksisteerimise jooksul on olnud tegevad kas otseselt põllumajandussaaduste tootmisega, liikmetele põllumajanduslike teenuste pakkumisega või siis liikmete toodetud põllumajandussaaduste ühistrustuse ja töötlemisega. Kaasatud on ka need, kes on eelnimetatud tegevusi kavandanud, kuid kes ei ole veel jõudnud tegevust alustada või siis on mingil põhjusel majandustegevus lõpetatud enne kavandatud tegevuse alustamist.

pidada siiski vaid 164 tulundusühistut (s.o 87 ühismajandite baasil ja hiljem loodud põllumajanduslikke abiteenuseid pakkuvat tulundusühistut, sh 5 aretusühistut, 53 põllumajandussaaduste hulgimüüjat ja 24 põllumajandussaaduste töötajat). Ülejäänud ühismajandite baasil loodud põllumajandussaadusi tootvad tulundusühistud toimivad või toimivad ka praegu pigem samamoodi nagu aktsiaseltsid või osühingud.

Joonis 4.1. Põllumajandustootjate tulundusühistute dünaamika 1994–2012 (andmed seisuga 12.04.2013)

Allikas: Äriregister, Põllumajandusministeerium

* Äriregistri staatusega „registrisse kantud“, „likvideerimisel“ ja „pankrott“.

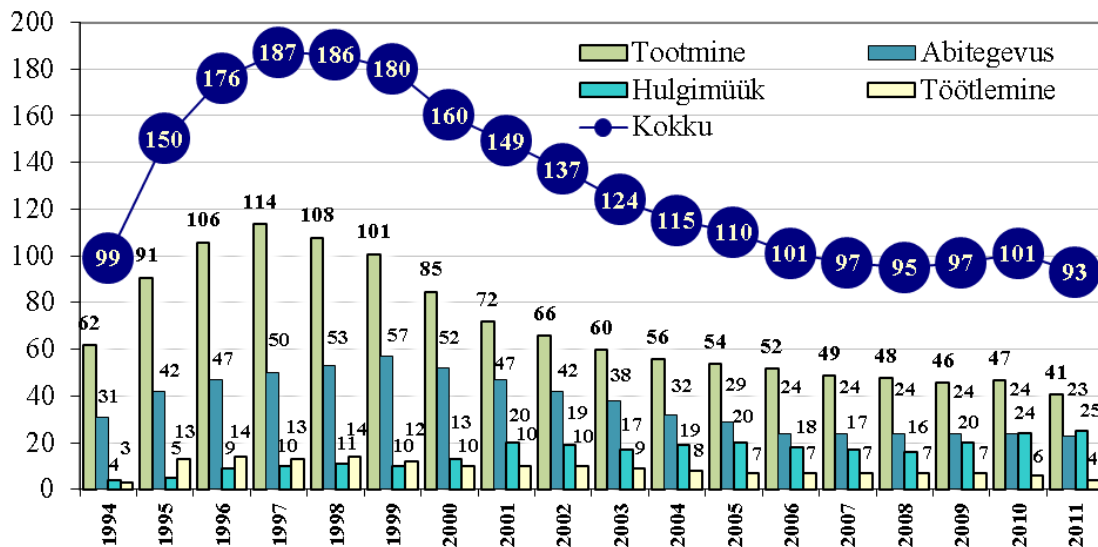
** Vastaval aastal müügitulu saanud tulundusühistud.

Perioodil 1995–1998 äriregistris registreeritud tulundusühistud (peamiselt ühismajandite järglased põllumajandustootjad ja abiteenuste pakkujad) tegutsesid suures osas juba paar aastat varem, nimetatud perioodil registreeriti ettevõtjad ettevõtteregistrist äriregistrisse. Äriregistri registreeringud algavad 1995. aastast, kuid sageli on seal kättesaadavad majandusaasta aruanded ka varasema perioodi kohta (alates 1994. aastast). Kõige enam oli Eesti äriregistris juriidiliselt eksisteerivaid põllumajandustootjate tulundusühistuid 2000. ja 2001. aastal (261). Madalseis oli 2008. aastal, kui juriidiliselt eksisteerivaid tulundusühistuid oli vaid 171. Alates 1999. aastast on põllumajandustootjate tulundusühistute juurdekasv olnud väga tagasihoidlik, kuid alates 2008. aastast on märgata elavnemist, ning loodud ühistute eesmärk on valdavalt sisuline ühistegevus ehk liikmete toodangumahtude koondamine mastaabiefekti saavutamiseks hinnaläbirääkimistel kokkuostjatega (sh tööstustega) ja töötlemine suurema lisandväärtuse saavutamiseks, tootmissisendite ühishanked, koolituste korraldamine ning tootmisvahendite ja hoonete ühiskasutus investeringukulude vähendamiseks.

Paraku ei alusta kõik registreeritud ja ühistegevuse põhimõtete järgi loodud tulundusühistud majandustegevust ning mitte kõik tegevust alustanud ei osutu elujõuliseks. Seisuga 12.04.13 oli registrist kustutatud, staatusega „likvideerimisel“ või „pankrotis“ täpselt 50% tulundusühistutest, kokku 82 tulundusühistut. 2011. aastal sai ühistegevuse põhimõtete järgi loodud tulundusühistutest müügitulu (tegeles majandustegevusega) vaid 52, sh 25 hulgimüüjat, 23 abiteenuste pakkujat, sh 2 aretusühistut (veised ja sead), ja 4 töötajat.

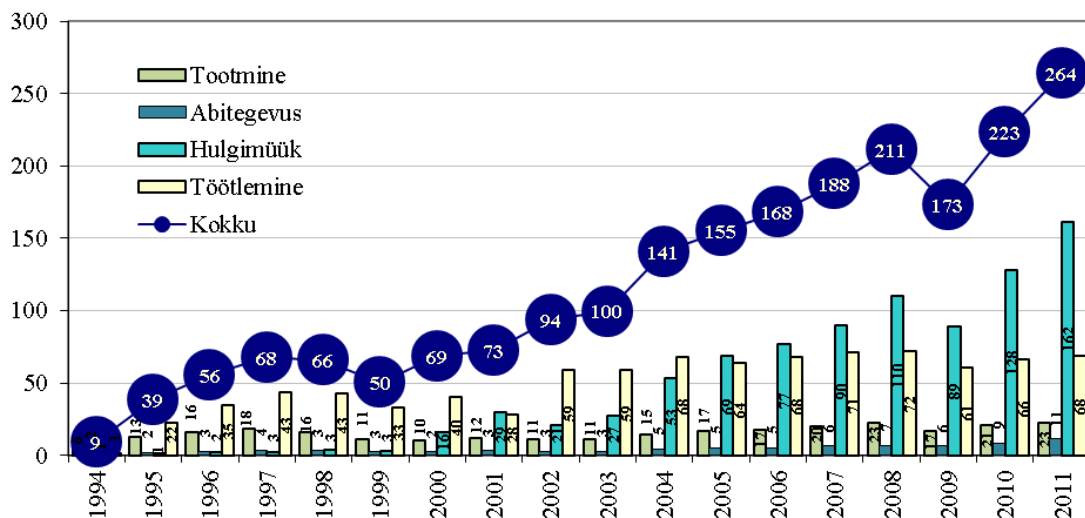
Joonis 4.2. Põllumajandustootjate tulundusühistute arv 1994–2011 (andmed seisuga 12.04.2013)

Allikas: Äriregister, Põllumajandusministeerium

Vaatamata sellele et majanduslikult aktiivsete tulundusühistute arv on aastate jooksul märgatavalt vähenenud, on nende müügitulu (koos nende kontrolli all olevate äriühingute müügituluga) pidevalt kasvanud. Kasvu on taganud hulgemüügile spetsialiseerunud ühistute jõuline areng. Müügitulu vähenemine 2009. aastal oli põhjustatud üldisest majanduslangusest. Põllumajandustootjate tulundusühistute 264 miljoni eurosest müügitulust 2011. aastal moodustas hulgemüüjate müügitulu 61%, töötajatel 30%, tootjatel 7% ja abiteenuse pakujatel 4%. Tootmisvaldkondade järgi andsid suurema müügitulu piimanduse ühistud (75%), teraviljaühistud olid teisel kohal (15%) ja kolmandal lihaühistud (5%). Teiste valdkondade osatähtsus jäi alla ühe protsendi.

Joonis 4.3. Põllumajandustootjate tulundusühistute müügitulu 1994–2011 (andmed seisuga 12.04.2013)

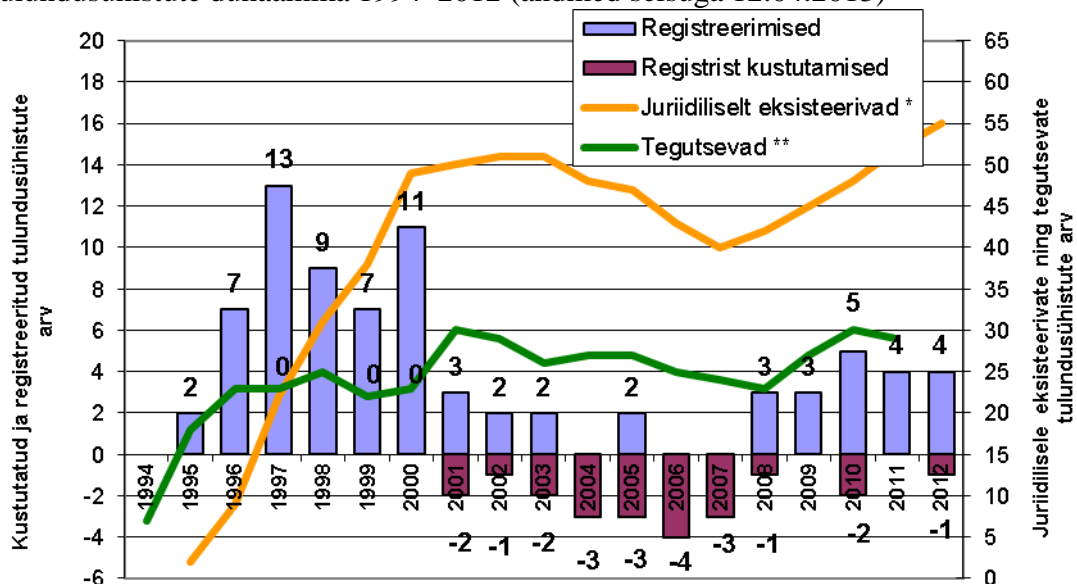

Allikas: Äreregister, Põllumajandusministeerium

4.2. Hulgimüügi- ja töötlemisühistud

Hulgimüügi- ja töötlemisühistuid on hea vaadelda koos, sest edukal hulgimüügiühistul on potentsiaali üle kasvada töötlejaks ning mitte nii edukast töötlejast võib saada taas hulgimüügiühistu. Ajalugu on näidanud, et mõlemad variandid on võimalikud ja ka praktikas realiseerunud.

Joonis 4.4. Hulgimüügi ja töötlemisega tegelevate põllumajandustootjate tulundusühistute dünaamika 1994–2012 (andmed seisuga 12.04.2013)

Allikas: Äreregister, Põllumajandusministeerium

2011. aastal majanduslikult aktiivsest hulgimüügi- ja töötlemisega tegelevast 25 tulundusühistust kauplesid 11 toorpiimaga (Eestimaa Piimatootjate Ühistu, TÜ Jõgevamaa Põllumajandustootjate Liit, TÜ Laeva Piim, TÜ Mulgi Piim, TÜ Rakvere

Piimaühistu, TÜ EPIKO, Tartumaa Piimatootjate Ühistu, TÜ VAL-PIIM, Ühistu PAUNVERE PIIM, TÜ Hiiumaa Meierei, Tori-Selja Piimaühistu); 8 teravilja ja õlikultuuridega (Kavandi Masinaühistu, Kesk-Eesti Põllumajandusühistu, TÜ WIRU VILI, põllumeeste ühistu KEVILI, TÜ Kaarliveski, Põllumajandusühistu Rapter, TÜ Lüüste Põllumajandusühistu, TÜ Vooremaa Viljakasvatajad); 2 sigadega (VIRU LIHAÜHISTU, Lihahühistu PYHL); 1 köögiviljaga, peamiselt sibulatega (Köögiviljauhistu Peipsiveere); 1 kartulitega (TÜ Talukartul); 1 marjade ja puuviljaga (TÜ Polli Fruit) ja 1 loodussõbralikult kasvatatud talutoodetega (TÜ Lõuna-Eesti Toiduvõrgustik).

Hulgimüügiga tegelevate tulundusühistute müügitulu on aastatel 1994–2012 olnud pidevalt kasvava trendiga (2009. a 89,2 mln eurot; 2010. a 128,1 mln eurot ja 2011. a 161,6 mln eurot). 2011. aastal moodustas piimasektor hulgimüügiühistute müügitulust 72%, teraviljasektor 23%, lihasektor 5%. Tulundusühistute müügitulu osatähtsus põllumajandustoorme ja elusloomade hulgimüügis kokku on üsna suur (2009. a ~50%; 2010. a ~82%, 2011. a ~74%) ning osatähtsuse langustrend (aastad 1995–2008) on viimastel aastatel pöördunud väikesele tõusule. Piimandussektori ühistute edasisele laienemisele ja koondumisele võivad takistuseks saada konkurentsireeglid, mis seavad piirangud ühe ühistu poolt kontrollitavale turuosale.

Hulgimüügiga tegelevaid tulundusühistuid võiks rohkem olla lihasektoris (tulundusühistu puudub lihase-, lamba-, küüliku- ja linnukasvatajatel) ning puuvilja-, marja- ja köögiviljasektoris. Samas on selge, et ühismüügiga tegelevat tulundusühistut on lihtsam luua nendes valdkondades, kus tootjaid on palju (st on võimalik koonduda sama suurusgrupi tootjatel, mis on oluline liikmetevahelise turvatunde ja ühishuvi loomiseks) ja toodangu kvaliteet kõrge. Vähem levinud tootmisvaldkondade ja nišitoodete puhul on aga raske leida piisavalt palju sama suuruse ja huviga põllumajandustootjaid, ning isegi kui nad on olemas, võib olla ühistegevuse takistuseks tootjate hajali paiknemine Eesti erinevates piirkondades. Toodangumahtude koondamisest võiks aga saadav kasu olla suurem just sellistes tootmisvaldkondades.

Põllumajandussaaduste töötlemisega tegeles 2011. aastal neli tulundusühistut: kaks piimasektorist (piimandusühistu E-Piim ja Saaremaa Piimaühistu koos tütarettevõttega AS Saaremaa Piimatööstus) ning kaks lihasektorist (TÜ Eesti Mahe koos tütarettevõttega OÜ Märjamaa Lihatööstus ja Elbi Loomakasvatuseühistu). Mõlemad ühistulised piimatööstused kuuluvad viie suurema piimatööstuse hulka, TÜ Eesti Mahe tegeleb peale maheliha ka muude mahetoodete hulgimüügiga. Elbi Loomakasvatuseühistu liikmete arv on aga nii väikseks jäänud, et teda on raske nimetada ühistuks. Seega on ühistulisi tööstusi vaid kolm. Üldise tendentsina on perioodil 1999–2012 töötlemisühistute arv pidevalt vähenenud ja müügitulu (2009. a 60,9 mln, 2010. a 66,1 mln, 2011. a 68,4 mln) püsinud üsna sama. Kõige suurema osa müügitulust annab piimandussektor.

Ühistuliste tööstuste müügitulu osatähtsus toiduainete tootmisega tegelevate ühistute müügitulus kokku on väga väike ja see väheneb aasta-aastalt; 2011. aastal oli töötlemisühistute müügitulu osatähtsus vaid 5,4%. Töötlemine on aga valdkond, kus kõrgemat lisandväärtust luuakse, ja see võiks olla väga oluline põllumajandustootjate sissetulekute suurendamisel. Suur ühistuliste tööstuste likvideerimiste arv aga näitab, et tootmist ja töötlemist on raske omavahel ühendada. Nii mõnegi ühistulise tööstuse

likvideerimiseelsete aastate majandusaruannetest on näha, et tooraine hind on kallis ja valmistoodangu hind tugeva turukonkurentsi tõttu madal. Tööstuse käivitamine eeldab väga suuri investeringuid ja ka liikmete valmidust panustada suurema kasu nimel. Arvestades töötlemise alustamisega kaasnevat suuri kulusid ja riski, on liikmete ettevaatlikkus ühisinvesteringutes osalemisel ootuspärane. Lisaks kompetentsele ja pühendunud juhtkonnale peavad ka ühistulise tööstuse liikmetel olema väga head teadmised nii ühistulise tegevuse põhimõtetest kui ka majandusest üldse. Positiivne on, et perioodil 2008–2009 siiski registreeriti ka kaks uut tulundusühistut, kes soovisid käivitada ühistulist meiereid, kuid seni ei ole see neil veel õnnestunud.

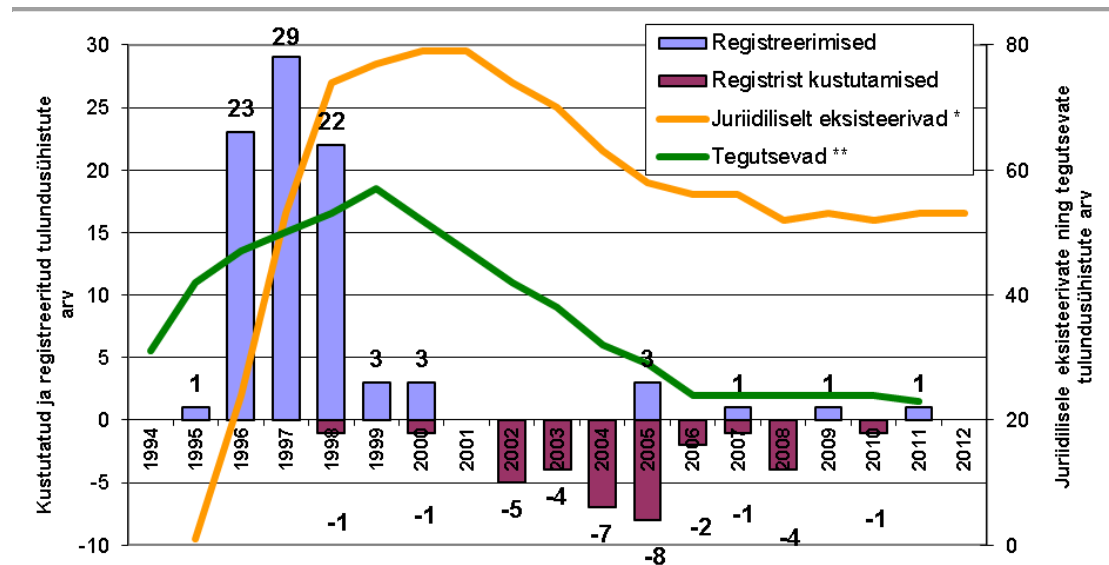
Hulgimüügiga või töötlemisega tegelevate tulundusühistute hulgas on ka neid, kes tunnevad huvi jaekaubanduse vastu. Nii on kartulit turustav TÜ Talukartul pidanud kauplust Tallinnas Nõmme turul ja mahetoodetega kauplev TÜ Eesti Mahe paigaldas 2012. aastal Selveri kaubandusketi kauplustesse mahetoorpiima müügiautomaadid. Loodussõbralikult kasvatatud toodetega kauplev TÜ Lõuna-Eesti Toiduvõrgustik on avanud veebipoe ja käivitanud otseturustuse võrgustiku.

Senine praktika näitab, et hulgimüüjate ühistute loomine hoogustub põllumajandustoodete kokkuostuhindade langedes ning ühistud kipuvad kaotama liikmeid turukonjunktuuri paranedes (lojaalsus ühistule kaob paremate pakkumiste tekkimisel). Nii on ka viimastel aastatel koos globaalse majandussurutisega hulgimüügiga tegelevate tulundusühistute loomine märkimisväärselt aktiveerunud. Perioodil 2008–2012 on loodud üheksateist uut tulundusühistut, mis on juba alustanud või kõigi eelduste kohaselt peaks alustama tegevust kas hulgimüüjana või pikemas perspektiivis ka põllumajandussaaduste töötlejana. Neist liigituvad 4 piimasektoris (TÜ EPIKO, TÜ Hiiumaa Meierei, TÜ Lääne Piim ja Kagu-Eesti Piimaühistu); 8 teraviljasektoris (Põllumajanduse Ühistegevuse TÜ, Kesk-Eesti Põllumajandusühistu, TÜ WIRU VILI, TÜ Kaarliveski, Põllumajandusühistu Rapter, TÜ Lüüste Põllumajandusühistu, TÜ Vooremaa Viljakasvatajad, TÜ Koster); 3 puuvilja-, marja- ja köögiviljasektoris (TÜ Eesti Marjakasvatus, TÜ Polli Fruit, TÜ Eestimaa Kartul); 3 erinevate toodetega tegelevasse nn segasektoris (TÜ Lõuna-Eesti Toiduvõrgustik, TÜ Kolm Vilja, TÜ Taluturg); 1 veiselihasektoris (Rakvere Lihahistu TÜ). Ühistute asutamist toetavalt on ilmselt mõjunud nii ühistulise tegevuse toetuskeemide rakendamine (eriti MAK 2007–2013 meede 1.9 "Tootjarühma loomise ja arendamise toetus") kui ka aktiivsem ühistegevuse tutvustamine.

4.3. Abiteenuseid pakkuvad ühistud

2011. aastal oli kahekümne kolmest aktiivsest abiteenuseid pakkuvast tulundusühistust üheksateist loodud ühismajandite baasil ning hiljem põllumajandustootjate initsiatiivil neli (Tulundusühistu Viru-Öko, TÜ Veterinaarteenused, Tulundusühistu Emmaste Põld ja Lehtse Masinaühistu). Tegutsemisala järgi olid kaheksa kuivatiühistud, kaksteist masinaühistud, kaks olid tõuaretusühistud (Eesti Tõuloomakasvatajate Ühistu ja Eesti Tõusigade Aretusühistu) ja üks oli veterinaarteenuseid pakkuv ühistu (TÜ Veterinaarteenused).

Joonis 4.5. Põllumajandustootjatele abiteenuseid pakkuvate tulundusühistute dünaamika 1994–2012 (andmed seisuga 12.04.2013)

Allikas: Ärireister, Põllumajandusministeerium

Ühismajandite baasil loodud abiteenuseid pakkuvate tulundusühistute arv väheneb pidevalt. Liikmetele osutatakse teenuseid tasuta või sümboolse tasu eest, mistõttu puuduvad vahendid tehnika ja hoonete remondiks ning uuendamiseks, investeeringuid peaaegu ei tehta ning amortiseerunud tehnika ja hooned ei võimalda tegevust jätkata. Teiseks põhjuseks nende ühistute vähenemisel on ka tulundusühistute liikmete põllumajandusliku tegevuse lõpetamine (sh kõrge vanuse tõttu) ja väiketootjate (s.o potentsiaalsete teenuste ostjate) arvu vähenemine. Abiteenuste pakkujate müügitulu (2009. ja 2010. a 2,3 mln ja 2011. a 1,7 mln ilma aretusühistute, kes tegelevad ka loomade müügiga, müügituluta) on, vaatamata nende arvu kiirele vähenemisele ajavahemikul 2000–2012, siiski tulundusühistu kohta perioodil 2004–2008 kasvanud ning hiljem stabiliseerunud, mis näitab, et ühismajandite baasil loodud ja hiljem põllumajandustootjate initsiatiivil registreeritud tulundusühistud on majandustegevust (ja loodetavasti siis ka investeeringuid) hoogustanud.

Abiteenuseid pakkuvad tulundusühistud võiksid olla väiksematele põllumajandustootjatele suureks abiks tootmise moderniseerimisel, kuid seni on selliste tulundusühistute võimalusi kasutatud väga tagasihoidlikult. Põllumajandustootjate endi initsiatiivil on viimase kümne aasta jooksul (perioodil 2001–2011) loodud vaid kuus abiteenuseid pakkuvat tulundusühistut. Selliste tulundusühistute potentsiaali näitab aga fakt, et neli neist olid 2011. aastal majanduslikult aktiivsed, üks alustas tegevust 2012. aastal (tootmissisendite hulgiostule spetsialiseerunud TÜ FARM IN) ja vaid üks oli mittetegutsev. Edukalt on toiminud ka tõuaretusühistud, kes näevad vajadust oma tegevuse laiendamiseks ning uute ühistuliste aretusfarmide loomiseks. Abiteenuseid pakkuvad tulundusühistud võiksid põllumajandustootjatele rohkem tuge pakkuda ka tootmise mitmekesistamisel, eelkõige kütuste ja elektrienergia tootmisel (paljudes riikides tegutsevad edukalt näiteks tuuleenergia ühistud), aga miks mitte ka materjali- ja keemiatööstusesse sisenemisel.

4.4. Toetusmeetmete mõju tulundusühistutele

Põllumajandustootjad tunnetavad vajadust ühistegevuse järele⁹ ning riiklike toetuskeemide rakendamisel on ühistute loomisele kahtlematult ergutav mõju. Perioodil 2001–2003 rakendati tegevust alustavatele põllumajanduslikele tulundusühistutele riiklikku toetuskeemi ”Põllumajandustootjate ühise majandustegevuse toetus”. Ilmselt oli selle toetuskeemi ootus üks põhjustest, miks 2000. aastal hoogustus hulгимүүгига tegelevate tulundusühistute registreerimine. Siiski olid selle toetuskeemi abisummad ootustest palju väiksemad: kolme aasta jooksul maksti kokku välja ainult 526 889 krooni ning toetuse saajaid oli vaid üksteist (sh üheksa põllumajandussektori hulгимүүijat, üks marjakasvatajatele põllumajanduslike abiteenuste pakkuja ja üks kalandussektori esindaja). Seega ei aidanud toetus kaasa tulundusühistute arengule, vaid pigem valmistas pettumust. Seisuga 12.04.13 oli selle toetuskeemi kümnest põllumajandussektori toetuse saajast kaks registrist kustutatud ja kolm likvideerimisel.

Käesoleval ajal on põllumajandustootjatele atraktiivne ja omatoodete hulгимүүгиге suunatud tulundusühistuid looma innustav Eesti maaelu arengukava (MAK) 2007–2013 meede 1.9 „Tootjarühmade loomise ja arendamise toetus“. Seda kinnitas ka Eesti Maaülikooli poolt MAK 2007–2013 püsihindamise raames 2011. aastal korraldatud uuring¹⁰.

Meetme 1.9 eesmärk on põllumajandusega tegelevate ettevõtjate konkurentsivõime tõstmine ja turujõu suurendamine nende ühise majandustegevuse edendamise kaudu. Toetuse idee on aidata kaasa jätkusuutlike ühistute loomisele ja arendamisele eesmärgiga suurendada nende müügitulu, liikmete arvu, põllumajandustoodete ühisturustuse osatähtsust põllumajandussektori müügitulus, ühiselt müüгикs ettevalmistatud ja töödeldud põllumajandustoodete osatähtsust tootjarühmade müügitulus ning ergutada ühistutesse kuuluvate liikmete tootmise ja toodangu turunõuetele vastavaks viimist.

Tootjarühma administratiivse ja majandusliku suutlikkuse parandamiseks toetatakse meetme 1.9 raames tegevusi, mis on seotud tootjarühma loomise, haldustegevuse ja arendamisega. Abikõlblikud on näiteks bürootarvete kulud, raamatupidamiskulud, turunduskulud, koolituskulud, investeeringud põhivarasse eesmärgiga arendada liikmete toodangu ühist müüгиеелset ettevalmistust või töötlemist jne.

⁹ Uuring „Põllumajandussaaduste ja -toodete ühisturustamise praktilised näited“, 2009. a, MTÜ Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoda, <http://www.maainfo.eu/index.php?page=2371>

Uuring „Marjakasvatusalase turuinformatsiooni kogumine, analüüs ja levitamine (Tartu ja Põlvamaa marjatootjad)“, 2007. a, Eesti Maaülikool,

<http://www.marjatootjad.ee/userfiles/Marjadeturuinformatsioon.pdf>

Uuring „Marjakasvatusalase turuinformatsiooni kogumine, analüüs ja levitamine (Valga ja Võrumaa marjatootjad)“, 2008. a, Eesti Maaülikool,

http://www.marjatootjad.ee/userfiles/Marjade%20turinfo_2008_aruanne.pdf

¹⁰ Uuring „Tootjarühmade toetamine maaelu arengukava raames ja selle mõju põllumajandussektori konkurentsivõime kasvule“, 2011. a, Eesti Maaülikool, http://www.agri.ee/public/juurkataloog/UURINGUD/uuring_maaelu_tootjaryhmad_2011.pdf

Toetust saab taotleda viie aasta jooksul alates tulundusühistu Põllumajanduse Registrate ja Informatsiooni Ameti (PRIA) poolt esmakordse tunnustamise kuupäevast kokku kuni 310 000 eurot. Toetuse maksimaalse suuruse arvestamisel lähtutakse tulundusühistu taotluse esitamise aastale vahetult eelnenud majandusaasta müügitulust, mis on saadud liikmete toodetud põllumajandustoote ja selle töötlemisel saadud toote müügist kokku.

Toetust ei anta siiski kõigile soovijatele. Meetme 1.9 toetuse saamise eeltingimuseks on tulundusühistu tunnustamine tootjarühmana. Tunnustuse saamiseks peab tootjarühm täitma teatud nõuded¹¹ (tegevuskava olemasolu, nõuded tootmisele, minimaalne liikmete arv ja müügitulu suurus, nõue kohelda liikmeid võrdselt jne), mille eesmärk on suunata tulundusühistuid kavandama oma arengut, looma usalduslikku õhkkonda liikmetele ning saavutama majanduslikku olukorda, mis võimaldaks nende jätkusuutlikku eesmärgipärast toimimist ka pärast toetusperioodi lõppu.

Põllumajanduse Registrate ja Informatsiooni Amet (PRIA) alustas meetme 1.9 rakendamist esimest korda 2010. aastal, mille tulemusena kuulutati esmalt välja tootjarühma tunnustamise taotlusvoor. Esimeses voorus esitas tunnustamise taotluse 12 tulundusühistut, kellest 11 tunnustati tootjarühmana samal aastal ja üks 2011. aasta alguses. 2011. aastal tootjarühma tunnustamise taotlusvoore ei avatud, 2012. aastal lisandus veel kaheksa tunnustatud tootjarühma. Toetusperioodi 2007–2013 viimane tunnustamise voor avaneb 2013. aastal.

2010. aastal vastu võetud taotluste alusel tunnustatud tulundusühistud olid keskmiselt tegutsenud juba üksteist aastat, kõige lühem tegutsemisaeg oli viis aastat. 2012. aastal vastu võetud taotluste alusel tunnustatud tulundusühistud erinesid aga oluliselt esimeses voorus tunnustatutest selle poolest, et nad olid tegutsenud väga vähe aega, keskmiselt vaid kaks aastat, kõige lühem tegutsemisaeg oli vähem kui aasta. Mahetooteid turustab tunnustatud tootjarühmadest neli – TÜ Eesti Mahe, TÜ Mulgi Piim, TÜ Wiru Vili ja TÜ Hiiumaa Meierei.

Tabel 4.1. Tunnustatud tootjarühmad

Tootjarühm	Peamine tegevusvaldkond	Tunnustamise aasta
I	II	III
I voor 2010		
EESTIMAA PIIMATOOTJATE ÜHISTU	Lehmapiim, piimaveised	2010
PÕLLUMEESTE ÜHISTU KEVILI	Teravili ja õlikultuurid	2011
LIHAÜHISTU PYHL	Sead, sealiha	2010
PIIMANDUSÜHISTU E-PIIM	Lehmapiim, piimaveised	2010
TARTUMAA PIIMATOOTJATE ÜHISTU	Lehmapiim, piimaveised	2010

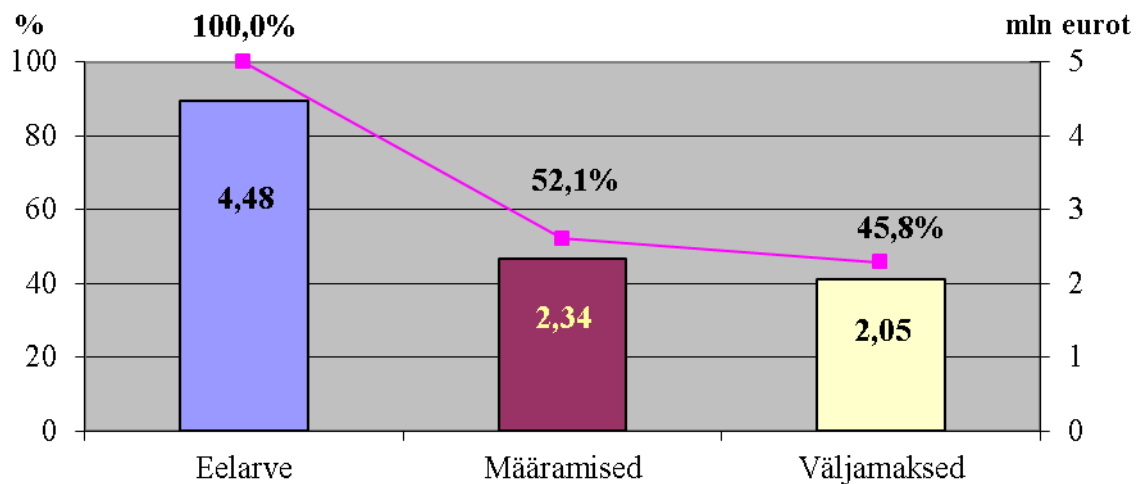
¹¹ Täpsemad nõuded vaata: Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika rakendamise seadus, 11. peatükk (<https://www.riigiteataja.ee/akt/117112011002>) ja põllumajandusministri 15. jaanuari 2012. aasta määrus nr 2 „Tootjarühma tunnustamise taotlemise ja taotluse menetlemise täpsem kord“ (<https://www.riigiteataja.ee/akt/112012012006>).

I	II	III
TULUNDUSÜHISTU EESTI MAHE	Püsilikultuurid, teravili, kartul, suhkrupeet ja söödajuurvili, köögivili ja maasikad, lihavedel, veiseliha, munakanad, munad	2010
TULUNDUSÜHISTU JÕGEVAMAA PÕLLUMAJANDUSTOOTJATE LIIT	Lehmapiim, piimavedel	2010
TULUNDUSÜHISTU LAEVA PIIM	Lehmapiim, piimavedel	2010
TULUNDUSÜHISTU MULGI PIIM	Lehmapiim, piimavedel	2010
TULUNDUSÜHISTU RAKVERE PIIMAÜHISTU	Lehmapiim, piimavedel	2010
TULUNDUSÜHISTU TALUKARTUL	Kartul, suhkrupeet ja söödajuurvili	2010
VIRU LIHAÜHISTU	Sead, sealih	2010
II voor 2012		
KESK-EESTI PÕLLUMAJANDUSÜHISTU	Teravili ja õlikultuurid	2012
TULUNDUSÜHISTU WIRU VILI	Teravili ja õlikultuurid	2012
TULUNDUSÜHISTU LÜÜSTE PÕLLUMAJANDUSÜHISTU	Teravili ja õlikultuurid	2012
TULUNDUSÜHISTU VOOREMAA VILJAKASVATAJAD	Teravili ja õlikultuurid	2012
PÕLLUMAJANDUSÜHISTU RAPTER	Teravili ja õlikultuurid	2012
TULUNDUSÜHISTU HIIUMAA MEIEREI	Lehmapiim, piimavedel	2012
TULUNDUSÜHISTU KAARLIVESKI	Teravili ja õlikultuurid	2012
TULUNDUSÜHISTU EESTIMAA KARTUL	Kartul, suhkrupeet ja söödajuurvili	2012

Allikas: PRIA

Meetme 1.9 eelarve perioodiks 2007–2013 on 4 481 619 eurot, millest on toetuseks määratud kolme aasta jooksul (2010–2012) veidi üle poole. Taotlusvoorud on kavas avada veel ka 2013. ja 2014. aastal.

Joonis 4.6. Meetme 1.9 eelarve kasutus seisuga 31.03.2012

Allikas: PRIA, Põllumajandusministeerium

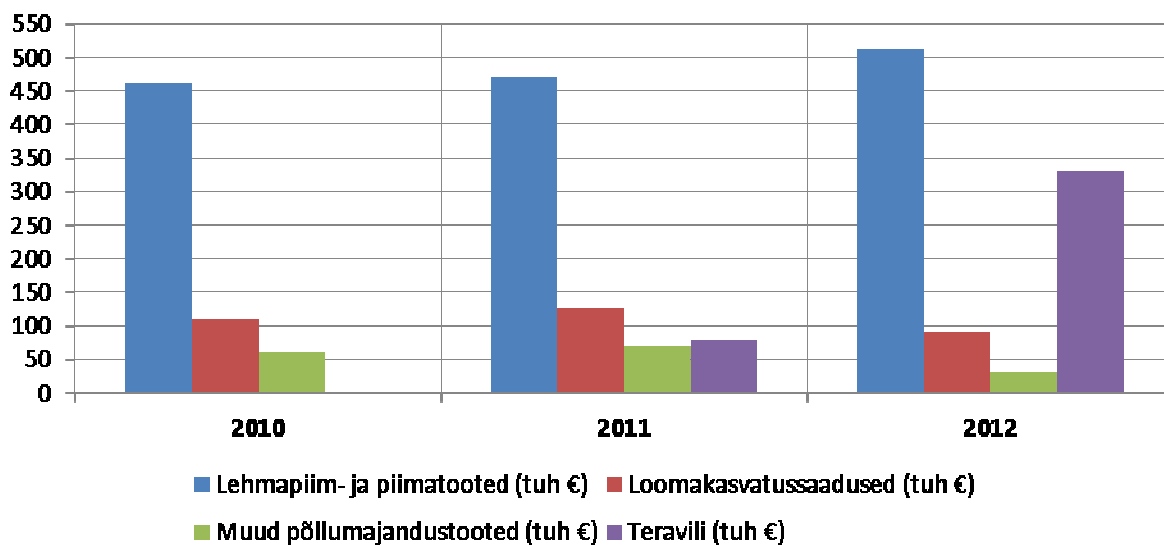
Tabel 4.2. Ülevaade meetme 1.9 taotlusvoorudest 2010–2012

Taotlusvoor	Toetuse taotlemine	
	Taotletud ja määratud toetus (€)	Taotluste/tootjarühmade arv
I voor 2010	622 229	11
II voor 2011	749 353	12
III ja IV voor 2012	964 696	19

Heakskiidu said kõik taotlused soovitud summa ulatuses ning toetuse taotlejatel probleeme abikõlblike tegevuste määratlemisega ei olnud.

Joonis 4.7. Määratud toetussummad meetmes 1.9 tegevusvaldkondade kaupa 2010–2012

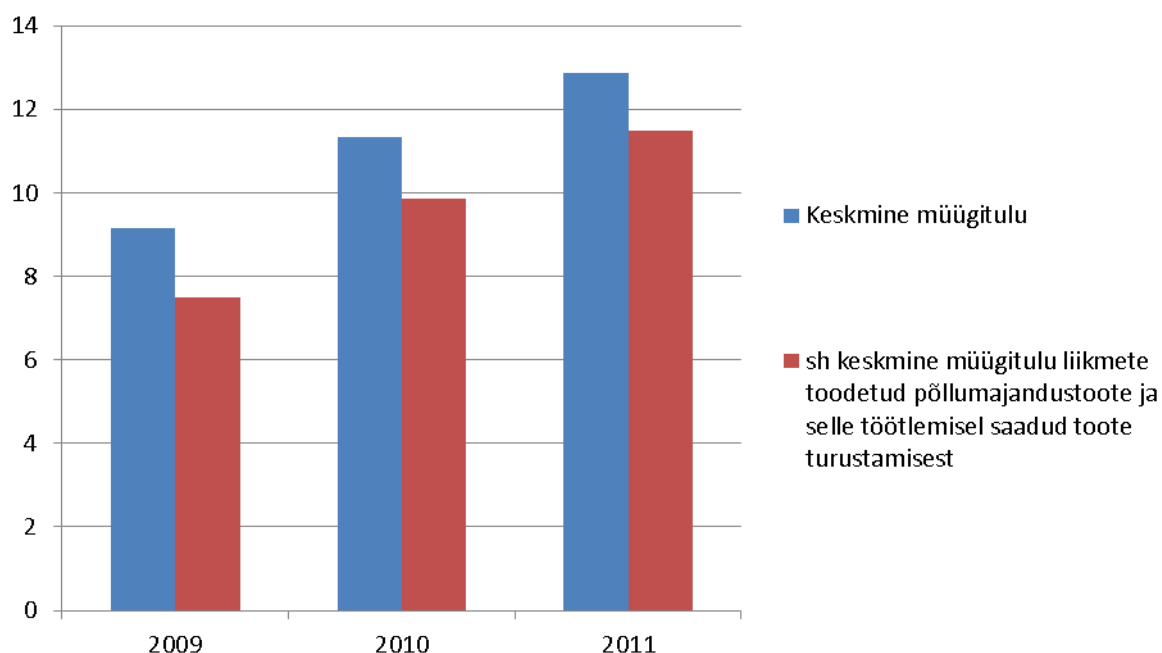

Kokku oli meetme 1.9 raames toetust saanud tootjarühmadel 2011. aastal 637 liiget. Alla kümne liikmega tootjarühmasid oli üheksa ja üle saja liikmega oli kaks. Pikemat aega tegutsenud tootjarühmade liikmete arv üldise trendina väheneb (kõik liikmed ei soovi täita neile tunnustamise reeglitest tulenevaid kohustusi, osa on aga vanuse tõttu või muul põhjusel lõpetanud põllumajandustootmise), uute (2012. aastal tunnustatud) ühistute liikmete arv aga seevastu tasapisi kasvab (suurema toetussumma saamiseks on vaja kasvatada müügi mahtu ja seda on võimalik teha uusi liikmeid juurde värvates).

Toetuse saajate müügitulu kasvab. Suurim kasv toimus 2010. aastal, mis ühelt poolt on seletatav majandussurutise leevendumisega ja põllumajandustoodete hinnatõusuga, teiselt poolt on tootjarühmade tunnustamise ja meetmest 1.9 toetuse saamise nõuded mõjutanud liikmeid müüma oma toodangut tootjarühma kaudu.

Joonis 4.8. 2010. aastal tunnustatud 11 tootjarühma keskmine müügitulu 2009–2011

Allikas: PRIA, Põllumajandusministeerium

Meetme 1.9 toetussummad on küll märgatavalt suuremad, kui varasemalt rakendatud riikliku skeemi puhul, kuid katavad peaaesjalikult siiski vaid halduskulusid, tunnustatud tootjarühmade suuremaid põhivaralisi investeeringuid toetavad teised MAK 2007–2013 meetmed (eelkõige meetmed 1.6.2 „Piimandussektori ja mahepõllumajandustootmise kohandamine uute väljakutsetega ning põllumajandustoodete ühise töötlemise edendamine“ ning 1.6.3 „Põllumajandustoodete ühisturustamise edendamine“). Ka nende meetmete raames saavad toetust taotleda vaid tunnustatud tootjarühmad. Meetmete 1.6.2 ja 1.6.3 raames on toetatud seisuga 20.02.13 kaheksat tunnustatud tootjarühma. 2011. aasta taotlusvoorus määrati toetus Piimandusühistule E-Piim, TÜ-le Eesti Mahe ja Põllumeeste ühistule KEVILI. 2012. aasta taotlusvoorus said positiivse otsuse TÜ Vooremaa viljakasvatavad, TÜ Talukartul, TÜ Kaarliveski, TÜ Wiru Vili ja PÜ Rapter.

Eesti Maaülikooli 2011. aastal korraldatud uuring näitas¹², et põllumajandustootjate hinnangul soodustab ka meede 1.9 otseselt tootjarühmade investeeringuid. Toetuse mõjul on kõige rohkem tehtud investeeringuid ühisturundusse, kuid investeeritud on ka põhivarasse (sh põllumajandussaaduste tootmiseks vajalikesse masinatesse ja seadmetesse, et pakkuda liikmetele nendega teenuseid, toodangu ühiseks töötlemiseks ja müügieelseks ettevalmistamiseks vajalikesse seadmetesse) ning IT-valdkonna arendamisse. Samuti on märkimisväärne, et ühistegevus soodustab innovatsiooni. Kaks tunnustatud tootjarühma (Põllumeeste ühistu KEVILI ja TÜ Talukartul) on leidnud meetme 1.7.1 „Põllumajandus- ja toidusektoris ning metsandussektoris uute

¹² Uuring „Tootjarühmade toetamine maaelu arengukava raames ja selle mõju põllumajandussektori konkurentsivõime kasvule“, 2011. a, Eesti Maaülikool, http://www.agri.ee/public/juurkataloog/UURINGUD/uuring_maaelu_tootjaryhmad_2011.pdf

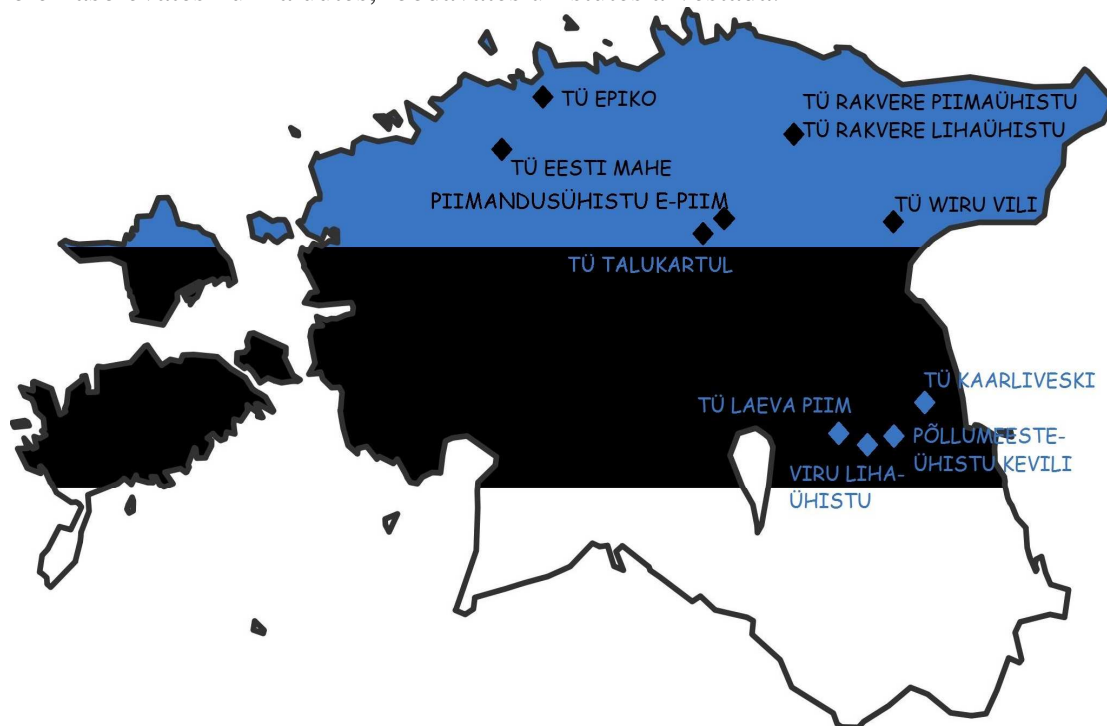

toodete, töötlemisviiside ja tehnoloogiate arendamise alane koostöö“ abil võimaluse ka teadlastega koostöö arendamiseks. Lisaks tunnustatud tootjarühmadele on selle meetme raames toetust saanud veel kaks põllumajandustootjate tulundusühistut (Eesti Tõuloomakasvatajate Ühistu ja Eesti Tõusigade Aretusühistu) ning Saaremaa Piimaühistu tütarettevõtte AS Saaremaa Piimatööstus.

5. TULUNDUSÜHISTUTE EDULOOD

Järgnevad edulood on näited Eesti põllumajanduslike tulundusühistute tegutsemisest. Tulundusühistud osutavad oma liikmetele teenuseid, müüvad ja töötlevad oma liikmete toorainet ning selle tegevuse kaudu toovad lisatulu oma liikmetele. Nendest lugudest leiab uut informatsiooni ja matkimisväärsset tegutsevatest ühistutest, aga ka ülevaate probleemidest, mis igapäevatoos ette tulevad ning mida tuleks nii olemasolevates kui ka uutes, loodavates ühistutes arvestada.

Edulugude tulundusühistud

5.1. TÜ Laeva Piim

Asutamise aasta:	2001
Tegevusala:	Toorpiima hulgimüük, loomasööda hulgimüük
Müügitulu 2011. a:	28 064 810 eurot
Liikmete arv (18.12.12):	20
Aadress:	Ilmatsalu, Tähtvere vald, Tartumaa, 61401
Kodulehekülg:	www.lpiim.ee
E-post:	info@lpiim.ee
Tel:	50 47 135

Ühistu asutamine

TÜ Laeva Piim on suuremaid piimatootjaid ühendav ühistu Tartumaal. Ühiselt hakati piima turustama 1995. aastal, mil alustati tarnetega ASile Tapila Laeva Meierei. Päevane varutud toorpiima maht oli umbes 8,5 tonni, millest vaid 30% moodustas kõrgema sordi piim. Poole aastaga kahekordistusid tarded, moodustades augustiks juba 17 tonni toorpiima päevas, millest kõrgema sordi piima oli juba 74%. Loobuti partnerlusest Põlva Piim ASiga ning jäädgi Laeva meierei tarnijaks. 1995. aasta lõpuks oli tarnete maht kasvanud 20 tonnini päevas ning kõrgema sordi piima osakaal kogu tarnemahust oli 87%. 2000. aastaks oli saavutatud toodangumaht 85 tonni toorpiima päevas, piimast 94% kuulus kõrgemasse sorti. Ühiselt turustatud piimamahu kiire kasv ning pingeline olukord piimaturul, kus piima hind oli madal ja töötlejad püüdsid seda veelgi alandada, eeldas tulundusühistu loomist. Asutajaliikmed olid teinud kõik investeeringuid, et toota kvaliteetset piima, ja oli selge, et kui turult pole võimalik raha saada, jäävad panga ees kohustused täitmata. Sooviga leida paremaid võimalusi toorpiima realiseerimiseks asutasid 14 piimatootjat tulundusühistu Laeva Piim; asutajaliikmetest kõige väiksem kari oli Jänesmäe talul, 14 lehma, ja suurim kari oli Väätša POÜ-1, 1900 lehma. Tulundusühistu registreeriti 2001. aasta mais, aga siis ei olnud turusituatsioon selline, et ühistu saaks kohe tegutsema hakata, seetõttu alustati majandustegevusega 2003. aasta juunis. Kohe pärast ühistu moodustamist alustati ekspordituru otsimisega. Üritati leida võimalust müüa toodangut Venemaale. Head kontaktid tekkisid Novgorodis OAO Laktisega ja Leningradi oblastis. Ekspordiga alustati 2005. aastal, siis viidi piima Läti Valmiera piimakombinaati AS Valmieras Piens. Toorpiima ekspordimine ei olnud lihtne, sest igast piimakoormast tuli võtta piimproov ja viia see laborisse uuringuks, mille alusel väljastati piimakvaliteedi sertifikaat, mis tuli piimaautole piirile ette viia ja igale autole vormistada

tollideklaratsioonid. Tolliformaalsused olid keerulised, kuid ekspordi edukusele pani aluse TÜ Laeva Piim tegevjuht Mati Mölder. Peagi saadi ka Valmierast tagasiside TÜ Laeva Piim piima heast kvaliteedist ja soovist kogust suurendada. 2006. aasta seisuga eksporditi 40% kogu ühistu vahendusel turustatavast piimast.

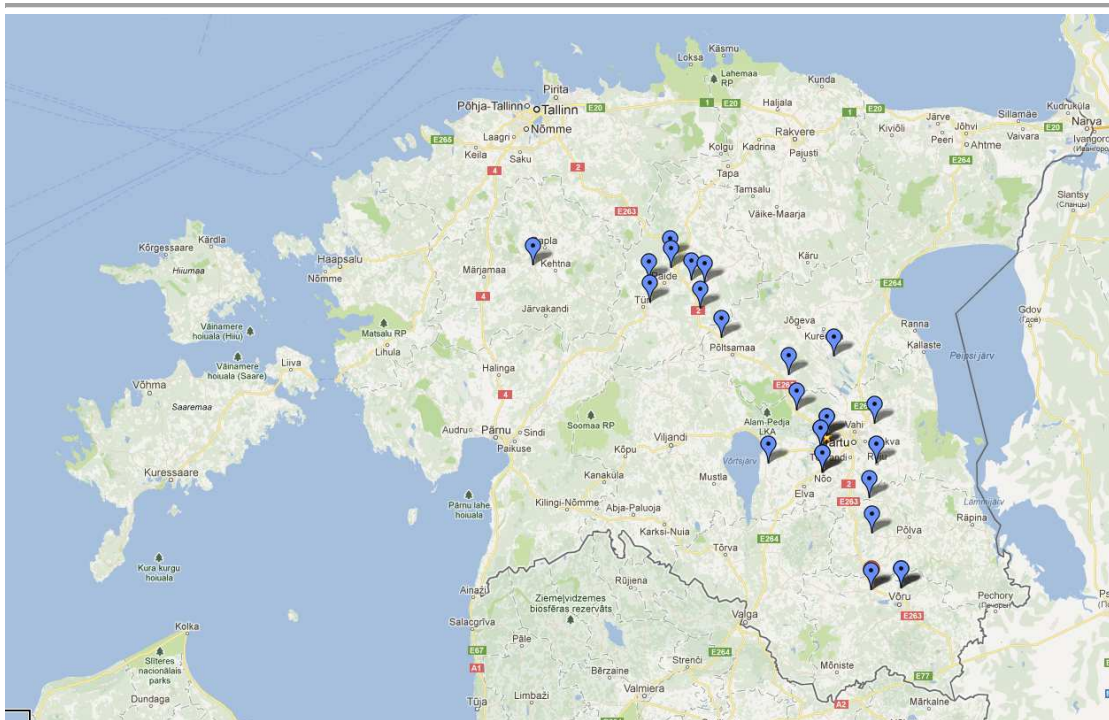
Järgneva kriisi perioodil, mis jõudis piimaturule 2009. aastal, kehtestasid piimatööstused ühistutele toorpiima vastuvõtukvoodid vastavalt siseturu vajadusele. Kui piima oli rohkem, kui kvoot ette nägi, oli hind tunduvalt madalam. Arvestuse aluseks olid piimatoodete maailmaturu hinnad. 2009.–2010. aastal väljendas Eesti piimatööstussektor selgelt, et 40% Eestis toodetavast toorpiimast ei leia tarbijat. Praegu eksporditakse ligikaudu 500 tonni ehk 30% Eestis varutud toorpiimast, mis võimaldab kohalikke töötlejaid hinna suhtes survestada. Leedu töötlejad võtavad päevas vastu üle 1000 tonni piima, Eesti suuremad kombinadid aga 200–300 tonni. TÜ Laeva Piim jaoks tähendas selline olukord piimaturul vajadust tegeleda aktiivsemalt ekspordituruga otsimisega. Käesoleval ajal eksporditakse piima Läti ja Leetu, Leetu läheb 65% päevatoodangust.

Ühistu liikmed ja koostööpartnerid

Ühistu koondab peamiselt suuremaid piimatootjaid Tartu, Jõgeva, Põlva, Järva, Viljandi ja Rapla maakondadest.

2012. aasta lõpu seisuga on ühistul 20 liiget ning kolm lepingupartnerit, kes ei ole liikmed, kuid kelle piima ühistu müüb. Ühistu eduka toimise tagab liikmete ühetaolisus ning omavaheline usaldus. Tulundusühistu liikmetel on ühistule müüa keskmiselt 10 tonni piima päevas, suurematel tootjatel kuni 30 tonni. TÜ Laeva Piim liikmed ja lepingupartnerid on Tartu Agro AS, Haage Agro AS, Valmaotsa Farmer OÜ, Puurmani POÜ, Adavere Agro AS, Risti Agro AS, Evemar AS, Väätša Agro OÜ, Krootuse Agro AS, Tartumaa Maamees AS, Männiku Piim OÜ, Soone Farm OÜ, Mangeni PM OÜ, Mäo PÜ, Lõbundi talu, Raikküla Farmer OÜ, TAC-Ettevõtted AS, Sargvere PÜ, Andre talu, Ranna Farm OÜ, Kuriste talu, Külmsoo talu, Väimela majand OÜ ning Võhandu Põllumajanduse OÜ.

TÕ Laeva Piima liikmed tegutsevad peamiselt Lõuna- ja Kesk-Eestis

Suuremad koostööpartnerid, kellele piima müüakse, on Valio Eesti AS kontserni kuuluvad Laeva Meierei ja Võru Juust AS, Leedu piimatööstused ning Läti Valmiera piimatööstus.

Ühistu tegevus

Ühistu eesmärk on liikmete toimetuleku parandamine ning piima tootmise ja turustamise tulukuse suurendamine. Ühistu korraldab piima kokkuostu ja vahendust. Ühiselt saab tänu mastaabisäästule vajaminevaid sisendeid soetada odavamalt, kuid seda tehakse ainult erandkorras. TÕ Laeva Piim liikmeteks on piisavalt suured ettevõtted, kes leiavad, et sisendite soetamisega saadakse iseseisvalt hakkama. Ühistu korraldab kogu piima veo logistika, rahavoogude arvestuse, transpordi eest tasumise ja toorpiima eest maksmise. Ühistu korraldab oma liikmetele ka koolitusi. Näiteks on liikmetega käidud õppereisidel Rootsis Arla Foodsis ning mahefarmides.

TÕ Laeva Piima liikmed

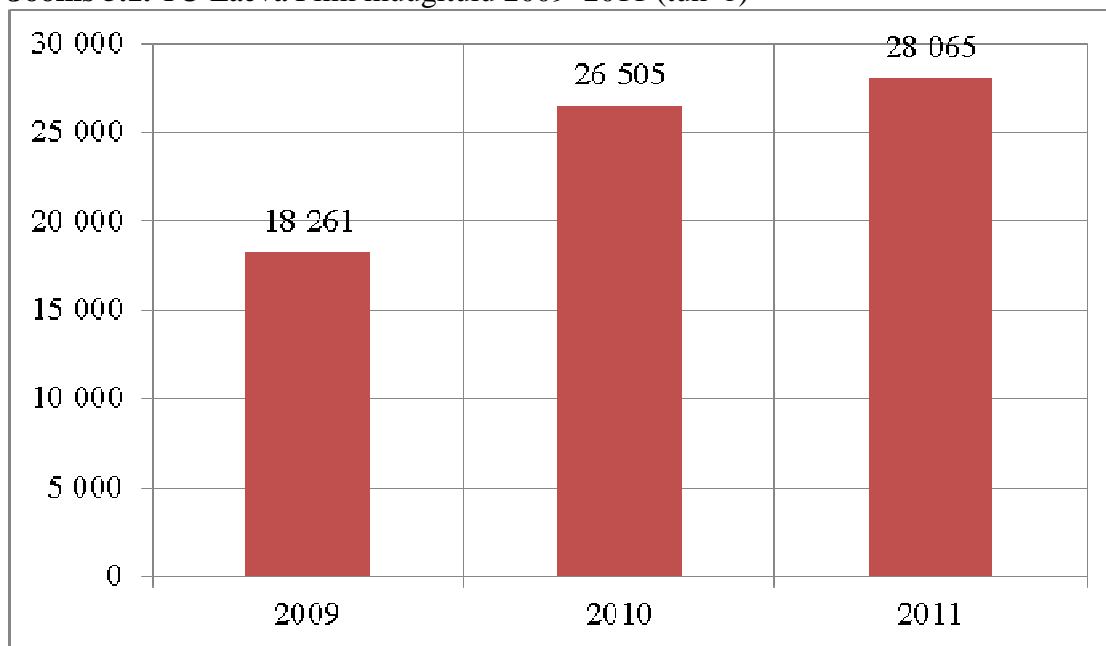

Tänu ühistule on kaubakogused suured, mis annab ühistule oluliselt parema läbirääkimispositsiooni tööstustega. Suur kogus võimaldab tootjatele piima eest kõrgemat hinda maksta ning ühistu kaudu liigub piimarahha regulaarselt. Oluline on ka käibekrediit, kuna ühistul on parem läbi rääkida pankadega ning tagatiste saamine on lihtsam. Lisaks on ühistus tehingute tegemiseks ning läbirääkimiste pidamiseks palgaline töötaja, seega saavad tootjad keskenduda tootmisele. Ühistus vahetatakse ka kogemusi. TÜs Laeva Piim on olulisel kohal liikmetevaheline usaldus. Uus liige võetakse ühistusse vastu ainult juhul, kui kõik liikmed teda usaldavad ning liikmeks vastuvõtmisega nõustuvad.

Majandustulemused

Kuna toorpiima keskmine müügihind on viimasel kolmel aastal ühtlaselt tõusnud, oli ka 2011. majandusaasta TÜ-le Laeva Piim varasematest edukam. Vaatamata sisendite kallinemisele ja investeringute kohustuste koormusele, suudeti rahuldavalt toime tulla. Kokku realiseeriti 2011. aastal 76 187 tonni toorpiima keskmise hinnaga 0,329 €/kg. Võrreldes 2010. aastaga müüdava toorpiima malt vähenes, kuna kaks suurtootjad astusid ühistust välja. TÜ Laeva Piim müügitulu on viimastel aastatel pidevalt kasvanud, ulatudes 2011. aastal üle 28 miljoni euro.

Joonis 5.1. TÜ Laeva Piim müügitulu 2009–2011 (tuh €)

Toetused

2008. aastal sai TÜ Laeva Piim Maaelu Edendamise Sihtasutuselt (MES) 250 000 krooni teavitustoetust, mida kasutati koolituste korraldamiseks. 2010. aastal tunnustati TÜ Laeva Piim tootjarühmana ning talle määrati MAK 2007–2013 meetmest 1.9 „Tootjarühmade loomine ja arendamine“ toetus, mida kasutatakse ühistu igapäevatöö juhtimiseks, halduskulude katmiseks ja koolituste korraldamiseks.

Probleemid

Suurim probleem ühistus on stabiilse kokkuostuhinna tagamine piimatootjatele. 2011. aastal tekkis olukord, kus ühistu maksis liikmetele piima eest rohkem, kui ühistu töötajatelt sai. Liikmetega probleeme ei tule, sest neile on ühistu reeglid teada ning igaüks vastutab piima kvaliteedi eest ise. Ühistu kasvamisel on oluline suutlikkus tagada liikmetele majanduslik kasu. Ühistu peab olema võimeline soodsalt turustama kogu liikmete toodetud piima, kuid igas turusituatsioonis ei pruugi see olla majanduslikult võimalik. Tähtis on, et liikmed tunnetaksid oma osalust ühistus ning selleks peavad liikmed olema võimalikult sarnased.

5.2. TÜ WIRU VILI

Asutamise aasta:	2010
Tegevusala:	Maheteravilja ja õlikultuuride ühismüük
Müügitulu (01.07.11–30.06.12):	1 752 885 eurot
Liikmete arv (30.06.12):	8
Aadress:	Võidu 40, Avinurme vald, Ida-Virumaa, 42101
Kodulehekülg:	www.wiruvili.ee
E-post:	info@wiruvili.ee
Tel:	50 21 760

Ühistu asutamine

TÜ Wiru Vili on maheviljakasvatajate ühistu, mis loodi 2010. aastal. Tegemist on Eesti turul ainulaadse ja lühikest aega tegutsenud ühistuga, mis korraldab mahevilja ekspordi. TÜ Wiru Vili juhatuse esimees Mai Tooming on ise maheviljakasvataja Ida-Virumaal Avinurmes. Aastal 2009 tekkis olukord, kui kohalikud mahetootjad soovisid müüa u 500 tonni mahekaera, kuid Eesti

Mahekaer Ivory vahendajate kaudu ei olnud see võimalik, aga laenuid ja liisinguid vajasid maksmist.

Tekkinud olukord ajendas otsima uusi võimalusi mahevilja müügiks. Otsiti ja leiti Lõuna-Saksamaal veski, kus mahevilja käideldi, ning kuigi autotransport sinna oli hirmkallis, saadi oma kauba eest sobiv hind. Järgmiseks mahevilja müügihooajaks 2010. aastal valmistuti juba teadlikumalt, loodi ühistu ning alustati koostööd teraviljamaakler Indrek Aigroga mahevilja laevaga vedamiseks.

Ühistu liikmed

Ühistu asutati kahe liikmega ning liikmete arvu väga kergekäeliselt ei suurendata, aga ühistu järgib siiski ühistegevuse avatud liikmeskonna põhimõtet. TÜ-l Wiru Vili on kindel põhimõte ja eesmärk pakkuda turul kõige kõrgemat hinda, mis eeldab väga paindlikku süsteemi. Suur liikmeskond muudaks aga otsuste tegemise aeganõudvaks. Kui ühistul tekib võimekus, et liikmeid juurde võtta, siis seda ka tehakse. Oluline on,

et liige tunneks, et temaga tegeldakse personaalselt ning liikmed usaldaksid üksteist. TÜ Wiru Vili maksab kõigile lepingupartneritele vilja eest võrdset hinda. Praegu kuulub ühistusse kaheksa liiget, kes enamjaolt on Põhja- ja Lõuna-Eestist. Lepingupartnereid, kelle vilja ühistu vahendab, on kuuskümmend ning nad asuvad üle Eesti.

Ühistu tegevus

TÜ Wiru Vili müüb mahekultuure nagu kaera, otra, nisu, rüpsi, hernest ja rukist. Ühistu maheteravili läheb valdavalt ekspordiks.

Ühistu tegevuses on oluline, et inimesed saaksid aru ühistust kui sellisest ettevõtlusvormist, mis oma tegutsemisega tagab tootjatele turul parima hinna. Ühistu poolt pakutavat hinda ei ole mõtet teiste pakkujatega võrrelda, sest nii pea, kui ühistu turult lahkub, jäävad alles kommertsettevõtted, kes teistmoodi hinda reguleerivad ning alandavad. TÜ Wiru Vili tugevust turul näitabki asjaolu, et mitmed vahendajad on kurtnud, et nad ei suuda Eesti turult tooret osta, vaid peavad seda ostma Lätist, kuna seal on hind madalam. TÜ Wiru Vili maheühistuna seisabki selle eest, et tootja saaks kätte õiglase hinna, Lätis aga sellist ühistut tegutsemas ei ole ning sealsed tootjad oma toodangu eest õiglast hinda ei saa. Tänu sellisele turukorraldusele on Eestis hakanud kasvama mahepõllupindala.

Laaditud maheviljalaev Kunda sadamas

TÜ Wiru Vili hindab oma tegevuses mahepõllumajanduse põhiväärtusi ning ühistu üks eesmärk ongi pakkuda mahevilja eest kõige kõrgemat hinda. TÜ Wiru Vili propageerib biointensiivset põllumajandust. Eesti mahepõllumajandusteadus viitab sellele, mida ei tohi kasutada, kuid vähe pööratakse tähelepanu sellele, et mahepõllumajandus peab olema väga intensiivne just bioloogiliselt aktiivsusest, st et mullas n-ö elu keeks. Seega on TÜ Wiru Vili teine eesmärk arendada maheviljakasvatust ning suurendada mahevilja tootmismahutu. TÜ Wiru Vili juhatuse esimees Mai Tooming ütleb, et üks põhjus ühistu asutamiseks oli see, et mahetootjana tahab ta ka kohalikust poest mahetooteid osta, kuid praegu ei ole see võimalik, sest

mahetoodete hind on väga kõrge. Hind on kõrge, sest maheteravilja toodangumaht on väga väike. Toodangu suurendamiseks on vaja riiklikku tuge, et maheviljeluse teema saavutaks laiemat kõlapinna. Ühe võimalusena toob Mai Tooming välja, et riikliku tellimusena võiks 50% koolide ja lasteasutuste kasutatavast toorainest olla mahetoodang. See suurendaks mahetoodangu mahtu, kuna praegu saavad mahetooteid endale lubada ainult suurema sissetulekuga inimesed.

Toetused

2012. aastal tunnustati TÜ Wiru Vili tootjarühmana ning ühistule määrati MAK 2007–2013 meetmest 1.9 „Tootjarühmade loomine ja arendamine“ toetus, mis võimaldab katta halduskulud ning liikmeid ühistegevusalaselt koolitada. TÜ Wiru Vili on liikmetega üks või kaks korda aastas käinud kogemusi hankimas teraviljakasvatustevõtetes ning on korraldanud põllupäevi, kus ühistu liikmed käivad vaatamas maheteraviljapõlde. Kuna Eestis puudub süsteemne maheviljeluse tehnoloogia, siis liikmete jaoks on selline koolitus väga kasulik, sest kirjeldatakse erinevaid tehnoloogiaid ning jagatakse kogemusi. Sellistes ettevõtmistes osalevad alati kõik liikmed. 2012. aastal taotles TÜ Wiru Vili toetust MAK 2007–2013 meetmest 1.6.3 „Põllumajandustoodete ühisturustamise edendamine“ ning ühistu sai 1 895 325 eurot.

Probleemid

Ühistu liikmed on väga koostööaltid ning hoiavad kokku ka keerulistel aegadel, seega suuremaid probleeme ja raskusi pole ette tulnud. Põhjus on suuresti ka ühistu põhimõttes, et need inimesed, kelle käest ühistu vilja ostab, peavad olema ühistu töötajatele või mõnele liikmele tuttavad. Kuna ühistu vastutab tarnitava vilja kvaliteedi eest, on kehtestatud karm kord tootjatele, kes ühistu vahendusel vilja müüvad. Tootjad saavad omavahel väga hästi läbi. Sellele aitavad kaasa ka liikmete ühesugused põhimõtted ja arusaamad. Koostööd saab teha tootjatega, kelle tootmismahud on sama suured või kelle tõekspidamistes on sarnaseid jooni, ning kõik lähtuvad põhimõttest, et tulemus saavutatakse koostöös. Väiksemaid probleeme on ühistu tegevuse jooksul ette tulnud, kuid need on kiiresti lahendatud. 2012. aasta suvi oli vilja saagikuse poolest rekordaasta ning ühistu juhatus ei jõudnud vilja müügiga piisavalt kiiresti tegeleda, kuid liikmeid teavitati, et ühistu ei ole suuteline kohe kõrget hinda pakkuma ning suuremat probleemi ei tekkinud.

Tulevikuplaanid

TÜ Wiru Vili kohta käib lause, et see, millest unistad, läheb täide. 2012. aastaks seatud plaanid on nüüdseks mitu korda ületatud. 2013. aastal on eesmärk oma kohta turul kindlustada, tegevusi standardiseerida ning töötada välja kindlad protseduurireeglid. Esialgu on eesmärgiks tagada see, et mahe on mahe, ning need, kes tahavad ühistu kaudu oma teravilja müüa, vastutavad selle kvaliteedi eest ning saavad seeläbi parimad tingimused turul. Kui kvaliteetne toodang on kindlustatud, saab ühistu tegeleda müüginõudumise suurendamisega. Tulevikus on ühistul plaanis ka ise teravilja töötlemise hakata ning ehitada kuivatuskeskus koos laoga, milleks ühistu taotles 2012. aastal toetust MAK 2007–2013 meetmest 1.6.3 „Põllumajandustoodete ühisturustamise edendamine“. Tooraine väljavedu pole aga ainuke eesmärk, siiani on see olnud vajalik, et tagada tootjatele stabiilne sissetulek. TÜ Wiru Vili soov on, et

siseturul oleks piisavas koguses toorainet, mida kohapeal kasutada ja mis oleks valmistootena tarbijale taskukohane. Kolme tegevusaastaga on tänu lojaalsetele mahetootjatest liikmetele ning lepingupartneritele suurenenud nii ühistu kui tootjate võimekus ning koostöö mahesektori arendamiseks jätkub.

5.3. TÜ Rakvere Piimaühistu

www.rpy.ee

Asutamise aasta:	1992
Tegevusala:	Piima- ja piimatoodete hulgimüük, tootmissisendite vahendamine liikmetele
Müügitulu (2011. a):	11 753 027 eurot
Liikmete arv (13.07.2012):	18
Aadress:	Ringtee 4, Taaravainu küla, Rakvere vald, Lääne-Virumaa, 44420
Kodulehekülg:	www.rpy.ee
E-post:	info@rpy.ee
Tel:	32 27 870

Ühistu asutamine

AS Rakvere Piim alustas tegevust 1992. aastal, 1995. aastal ettevõtte erastati ning tegevus jätkus Rakvere Piimaühistu nime all. Tulundusühistuks registreeriti ettevõtte 2001. aastal. 1992. aastal oli ühistul üle 100 liikme, kelle seas olid nii väikesed talud kui ka ettevõtjad. Aja jooksul hakkasid väiketalud kaduma ning allesjäänud suurettevõtted suuremaks kasvama. 2012. aasta seisuga oli TÜ-1 Rakvere Piimaühistu 18 liiget ning 2 lepingupartnerit, kes piimaühistu vahendusel oma piima turustasid. Piimaühistu kaudu müüdi ligikaudu 80 tonni toorpiima päevas, kuid 2013. aastaks prognoositakse kasvu 90 tonnini päevas. TÜ Rakvere Piimaühistu põhiväärtusteks on usaldus, läbi koostöö võrdne panustamine ühistu tegevusse, juhtimise läbipaistvus ja liikmete kontroll ühistu tegevuse üle. Piimaühistu põhieesmärk on aidata kaasa liikmete konkurentsivõime suurendamisele ja seeläbi nende paremate majandustulemuste saavutamisele.

Ühistu liikmed ja koostööpartnerid

TÜ Rakvere Piimaühistu ühendab erineva tootmismahuga Lääne-Virumaa piimatootjaid, koondades suure osa Lääne-Virumaa toorpiima tootmisest ning kuuludes sellega kuue suurema müügiühisega piimaühistu hulka Eestis. TÜ Rakvere Piimaühistu kaudu piima müüvat 20 ettevõtet pakuvad Lääne-Viru maakonnas aastaringelt üle 300 töökoha. Ühistu liikmed on erineva tootmisvõimsusega,

toorpiima päevane kogus on 0,7–0,8 tonni kuni 12–13 tonni. Ühistu liikmed on Aasukalda Farm OÜ, Arkna Karjatalu OÜ, FIE Kalvi Haavajõe, FIE Sirje Pahtna Lemmusoo Talu, FIE Urmas Einbergi Sikkani-Pendri Talu, Idavere Mõis OÜ, Kaarli Farm OÜ, Kohala SF OÜ, Kuie Põllumajandusühistu, Roela Suurtalu OÜ, Roodevälja Uustalu OÜ, Saaremetsa OÜ, Tammikus OÜ, Triigi Farmer OÜ, Vaeküla Suurtalu OÜ, Varudi Mõis OÜ, Vetiku S. T. OÜ ja Õitseng OÜ. Liisupiim OÜ ja Põdrangu Põllumajandusühistu ei ole TÜ Rakvere Piimaühistu liikmed, kuid realiseerivad piima ühistu kaudu. TÜ Rakvere Piimaühistu tegevjuht Priit Putko arvates kasvab tulevikus liikmete arv, kuna piimandusettevõtjaid, kes ühistuga liituda soovivad, tuleb juurde. Piimaühistu tegevjuhi sõnul on Lääne-Virumaa ettevõtjate ja eriti just TÜ Rakvere Piimaühistu liikmete näol tegemist kõige ühistumeelsemate ja koostööaltimate inimestega Eestis. Piimaühistu 20 tegevusaasta jooksul on enamik liikmetest samad, kes algusaegadel. Need ettevõtjad on koos raskeid aegu üle elanud ja hoiavad kokku. Ühistegevus on Virumaal hästi arenenud ning loodetavasti jätkub areng ka edaspidi.

TÜ Rakvere Piimaühistu liikmed Iirimaa koolitusreisil Alltech Euroopa teaduskeskuses

TÜ Rakvere Piimaühistu pakub oma liikmetele teenuseid tootmiseks vajalike seadmete, materjalide, söötade, väetiste jm soetamisel. Sisendite ost on märkimisväärne osa ühistu igapäevategevusest. Olulisemad koostööpartnerid on sisendite müüjad Baltic Agro AS ja Eesti Viljasalv AS, farmiseadmed soetatakse DeLaval ASist ja Lehola OÜst, kütust ostetakse Jetoil ASist ja Orlen Eesti OÜst ning mineraalsöödad kindlasti Agrovarustus OÜst. TÜ Rakvere Piimaühistu on üks kaheksast Farm In TÜ liikmest. Farm In TÜ kaudu liigub suur osa TÜ Rakvere Piimaühistu liikmetele varutavatest sisenditest. Farm In TÜ on üks suurim sisendite ostuks loodud keskühistu Eesti ühistegevuse ajaloos – ühte ühistusse kuulub peaaegu

1200 põllumajandustootjat. See võimaldab ka TÜ-l Rakvere Piimaühistu sisendeid oluliselt parematel tingimustel osta. TÜ Rakvere Piimaühistu on Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoja liige, et olla pidevalt kursis põllumajanduses toimuvaga ning kaasa rääkida ühistuid ja ühistu liikmeid puudutava poliitika kujundamisel.

Ühistu tegevus

TÜ Rakvere Piimaühistu eesmärgid on

- piimatootjate huvide ühendamine,
- liikmetele teenuste pakkumine ja äritegevuse toetamine,
- piima turustamisel ja tootmissisendite ostmisel paremate tingimuste saavutamine,
- piimakarjakasvatuse edendamine ja piimatootmise järjepidev arendamine,
- ühistulise mõtteviisi levitamine ja propageerimine,
- ühistu konkurentsivõime parandamine liikmete kompetentsi tõstmise ja koolituste kaudu.

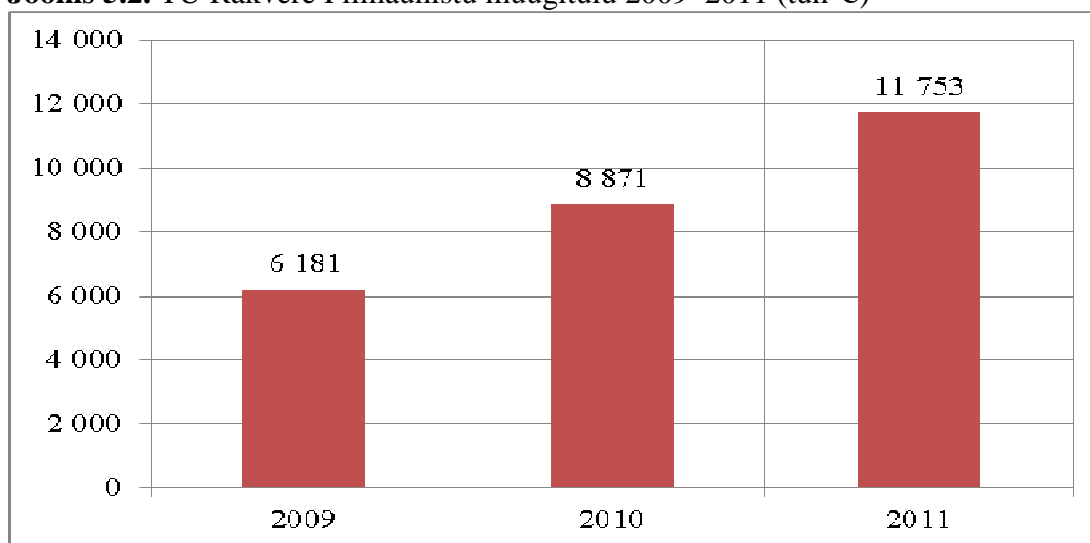
TÜ Rakvere Piimaühistu peamine tegevusala on toorpiima tootmine ning ühistu liikmete poolt toodetud piima varumine ja realiseerimine. Toorpiima turustamisel on tähtsaim partner TÜ EPIKO (Eesti Piimatootjate Koostöökogu), mis on viit piimaühistut koondav piimatootjate katusorganisatsioon. TÜ Rakvere Piimaühistu on TÜ EPIKO üks viiest asutajaliikmest. Päevane müüdav toorpiima maht on TÜ-l EPIKO umbes 200–210 tonni, millest TÜ Rakvere Piimaühistu piim moodustab ligemale 42%. TÜ EPIKO müüb Eestis tegutsevatest piimakombinaatidest toorpiima Maag Piimatööstus ASile, Tere ASile ning alates 2013. aasta algusest ka Saaremaa Piimatööstus ASile. Osa TÜ EPIKO müüdavast toorpiimast eksporditakse ka Läti ja Leetu.

Majandustulemused

TÜ Rakvere Piimaühistu müügitulu on igal aastal kasvanud, ulatudes 2011. aasta lõpuks peaaegu 12 miljoni euroni.

Joonis 5.2. TÜ Rakvere Piimaühistu müügitulu 2009–2011 (tuh €)

Koolitus

Liikmetele korraldatakse pidevalt koolitusi, õppe- ja teabepäevi ning muid üritusi. 2011. aastal korraldati liikmetele näiteks silokoolitusi, ühistulise tegevuse koolitus, ühiseid koostööpartnerite külastusi, ühiselt käidi piimafoorumil ning TÜ Rakvere Piimaühistu arenguseminaril. Eespool väljatoodu on vaid väike osa liikmetele suunatud koolitustegevusest. 2012. aastal korraldas ühistu liikmetele viiepäevase õppereisi Iirimaale tutvumaks sealse põllumajandustootmisega, järgmisel aastal plaanitakse õppereisi Tšehhi. Alates 2012. aastast korraldab ühistu oma liikmetele erialaseid koolitusi, näiteks raamatupidajatele, veterinaararstidele ja loomakasvatajatele. TÜs Rakvere Piimaühistu peavad liikmed koos nõu ning otsustavad ühiselt, milliseid koolitusi soovitakse ja vajatakse ning ühistu teha jääb korralduslik pool.

Toetused

2011. aastal tunnustati TÜ Rakvere Piimaühistu tootjarühmana ning ühistule määrati MAK 2007–2013 meetmest 1.9 „Tootjarühmade loomine ja arendamine“ toetus, mida ühistu kasutab tegevuskulude katteks. 2011. aastal soetas piimaühistu ühistulise tegevuse investeeringuga diisलगeneraatori järelhaagise, mis tõhustab liikmete farmides töökorraldust olukorras, kui esineb elektrikatkestusi, ning 2012. aastal toetas ühistu liikmete farmidesse söödamahtude soetamist.

5.4. TÜ Rakvere Lihaühistu

RAKVERE LIHAÜHISTU

Asutamise aasta:	2012
Tegevusala:	Piimaveiste ja pullvasikate müük
Müügitulu:	–
Liikmete arv (13.09.2012):	19
Aadress:	Ringtee 4, Taaravainu küla, Rakvere vald, Lääne-Virumaa, 44420
Kodulehekülg:	www.rlu.ee
E-post:	info@rlu.ee
Tel:	32 27 870

Ühistu asutamine

TÜ Rakvere Piimaühistu alustas 2011. aasta sügisel oma liikmete praakloomade ja pullvasikate müüki. Sellest tegevusest on välja kasvanud 2012. aasta maikuu viimasel päeval asutatud TÜ Rakvere Lihaühistu. Kuigi lihaühistu on piimaühistust välja kasvanud, on tegemist kahe erineva ühistu ja äristrateegiaga. Kuna piima müügi suunad ja strateegiad olid erinevad võrreldes liha müügiga ning loomade müügimaht üha kasvas, tekkiski vajadus uue ühistu järele. Seeõttu loodigi lihaühistu praktilisest vajadusest tingituna. Kuigi enamik TÜ Rakvere Piimaühistu liikmetest on ka TÜ Rakvere Lihaühistu liikmed, on lihaühistu liikmeteks ka ettevõtjaid, kes piimaühistu liikmed ei ole.

Ühistu liikmed ja koostööpartnerid

Tulundusühistul Rakvere Lihaühistu on 19 liiget, kellest 15 kasvatab piimaveiseid, 3 liiget kasvatab peale piimaveiste kõrvaltegevusalana ka lihaveiseid ning üks liige on spetsialiseerunud ainult lihaveisekasvatusele. Lihaühistul on ka neli lepingupartnerit, kes ei ole ühistu liikmed, kuid realiseerivad oma loomi ühistu kaudu. Lihaühistu liikmeskond on avatud uutele liituda soovijatele. Lihaühistu tegevuse alustamise ajast on liikmete arv püsinud muutumatuna, kuid ettevõtete arv, kes ühistu vhendusel loomi müüvad, on kasvanud, ning praegu on ka uusi liikmeid juurde tulemas. 2013. aasta üheks prioriteediks on liikmeskonna laiendamine ja müügimahtude suurendamine.

TÜ Rakvere Lihaühistu liikmed on Aasukalda Farm OÜ, Arkna Karjatalu OÜ, FIE Kalvi Haavajõe, FIE Sirje Pahtma Lemmusoo Talu, FIE Urmas Einbergi Sikkani-Pendri Talu, Idavere Mõis OÜ, Kaarli Farm OÜ, Kohala SF OÜ, Kuie Põllumajandusühistu, Lahe Maamees OÜ, Roela Suurtalu OÜ, Roodevälja Uustalu OÜ, Saaremetza OÜ, Tammikus OÜ, Triigi Farmer OÜ, Vaeküla Suurtalu OÜ, Varudi Mõis OÜ, Vetiku S.T. OÜ, Öitseng OÜ, Liisupiim OÜ, Männiku Farm OÜ, Piira Talu OÜ ja Põdrangu Põllumajandusühistu ei ole Rakvere Lihaühistu TÜ liikmed, kuid müüvad loomi ühistu kaudu.

Ühistu loomisel oli kõige keerulisem rakendada ühistu edukalt tööle, leida koostööpartnerid ning kasvatada ettevõtte võimekust. Ühistu loomisel on väga tähtis leida ettevõtjad, kes tahavad koostööd teha ning usaldus on ühistu loomise aluseks. Kui liikmete vahel on üksmeel olemas, tuleb leida oma toodangule äriplaneeritud väljund ning koostööpartnerid. Lihasektoris on olulised organisatsioonid, kellega suhelda tuleb, Eesti Lihaveisekasvatajate Selts ja Eesti Tõuloomakasvatajate Ühistu. TÜ Rakvere Lihaiühistu esimesed loomad müüdi Rakvere lihakombinaadile, kes on siiani lihaiühistu suurim koostööpartner, head koostööpartnerid on ka Lihakarn OÜ, Raka Kogumiskeskus OÜ, EKSO Calves Trading OÜ, EAV Vianco OÜ ja paar väiksemat ettevõtet.

Ühistu tegevus

TÜ Rakvere Lihaiühistu eesmärk on koondada võimalikult suur osa Virumaa veisekasvatajatest, et toetada ühistegevuse kaudu nende konkurentsivõimelist ja jätkusuutlikku äritegevust. TÜ Rakvere Lihaiühistu pakub oma liikmetele võimalikult head hinda, kuid suurem kasutegur seisneb selles, et liikmetel on organisatsioon, kes tegeleb kogu turustusvaldkonnaga. Hindade ja tingimuste kauplemine on aeganõudev ning tootjal ei ole selleks igapäevategevuse kõrval aega. Ühistu tegeleb veiste, vasikate ning tõuloomade ostu ja müügiga ning osutab teenuseid ühistu liikmetele tootmiseks vajalike seadmete, materjalide, söötade, väetiste jmt soetamisel. Lisaks korraldab ühistu oma liikmetele täiendõppeid ning vajadusel nõustab. Tulevikus plaanib TÜ Rakvere Lihaiühistu investeerida erinevatesse projektidesse, mis võiksid äritegevust edendada.

TÜ Rakvere Lihaiühistu tegevjuht Priit Putko

Kuigi TÜ Rakvere Lihaiühistu on eraldiseisev ettevõtte, ollakse TÜga Rakvere Piimaühistu tihedates suhetes. Kuna mõlema ühistu liikmeskond on suures osas kattuv, siis sisendid hangitakse ning koolitused korraldatakse koostöös Rakvere Piimaühistuga. Oluline on leida ühes regioonis tegutsevate ühistute puhul võimalusi sünergiaks ning rakendada olemasolevaid nappe ressursse võimalikult kasulikult.

5.5. TÜ Kaarliveski

Asutamise aasta:	2010
Tegevusala:	Teravilja ja õlikultuuride ühismüük, liikmete varustamine tootmissisenditega
Müügitulu, 2011. a:	575 838 eurot
Liikmete arv (31.12.2011):	5
Aadress:	Vara küla, Vara vald, Tartu maakond, 60426
Kodulehekülg:	–
E-post:	kaarliveski@email.ee
Tel:	55 594 823

Ühistu asutamine

TÜ Kaarliveski on teravilja ja rapsi kokkuostu ning turustamisega tegelev ühistu Tartumaal Vara vallas. Tulundusühistu otsustati luua sellepärast, et Vara vallas on palju väikseid talunikke, kellel on üksikult väga keeruline oma toodangut turustada, sest suured kokkuostjad ei ole väikeste koguste ostmisest huvitatud või pakuvad väga madalat hinda. Lisaks on väiketalunikul ka sisendite hankimine tunduvalt kallim, kui teha seda ühiselt suure partiina. Ühistu kanti äriregistrisse 17. juunil 2010. aastal, seega on tegemist veel üsna noore ühistuga. Alustamisprotsess käis kiiresti, kõige kauem kulus aega, et notari vastuvõtule saada, kuid ühistu juriidiliste dokumentide kordasaamine võttis umbes kolm nädalat.

Tulundusühistu esimene müügitehing tehti Soome suurima teravilja, õlikultuuride ja söödatoorainetega kaupleva ettevõttega Avena Nordic Grain OÜ, kellele müüdi 100 tonni rapsi. Praegu müüakse ühistu vahendusel ligikaudu 10 000 tonni teravilja aastas.

TÜ Kaarliveski jaoks on see küllaltki suur kogus ning mõne suurema ühistu liikmeks astumine praegu plaanis ei ole.

Ühistu liikmed ja koostööpartnerid

Ühistu asutasid viis kohalikku tootjat: FIE Kaarel Saul, FIE Paul Riisipere Tormi Talu, FIE Juhan Puutsa Vara-Veskimäe Talu, Tulundusühistu Kaarli ja OÜ Marama KTV. Ettevõtete omanikud on ka TÜ Kaarliveski juhatuse liikmed. Ühistu kontor paikneb TÜ Kaarli hoovis, kus on lisaks kontorile ka kuivati ning ehitamisel on laokompleks. Kaarli TÜ ostis 1990. aastal Vara kolhoosi varad, kuhu kuulus ka viljakuivati. Praegu kuivatatakse selles kuivatis ka TÜ Kaarliveski liikmete ning teiste ümberkaudsete talunike vili. Lühikest aega tegutsenud ühistuna on TÜ Kaarliveski jaoks oluline, et töö sujuks kiiresti ning juhtimine oleks paindlik. Ühistu turustab kokku umbes 30 tootja teravili, kes saavad oma toodangu eest sama kõrget hinda kui ühistu liikmed. TÜ Kaarliveskis kehtivad kõigile ühistu poolt pakutavate teenuste kasutajatele samad tingimused. Liikmed saavad aga ühistu kaudu osta sisendeid soodsamalt kui mitteliikmed.

TÜ Kaarliveski peamised koostööpartnerid on Avena Nordic Grain OÜ, AS Oilseeds Trade ja AS Baltic Agro, viimane nii sisendite tarnija kui vilja kokkuostjana.

Ühistu tegevus

TÜ Kaarliveski eesmärk on pakkuda oma liikmetele võimalikult kõrget viljahinda. Vahendatakse liikmete kasvatatud rapsi ja teravilja ning liikmed saavad ühistu kaudu soodsamalt soetada taimekaitsevahendeid ja väetisi. Ettevõttes on alaliselt palgal tegevjuht, kes tegeleb müügiga ning suhtleb tootjate ja kokkuostjatega. Ühistu oluline kasutegur liikme jaoks ongi stabiilsus ja ajavõit. Ühistu võtab enda peale toote turundamise ja turustamise, mis annab tootjale võimaluse keskenduda võimalikult efektiivsele tootmisele. Ühistu lühikeses tegutsemisaja jooksul ei ole suuri probleeme ette tulnud. Vahel on raskusi tekitanud olukord, kui ühistu on kokku ostnud partii taimekaitsevahendeid või väetisi, aga mõni liikmetest või klientidest, kes ühistu kaudu sisendeid ostavad, ei suuda kohe maksta, mis tekitab ühistule hankija ees lühiajalise võlgnevuse. Kuid selliseid probleeme tuleb harva ette. Iseenesest on ühistu äriskeem lihtne: ostetakse liikme käest vili kokku ja püüatakse võimalikult kõrge hinnaga toodang maha müüa. Ühistu vahendustasu on 2%.

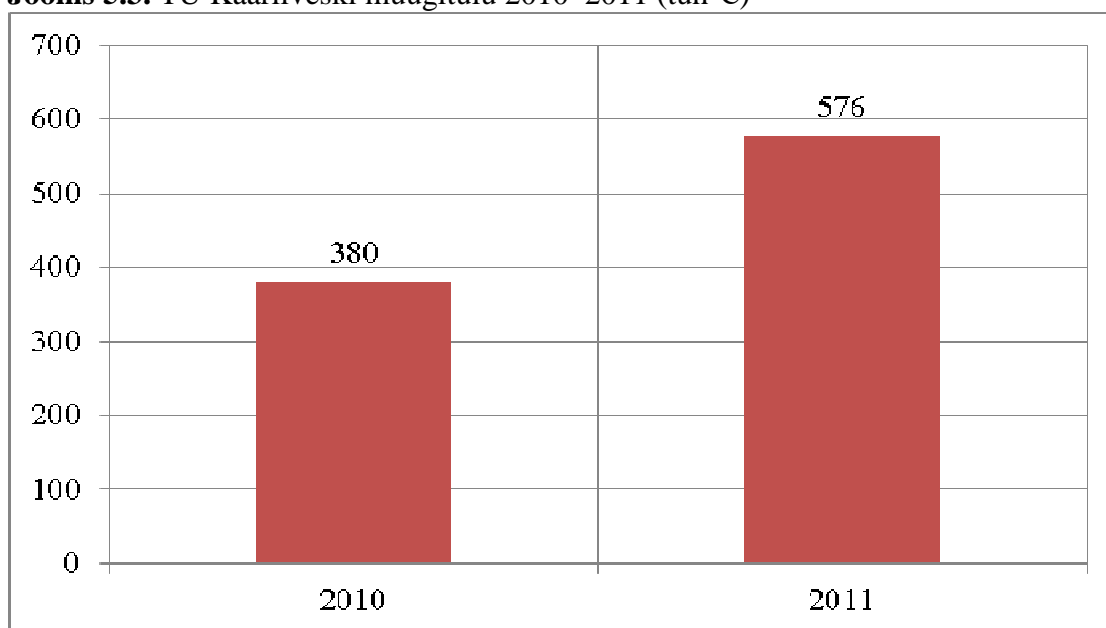
TÜ Kaarliveski tegevjuhi sõnul on alustava ühistu jaoks tähtis ennast kõigea kursis hoida: tuleb pidevalt jälgida viljahindasid ning võtta erinevaid vilja kokkuostupakkumisi suurematelt kokkuostjatelt. Esialgu on liiga keeruline iseseisvalt müüa vilja piiri taha. Isegi Põllumeeste ühistul KEVILI võttis kaua aega, et saata ise laev viljalastiga teele.

Müügiprotsessi käigus tuleb kohtuda müügiesindajatega, luua kontaktid ning prognoosida ligikaudsed tootmismahud, kuna selle pealt määratakse hind. Samuti tuleb vaadata sisendite hindasid kõikvõimalikest kanalitest, sest hinnad võivad väga palju varieeruda ning ka väike hinnavahe teeb suure koguse peale suure summa. Turustamisühistus peab töötama inimene, kes tegeleb müügivaldkonnaga, et tootja saaks keskenduda põhitööle.

Toetused

2011. aastal tunnustati TÜ Kaarliveski tootjarühmana ning talle määrati MAK 2007–2013 meetmest 1.9 „Tootjarühmade loomine ja arendamine“ toetus. TÜ Kaarliveski tegevjuhi sõnul on 1.9 meetme näol tegemist riigipoolse tubli sammuga ühistegevuse arenguks. Toetuse nõuded ei ole alustava ühistu jaoks liiga karmid ning abikõlblike kulude nimekiri hõlmab peaaegu kõike, mis katab ühistu asutamise kulud. Võrreldes 2010. aastaga on TÜ Kaarliveski müügitulu pärast tunnustamist kasvanud 380 000 eurolt 576 000 euroni 2011. aasta lõpuks. 2012. aastal taotles TÜ Kaarliveski toetust MAK 2007–2013 meetmest 1.6.3 „Põllumajandustoodete ühisturustamise edendamine“ ning sai 242 831 eurot.

Joonis 5.3. TÜ Kaarliveski müügitulu 2010–2011 (tuh €)

5.6. TÜ Talukartul

Asutamise aasta:	2000
Tegevusala:	Kartuli töötlemine, säilitamine ja hulгимүүк; seemnekartuli hulгимүүк
Müügitulu (01.07.11–30.06.12):	819 306 eurot
Liikmete arv (30.06.10):	8
Aadress:	Allikjärve küla, Roosna-Alliku vald, Järvamaa, 73203
Kodulehekülг:	www.talukartul.ee
E-post:	info@talukartul.ee
Tel:	53 090 277

Ühistu asutamine

TÜ Talukartul on 1997. aastal loodud MTÜ Eesti Kartul tegevuste jätkaja ja laiendaja. MTÜ Eesti Kartul loomise eesmärk oli kartulikasvatavate huvide kaitse, kartulikasvatuse arendamine ning osalemine seadusloomes. 1990. aastate lõpp oli aeg, mil võeti vastu palju uusi seadusi, ehitati üles riiklik kontrollsüsteem ning kõik oli alles algusjärgus. Ettevõtjate jaoks oli oluline, et oleks olemas struktuur, kes nende huvide eest seisaks ning seda funktsiooni tol ajal MTÜ esindas. MTÜsse kuulusid nii kartulikasvatavad, kartulisortide aretajad kui ka teadlased. Kartulikasvatavad püüdsid ka MTÜ kaudu toodangut turustada, selleks võeti tööle müügiinimene, kuid paari aasta möödudes sai selgeks, et MTÜ ei sobi turustusorganisatsiooniks. Tootja jaoks oli MTÜ riskivaba organisatsioon, kus liikmete vastutus puudus, mistõttu ei olnud võimalik ka investeringuid teha. 2000. aasta kevadel asutasid MTÜ Eesti Kartul 16 aktiivsemat liiget Tulundusühistu Talukartul.

Oluline motivaator tulundusühistu loomisel oli suurima kartulipakendaja poolt pakutud ebaõiglane hind. Lisaks puudus kartulikasvatavatel hea väljund oma toodangu müügiks. Peamiselt müüdi kartulit turul või mõnele väiksemale kauplusele. Kartuliturg oli aga vahendaja käes ning toodang liikus sularaha eest. Kui kasvataja ka müüs kartulit, siis ametlikult müük ei kajastunud ning panga silmis puudusid tootjatel vahendid laenu saamiseks. Vahendajatest sõltuvaks jäädes oleksid kartulikasvatavad ka põllumajanduslike investeringutoetuste saamiseks olnud abikõlbmatud, seega oli legaalse turuväljundi loomine üks oluline põhjus tulundusühistu asutamiseks.

TÜ Talukartul juhatuse liikmed. Vasakult: Leho Meltsa, Gustav Põldmaa (juhatuse esimees) ja Kalle Hamburg

Ühistu loomisel oli ka teatud ebakindlustunnet. Liikmed ei tundnud üksteist ning ei teatud, kas kaasliikmed on piisavalt usaldusväärsed, et ühiseid kohustusi võtta. Kõik olid aga kindlad selles, et kartulile tuleb pesemise ja pakendamise lisandväärtust luua ning see nõuab investeringuid. Vastust ei teatud ka küsimusele, kui investeringud on tehtud, kas suudetakse konkureerida turuliidritega või minnakse pärast esimesi tagasilööke laiali. Lisaks kahtlused juhtkonna pädevuse ning äriplaani realistlikkuse suhtes. Liikmed teadsid oma ettevõtete isiklikke võimalusi, kuid ühistu pidi andma piisavalt suure efekti, et sissemaks tasuda. Kuna ühistu algusaegadel puudus pankadel ühistu vastu usaldus, suurendati osamaks 100 000 kroonini, mis oli tootjate jaoks väga suur summa.

2000. aastal rentis TÜ Talukartul Roosna-Allikul tühjaks jäänud vana Sagro ASi tootmispinna. Toetusrahade eest oli plaanis osta sortimis- ja pesemisliin, kuid otsustajate arvamuse kohaselt oli ettevõtmine perspektiivitu ning saadud toetuse eest õnnestus ühistul soetada vaid sorteer, pesumasin ja kaal. Ülejäänud transportöörid tuli olemasolevatest materjalidest ise kokku keevitada. Nii oligi osa ühistu seadmetest Euroopa tippasemel tehnoloogia ja osa varuosadest kokku klopsitud. Sellest hoolimata läks ühistu tegevus käima ning 2003. aastaks oli 70% pestud ja pakendatud kartuli turust TÜ Talukartul käes.

Osa TÜ Talukartuli liikmetest kasvatasid ka köögivilju, mida ühistu realiseeris. Kuna sellega oldi Sagro AS-le otsesteks konkurentideks, tekkis oht, et Sagro ütleb hoidla

rendilepingu üles ning TÜ Talukartul on sunnitud oma tootmise mujale kolima. Seega ostis ühistu 2004. aastal hoidla ära. Samal aastal sõlmiti leping Saksa sordiaretusfirmaga Solana ning Talukartulist sai Solana esindaja Eestis. 2005.–2008. aastal jõuti nii kaugele, et renoveeriti hoidla ning ehitati kontoriruumid. 2006. aastaks oli TÜ Talukartul seemnekartuli turustamise absoluutne turuliider. 2012.–2013. aastal on käsil tootmisliini ajakohastamine.

Ühistu liikmed

TÜ Talukartul koondab Eesti kartulikasvatajaid. Algusaastatel oli kasvatajatel võrdlemisi väike kasvupind, u 3–5 ha, praegu on nad suurtootjad, kasvatades kokku ligikaudu 8000 tonni kartulit aastas. Ühistu poolt tagatud stabiilne tulu on andnud liikmetele julguse investeerida. Enamik liikmetest kasvatab kartulit Šoti tehnoloogiaga, mis loob kartulile kasvamiseks väga soodsa pinnase. Paraneb oluliselt kartuli kvaliteet, kuju ning ka saagikus.

TÜ Talukartul liikmed on Argo Merila, Jakobsoni talu, K&G Saarelt, Kalle Hamburgi Talu, Merl OÜ, FIE Rein Pruuli, FIE Urmas Pärnalaas ning Reena Rostin Oja-Andrese Talu. Ühistule on hea see, et tootjad on hajutatud üle Eesti. Ekstreemsel aastal vähendab see ühistu riske ning annab eelise konkurentide ees, kelle tootmine asub umbes 20 km raadiuses. Kui aasta on ekstreemselt kuiv või vihmane, on võimalus, et mõnes Eesti piirkonnas ei ole ilmastikuolud saaki nii palju kahjustanud kui mujal. Lisaks on ühistu liikmed koostööpartnerid, mitte konkurendid, ning valmis üksteist vajadusel toetama.

Ühistu liikmeks võivad astuda kõik kartulikasvatajad. Ainukese piiri seab võrdlemisi kõrge osamaks. Ühistu algusaastatel oli probleemiks käibevahendite puudus, kuid puudus pankade usaldus. Probleemi lahendamiseks otsustasid liikmed suurendada osakapitali, mis praegu on 6400 eurot.

Viimastel aastatel ei ole TÜ Talukartul liikmeid juurde võtnud, sest liikmed soovisid oma tegevust laiendada, ning üldkoosolek otsustas, et kui praeguste liikmete areng on saavutatud, võib ka uusi liikmeid juurde võtma hakata.

Ühistu tegevus

TÜ Talukartul on üks Eesti suuremaid kartuli hoiustajaid ja pestud-pakendatud kartuli tootjaid. 2009. aastal, kui taasavati Nõmme turg, rentis Talukartul ruumid ning avas Kartulikaubamaja, mille idee oli tarbijaid teavitada kartuli omadustest. Kartulikaubamaja osutus majanduslikult ebamõistlikuks, sest turul müüdnud kogused olid väikesed, TÜ Talukartuli efektiivsus põhineb aga suurel müügiimahul.

Kartulikaubamaja Nõmme turul

Kartulikaubamaja püsikulud olid suured ning makse makstes ja seadust järgides ei olnud võimalik turul kauplejatega konkureerida, mistõttu 2012. aasta algusest on Kartulikaubamaja suletud. Projekti käigus töötati aga välja märkide süsteem, mis võimaldab tarbijal visuaalselt lihtsalt eristada kartuli parimat kasutusotstarvet.

TÜ Talukartul loodud märkide süsteem. Vasakult: kartuli sort sobib kõige paremini praekartuliks, friikartuliks, keedetud kartuliks, kartulipudruks ja kartulisalatiks

Aastateks 2011.–2017. käivitati kaks koostööprojekti Jõgeva Sordiaretusinstituudiga. Esimene koostööprojekt on Eestis esimene ja praegu ka ainuke ilmajaamade võrgustik, mis registreerib ja salvestab põllumajanduse jaoks vajalikke andmeid. Projekti raames on püstitatud 13 i-Metos automaatiilmajaamast koosnev vaatlusvõrk TÜ Talukartul liikmete põldudele, sh kolmes ettevõttes on kaks ilmajaama. Ilmajaamad on paigutatud arvestusega, et oleks võimalik uurida ilmastikust tulenevaid kartuli-lehemädaniku tõrje vajaduse erinevusi kolmes kohas: kõik Eesti piirkonnad, maakond ja ettevõttes. Ilmajaamadest saadud andmed salvestuvad automaatselt Austria serverisse ning on kõigile projektis osalejatele Internetis kättesaadavad. Tootja saab andmeid näha veebilehelt www.fieldclimate.com, kuhu ta saab sisse logida oma kasutajanime ja salasõnaga. Samalt veebilehelt saab talunik tellida ka ilmajaama asukohapõhise lokaalse ilmaennustuse.

Projektis kasutatavad i-Metos automaatiilmajaamad mõõdavad õhuniiskust ja -temperatuuri, sademeid, tuulekiirust, päikesekiirgust, kaste hulka ning maa sees oleva sensoriga mullaniiskust.

Ilmajaamad töötavad päikeseplatade ja ning andmed kantakse GPRS modemi abil Austrias paiknevasse serverisse. Ilmajaamu saab programmeerida

Ilmajaam

andmeid mõõtma ja edastama kasutajale vajaliku sagedusega. Selle projekti jaoks mõõdetakse andmed iga poole tunni tagant ning need laetakse kolm korda päevas Internetti, mis tähendab, et põllumees saab värsket infot ilma kohta igal hommikul, keskpäeval ja õhtul.

Projekti raames on tõlgitud eesti keelde vajalikud kasutusjuhendid, veebilehe sisu ja kasutatavad programmid. On muretsatud litsentse erinevate kartuli-lehemädaniku tõrje programmidele ning lokaalsele ilmaennustusele. Projektis kasutatavate i-Metos ilmajaamadega on seotud mitu kartuli-lehemädaniku tõrjevajaduse arvutamise mudelit. Kõigis mudelites esitatakse informatsioon küllaltki keeruliste tabelite ja graafikutena, millest algajal kasutajal on väga raske aru saada. Lisaks on mudelite info vaja seostada Eestis kasutatavate kartulisortide ja fungitsiididega. Mudelite praktikasse rakendamisel on abiks Jõgeva SAI teadlased, kes jagavad oma teadmisi projektis osalevate talunikega. Jõgeva SAI annab mudelite põhjal talunike põldude kohta soovitusel, millal ning millise preparaadiga tuleb põldu kartuli- lehemädaniku vastu pritsida ning talunik märgib ära, millal ta pritsis.

Automaatilmajaamad mõõdavad sademeid ning mullaniiskust, vastav mudel arvutab iga päeva kohta evapotranspiratsiooniga mullast eemalduva niiskuskoguse. Kokkuvõttes saadakse teada taimede normaalseks kasvuks ja arenguks vajakajääv sademete hulk. Projekti raames toimuvad ka projektis osalevate talunike koolitused eesmärgiga õpetada talunikke iseseisvalt programme kasutama.

Teine projekt käsitleb bioloogilist fumigatsiooni, mis on oluline teema keskkonna seisukohalt. Katse on esimest aastat maas. Kartul on teatavasti haigustele väga vastuvõtlik ning kvaliteet on turul konkurentsivõimelisena püsimiseks äärmiselt oluline. Katse eesmärk on ilma keemia ja mürgitamiseta tagada kartuli hea kvaliteet. Projekt kestab veel viis aastat.

Tulevikus plaanib TÜ Talukartul osaleda ka Euroopa innovatsioonipartnerlusprogrammis.

Ühistegevuse efekt liikmete jaoks avaldub mitmes sfääris. Kartulikasvajata töö on ainult kartuli kasvatamine ning toodangu ühistusse toimetamine, sealt edasi vastutab kõige eest ühistu. TÜ Talukartul korraldab turunduse, mis aitab üksiktootjal nii aega kui raha kokku hoida. Üsikkasvataval võib olla isegi suur toodang, kuid kaubandusketid ei ole huvitatud mitme tarnijaga eraldi arveldama ning eelistavad korraga suuri mahtusid ühest kohast. Suured toodangumahud tagavad ühistule stabiilse kliendibaasi, mis tootjale omakorda tähendab stabiilset tulubaasi. Lisaks on ühistul olemas võimekus, et nii toote turustamisel kui ka sisendite hankimisel suhelda välisriikide tarnijatega. Kuna olulised investeeringud kartulile lisandväärtuse andmiseks on ühistus ühiselt tehtud, jäävad liikmetel oma ettevõtetes mitmed investeeringuvajadused ära. Ühistu korraldab liikmetele ka sisendite ostmist. Olenevalt kokkulepetest on ühistu ostnud sisendid välja ja pärast liikmetele edasi müünud, kuid kõik oleneb koostööpartneritega sõlmitud lepingutest. Ühistu vahendusel tootmissisendite ostmine tagab piisavalt suure mahu, mis võimaldab liikmetel sisendeid osta soodsamatel tingimustel.

Igal aastal külastatakse kõikide liikmete põlde ning siis kaasatakse ka teadlasi. Ühelt poolt hinnatakse saagi kvaliteeti, teiselt poolt annavad teadlased soovitusi, kuidas vajadusel kasvutingimusi parandada. Reaalsus on see, et Talukartuli kompetents on nii hea, et Eestis ei ole ühtegi konsulenti, kes suudaks liikmetele nõu anda. Pigem peaksid konsulendid liikmete juurde õppima minema. Aktiivne kogemuste vahetamine toimub ka liikmete vahel ning koostöös teadlastega on kogunenud tugev teadmistebaas.

TÜ Talukartul korraldab ka seemnekartuli kasvatust ning selles valdkonnas on reeglid karmid. Ühistul on õigus ette kirjutada, millist sorti, kui palju ja mis tingumustel kasvatatakse, kui palju müüakse ning kellele müüakse. Seemnekartuli kasvatamine on ainult ühistu pärusmaa, kus liikmetel ei ole kaasarääkimise võimalust. Kogu seemnekartul müüakse samuti ühistu vahendusel. Kui liige rikub kokkulepet, on ühistul õigus lasta põllumajandusametil lõpetada liikme seemnekartuli sertifitseerimine. Kuna kartul on haigusi ligimeelitav kultuur ning kvaliteetse toodangu võtmeküsimuseks on seemnekartuli kvaliteet, on liikmetel kohustus kasvatada kogu kartul sertifitseeritud seemnest.

Sageli on alustava ühistu probleemiks suutmatus ennast kehtestada, mistõttu mõned liikmed võivad käituda oma huvidest lähtuvalt. TÜ Talukartul on oma tugevuse saavutanud ning otsuste vastuvõtmisel arvestatakse eelkõige ühistu vajadusi. Juhtimisvõimekus on oluline, et ühistu saaks ennast kehtestada ning lähtumine ühistu huvidest tagab ka liikmete huvide parima kaitse. TÜ Talukartuli igapäevatöö sujumise eest vastutab juhatus, otsused võetakse vastu aga üldkoosolekul ning vastuvõetud otsused on kõigile täitmiseks.

TÜ Talukartul meeskond. Vasakult müügijuht Priit Siimon, raamatupidaja Merle Rudissaar ja tootmisüksuse juht Tiiu Tikka

Ühistu efektiivse tegutsemise tagamiseks on kehtestatud ranged reeglid. Igal aastal allkirjastavad liikmed kartulivarumise lepingu, mille lisaks on punane nimekiri TÜ Talukartul konkurentidest, kellele liikmed kartulit müüa ei tohi. Nagu öeldud, ranged reeglid tagavad liikmete huvide parima kaitse. Ühistu kontrolli all on kogu tootmisprotsess, alustades seemnekartulist kuni lõpptoodanguni välja. Varustatakse

kõiki Eesti suuremaid kaubanduskette ning kartulit on eksporditud Venemaale, Läti ning Norrasse. 2012. aastal eksporditi Norrasse u 200 tonni ja Läti u 500 tonni kartulit. Liikmetele makstakse ühistusse toodud kartuli eest iga kuu, olenemata sellest, kas ühistu on toodangu realiseerinud või mitte. Kui mõni liikmetest mingil põhjusel majanduslikult keerulisse olukorda satub, on ühistu leidnud vahendid ja võimalused aitamiseks.

Toetused

2010. aastal tunnustati TÜ Talukartul tootjarühmana ning talle määrati MAK 2007–2013 meetmest 1.9 „Tootjarühmade loomine ja arendamine“ toetus.

2010. aastal taotles ühistu toetust ka MAK 2007–2013 meetmest 1.7.1 „Põllumajandus- ja toidusektoris ning metsandussektoris uute toodete, töötlemisviiside ja tehnoloogiate arendamise alane koostöö“ summas 85 694 eurot teaduslaseks koostöökas Jõgeva SAIGA. See on kolmeaastane projekt. Rakendusuuringu täpne nimi on „Kohtspetsiifilise kartuli-lehemädaniku tõrje ning niisutusvajaduse monitooringusüsteemi rakendamine kartuli kvaliteedi parandamiseks ja omahinna optimeerimiseks“.

2012. aastal määrati TÜ-le Talukartul MAK 2007–2013 meetmest 1.6.3 „Põllumajandustoodete ühisturustamise edendamine“ toetussumma 307 729 eurot, mida ühistu kasutas tootmisliinide uuendamiseks.

5.7. TÜ EPIKO

Asutamise aasta:	2008
Tegevusala:	Toorpiima hulgimüük
Müügitulu 2011. a:	21 700 000 eurot
Liikmete arv (31.12.12):	11
Aadress:	J. Vilmsi 53g, Tallinn, Harju maakond, 10147
Kodulehekülg:	–
E-post:	yllas@eptk.ee
Tel:	600 8616

Ühistu asutamine

2008. aastal loodud TÜ EPIKO ehk Eesti Piimatootjate Koostöökogu on Eesti piimatootmisühistuid, piimatootjate grupe ja suuremaid piimatootmisettevõtteid koondav ühistu. Tõukejõuks ühistu loomisele sai 2008. aastal alanud majanduslangus, mille käigus hakkasid piima kokkuostuhinnad kogu maailmas langema tasemele, kus tootmine läks selgelt kahjumisse. Samas ei saanud tootja piimahinna kujunemisel kaasa rääkida, kuna turgu valitsesid töötleva ning kaupmees. Selline olukord turul sundis paljud ELi tootjad oma tegevuse lõpetama (lüksilehmade arv vähenes kriisiperioodil peaaegu 10 000 looma võrra). Midagi tuli kiiresti ette võtta, et piimatootmine jätkuks ning kaitsta tehtud investeeringuid ja säilitada töökohti. Raha selleks oli võimalik saada vaid turult, st tuli saavutada tugevam positsioon kokkuostajatega läbirääkimistel ja oli ilmne, et selle saab tagada vaid tootjate omavaheline konstruktiivne koostöö. Katusorganisatsiooni asutamise idee pakuti esmakordselt välja 11. augustil 2008. aastal Tartus Eesti Maaülikoolis toimunud piimakonverentsil. Ligi 300 konverentsil osalenud piimatootjat leidsid, et tootjate kaitsmiseks ning toodangu paremaks turustamiseks on vaja luua suurem ühisel vastutusel ning usaldusel rajanev ühistute ühendus, mille põhiline eesmärk oleks saavutada turul tugevam läbirääkimisjõud. Konverentsil kinnitati mitteformaalse ühenduse Piimatootjate Koostöökogu koosseis ja anti suunised tulundusühistu asutamiseks.

Tulundusühistu EPIKO asutamiskoosolek toimus 21. novembril 2008. aastal. Asutajateks olid TÜ Eestimaa Piimatootjate Ühistu, TÜ Jõgevamaa Põllumajandustootjate Liit, TÜ Rakvere Piimaühistu, MTÜ Ühispiim ja AS Metsküla Piim. TÜ EPIKO loomisel olid eeskujuks Põhjamaad ja vanad Euroopa Liidu liikmesriigid, millest on välja kasvanud sellised suured piimaühistud nagu Arla Foods ja Valio. Tulundusühistu põhilised eesmärgid on ühiselt piima müües saavutada turul tugevam läbirääkimisjõud, lepingutega tagada tootja juriidiline kaitse ning tulevikus hakata tegema tsentraliseeritud investeeringuid.

Ühistu liikmed ja koostööpartnerid

Ühistul on 11 liiget (31.12.2012 seisuga), kes asuvad erinevates maakondades üle Eesti. TÜ EPIKO on avatud kõikidele piimatootjatele, kuid praegu on peamiselt liikmed Harjumaalt ja Lääne-Virumaalt. TÜ EPIKO koondab piimaühistuid, kuid erandina saavad liikmeks astuda ka üksiktootjad, kui nad suudavad pakkuda korraga suurt kogust toorpiima. TÜ EPIKO liikmed on TÜ Jõgeva Põllumajandustootjate Liit, Eestimaa Piimatootjate Ühistu, TÜ Rakvere Piimaühistu, MTÜ Ühispiim, AS Metsküla Piim, Piimatootjate Ühistu Pandivere Piim, Saaremaa Piimaühistu, Tulundusühistu Laeva Piim, Ühinenud Farmid AS, AS Trigon Farming ning OÜ Estonia.

Ühistu liikmed toodavad aastas umbes 350 000 tonni toorpiima, mis on ligikaudu 60% vabariigi toorpiimatoodangust. Liikmetest turustavad piima TÜ EPIKO vahendusel neli ühistut, kes müüvad piima ühise lepingu alusel. EPIKO müüb päevas toorpiima umbes 200 tonni. Peamised koostööpartnerid piima ostmisel on AS Tere, Maag Piimatööstus AS, SIA Rigas Piensaimnieks, ELPA OÜ. Umbes 50% TÜ EPIKO kaudu realiseeritavast toorpiimast müüakse Lätti ja Leetu. Sisendite hankimisel on peamiseks koostööpartneriks TÜ Farm In.

Ühistu tegevus

TÜ EPIKO eesmärgiks on piimatootjate majandustegevuse toetamine ühistegevuse ja teenuste osutamise kaudu. Tegevussuunaks on turul oma mõju suurendada, et ohjata piima kokkuostjate tootjat ahistavat suhtumist ning pakkuda tootjale juriidilist tuge lepingute sõlmimisel. Lepingud, mis tootja ja töötleva vahel olid varem sõlmitud, panid kogu kohustuste koorma tootjale. Esimese sammuna töötasid TÜ EPIKO juristid välja lepingud, mis tagasid tootjale juriidilise kaitse. Reaalne majandustegevus algas 28. augustil 2009. aastal, mil käivitus koostöö Tere ASiga. Alguskuudel müüdi ühise lepingu alusel 90 t toorpiima. Siinkohal tuleb tunnustada Tere ASi, kes võttis riski sõlmida leping suhteliselt suure tarnijaga, sest ükski teine tööstus tol ajal sellist koostööd ei soovinud.

Teine suur edusamm toimus finantsvallas. Liikmetel (eriti väiksematel tootjatel) võib ette tulla probleeme likviidsusega. Seetõttu otsustati luua süsteem, mis tagaks liikmetele vajalikud rahavood. Teadupärast on tootjatel pankadest krediiti saada suhteliselt keeruline, eriti majanduskriisi tingimustes. Kuna TÜ-l EPIKO varad puuduvad, ei tahtnud pangad ühistut aktsepteerida. Ühistu koostegevuse lahutamatu osa on aga ühine vastutus ning kui pangad mõistsid, et vastutuse on valmis võtma kõik ühistu liikmed ning tagama krediiti ühise igapäevase raha(=piima)vooga, mida toetas ka MESi garantii, saavutati läbimurre. Esimene koostööpartner panganduses oli UniCredit Bank ning koostöö sujus väga hästi. 2012. aasta lõpul sai TÜ EPIKO uueks koostööpangaks SEB. Koostöö pangaga võimaldab TÜ-l EPIKO oma liikmeid vajadusel finantseerida. Eriti vajalikuks osutus see olukorras, kui lõpetati loomakasvatuse otsetoetuste suvine väljamakse. Kevadsuvistel töödel on tootjatel väljaminekud suured ning TÜ EPIKO sai oma liikmeid operatiivselt aidata. Kasu on ka pangal, sest üksikute liikmetega laenusuhete loomine võib olla riskantne ning ühislepingu kaudu kasvab ka panga klientuur.

Finantsvõimekus tagab liikmetele turvatunde, tänu millele on ka TÜ EPIKO liikmeskond pidevalt kasvanud. Ühistu plaanib arendada koostöös pangaga uusi finantsteenuseid, et paremini toetada ettevõtete arengut.

Suuremad strateegilised plaanid on seotud aktiivsema osalemisega piima tootmise, töötlemise ja turustamise ahelas, et rohkem kaasa rääkida lisandväärtuse loomisel ja jagamisel. Selleks vajatakse aga ka suuremaid investeeringuid. Ainult tootjate koondumine ning ühiselt tegutsemine võimaldab ühise investeeringuna luua Eestisse efektiivse tööstuse, mis suudaks päevas töödelda vähemalt 700–800 tonni piima ning tagada Eesti piimanduse konkurentsivõime suurtel eksportturgudel. Läbirääkisimised käivad ühistute ja tootjatega. Liikmeskonna ja ka tootmistegevuse laiendamisel on TÜ EPIKO jaoks aga oluline, et tootjale oleks tuntav ühistegevuse efekt, st et lisaväärtus peab kajastuma ka tootjalt kokkuostetavas piimahinnas.

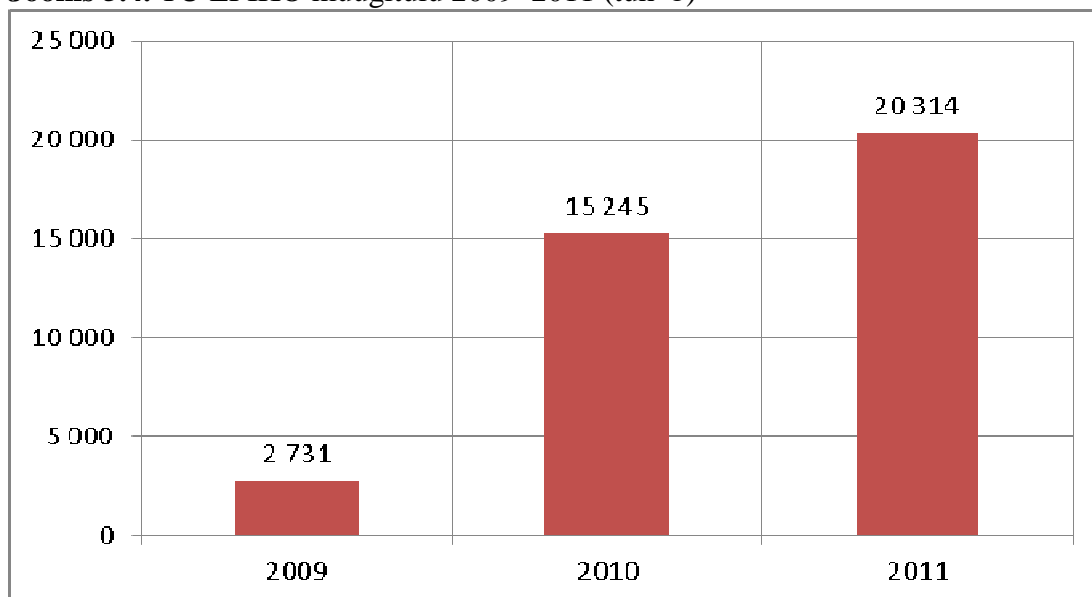
*TÜ EPIKO, Rimi ja Maag
Piimatööstuse koostöös valminud
kodumaise tooraine päritolule
viitav märk*

Ühistu vahendusel saavad liikmed osta ka sisendid. Peamiselt korraldavad sisendite ühishankimist TÜ EPIKO liikmesühistud ning TÜ EPIKO teeb mõnikord ühishanke ainult teatud spetsiifilistele sisenditele. TÜ EPIKO on aidanud moodustada ja käivitada Farm In TÜ, mille eesmärgiks on põllumajandustootjatele sisendite ühishankimine. Sisendite ühishanked võimaldavad saada soodsamat hinda ja paremaid finantseerimistingimusi. Eestis teeb TÜ EPIKO tihedat koostööd nii töötlejate kui kaupmeestega. Nii alustasid TÜ EPIKO, Maag Piimatööstus AS ja Rimi Eesti Food AS kodumaisele päritolule viitava tootemärgiga toodete turustamiseks. Rimi kauplustes tähistatakse piim kodumaise tooraine tootemärgiga ning Eesti töötlejale viitava märgisega. Seda võib pidada ka üheks esimeseks sammuks Eestis toodetavale piimale oma tootemargi kujundamisel ning toimiva ekspordiagentuuri loomisel. Edukalt tehakse koostööd ka Tere ASiga, näiteks toimus kampaania Eesti Piim, millega koguti raha raskustesse sattunud Hiiumaa piimatootjate toetuseks ning otsustati maksta ühistu liikmetele võrdset hinda, olenemata nende piimakogusest.

Tänu toodangumahu kasvule on TÜ EPIKO müügitulu aastast aastasse kasvanud. 2012. aasta müügitulu oli 21,7 miljonit eurot.

Joonis 5.4. TÜ EPIKO müügitulu 2009–2011 (tuh €)

TÜ EPIKO jätkab toorpiima läbimüügi mahu kasvatamist ning toorpiima eksporti, otsides samal ajal koostöövõimalusi teiste ühistute/tootjatega ühisinvesteeringute tegemiseks, välistamata erakapitalil põhinevate tööstuste kaasamist. Jätkatakse koostööd tööstuste ja kaubandusega Eesti piimatoodete turustamiseks ühise tootemargi all ning ekspordikontseptsiooni väljatöötamiseks.

Probleemid

Tulenevalt Eesti lähiajaloost ei ole eestlane väga aldis koostööd tegema ning suhtub ühisesse tegevusse sageli umbusuga. Ühistusse kuulumine eeldab liikmelt lojaalsust ka siis, kui ühistul on rasked ajad. Näiteks tuli TÜ EPIKO algusaastatel ette olukordi, kui liige mõne sendi võrra kõrgema piimahinna eest viis oma piima mujale. Nüüdseks on tootjateni jõudnud siiski arusaamine, et lojaalsus ühistule ka keerulistel aegadel on kokkuvõttes kasulikum kui kõrgema hinna otsimine mujalt. Piimandus on arenenud tasemele, kus uusi tootjaid juurde tulemas ei ole ning areng saab toimuda ainult süsteemisiseselt.

Tulundusühistu tegevuse algusaastatel loodeti, et kõik piimatootjad hakkavad müüma oma piima TÜ EPIKO vahendusel ühise lepingu alusel, kuid selgus, et see mõte on ajast ette ruttamine. Mitmetes taasiseseisvumise algul loodud ühistutes, kus olid välja kujunenud omad tegevuspõhimõtted ning suhteliselt kindlad kokkuostjad, puudus motivatsioon väljakujunenud struktuuri muuta. Eesti konkurentsiseadus ei luba turul tekitada ka olukorda, kus üks juriidiline isik kontrollib üle 40% turust ehk omab turul valitsevat mõju. Seega ei tekkinud ühe lepingu põhised ühist realiseerimismahtu.

Eesti piimandust on ka tulevikus ootamas keerulised ajad. 2015. aastal kaob piimakvoot ning sellega ka turule tarnitavale piimale seatud piirangud. Sellega seoses on oodata Euroopa Liidu loodeosas piimatootmise arvestatavat kasvu. Eestis on ressursi, et piimatoodangut oluliselt suurendada, küsimus on selles, kas lähiaastatel

suudetakse välja arendada piisavalt efektiivne süsteem, mille abil müüakse piim konkurentsivõimelise hinnaga. Vahetult sellega on seotud küsimus, kas suudetakse luua toimiv ekspordisüsteem, kuna Eesti piimanduse kitsaskoht on vähene ekspordivõimekus. TÜ EPIKO on sellele probleemile palju tähelepanu pööranud, seda on käsitletud ka erinevatel piimateemalistel aruteludel. Eestis toodetava toorpiima maht ületab sisetarbe u 40%. Võttes arvesse piima ületootmist, on TÜ EPIKO tulevikuplaaniks luua hästi toimiv ekspordiagentuur. Kui on olemas hästi toimiv ekspordisüsteem ning turud, kuhu müüa, tekib motivatsioon toorpiima tootmise edasiseks kasvuks ja ka ressursid efektiivse tööstuse loomiseks.

5.8. Viru Lihäühistu

Asutamise aasta:	1995
Tegevusala:	Sea- ja veiseliha tootmine, töötlemine, varumine ja müük
Müügitulu 2011. a:	2 597 949 eurot
Liikmete arv (01.02.2013):	9
Aadress:	Aretuse 2, Märja alevik, Tähtvere vald, Tartu maakond, 61406
Kodulehekülg:	www.virulihayhistu.ee
E-post:	virulihayhistu@virulihayhistu.ee
Tel:	513 2916

Ühistu asutamine

Viru Lihäühistu asutati 2. märtsil 1995. aastal Kehtnas, seega on ühistu tegutsenud juba 18 aastat. Ühistu asutamise üheks eesmärgiks oli Rakvere lihakombinaadi erastamine, kuid erastamise tingimused ühistut ei soosinud ning ühistu ei saanud kombinaati endale. Viru Lihäühistu tegutsemise algusaastatel oli sealihaga osatähtsus kogu lihatootmises üle 50% ning ühistu tegevuse eesmärk oli liikmete toodangut ühiselt müües saavutada turul kõrgem hind ning tugevam läbirääkimispositsioon. Ühistule

Sealihalett Peterburi põllumajandusnäitusel. Sea kärtsa otsas on 5-rublane

loodeti luua ka oma töötlev tööstus, kuid raha investeringuks ei ole siiani leitud. Selles on osaliselt süüdi ka sealihaturg, mis on liikunud ühest kriisist teise.

Algusaastatel oli ühistu käive 100 miljonit krooni ning ühistu oli peamine Eesti sealiha eksportija. 2006. aastast Viru Lihäühistu sigu enam ei eksportinud, sest ekspordisuuna arendamiseks loodi ühistu PYHL (PYHL on tuletatud tõusigade nimetustest, sõna *Viru* peeti liiga eestipäraseks ja see võis Venemaal negatiivseid emotsioone tekitada). Loodud ühistule langes põhiosa käibest, kuna rõhku pandi liha ekspordile ning siseriiklik müük oli teisejärguline. Praegu ei ole lihaühistu PYHL enam Viru Lihäühistu liige ning kui siseriiklikust tellimusest liha üle jääb, siis Viru Lihäühistu ekspordib selle vajadusel ise. Lihäühistuga PYHL tehakse aga sigade müümisel endiselt tihedalt koostööd.

Ühistu algusaastatel oli liikmete arv 30–40. Kõige rohkem oli liikmeid 2003. aastal, siis ulatus nende arv 47ni. 2003. aastal oli aga turul olukord, kui sealiha hind langes 1990. aastate lõpu hinnatasemele, sööt ja muud kulud aga olid oluliselt kallinenud. Selline olukord soodustas tootjate astumist ühistu liikmeks, et soetada sisendeid ühiselt odavamalt ning saavutada turul tugevam läbirääkimisjõud. Nüüdseks on ühistu ümber struktureeritud ning alles on jäänud liikmed, kes täidavad tunnustatud tootjagrupile esitatavaid nõudeid.

Ühistu liikmed ja koostööpartnerid

Viru Lihäühistul on üheksa liiget: OÜ Kupna Mõis, Ermo Sepa Talu, OÜ Kõpsta Seafarm ja Muuga PM OÜ Lääne-Virumaal, OÜ Kaubi Farmid ja OÜ Kärss-Jorss Tartumaal, OÜ Nukike Viljandimaal ning OÜ Valdereks ja Pihlaka Farm OÜ Harjumaal. Üks osa endisi otseliikmeid on koondunud ühistusse PYHL.

Varasematel aegadel tuli ette probleeme, et koostöö kõikide liikmetega ei sujunud ning ühistu kaudu realiseeriti liha ainult kehvatel aegadel. Praegu selliseid olukordi ette ei tule ning kõik ühistu liikmed järgivad ühistu nõudeid. Liikmed mõistavad ühistegevuse põhimõtteid ning hoiavad kokku ka keerulistel aegadel. Lisaks on üksikliikmel oma toodangu realiseerimine võrdlemisi keeruline ning müügitöö on jäetud ühistu hooleks. Teiselt poolt on tööstuse jaoks lihtsam osta toodang ühistust, kes suudab tagada stabiilsed kogused ja tärned, kui hakata iga seakasvataja käest vajalikku kogust kokku koguma. Stabiilse tootmismahu tagamiseks ning riski hajutamiseks on tööstused nõus maksma ühistule ka liha eest stabiilsemat hinda, mis sageli osutub ka kõrgemaks.

Ühistu turustab lisaks oma liikmete toodangule ka mitteliikmete toodangut, kuid ühistu liikmed on alati eelistatud. Kui tekib raskusi liha realiseerimisel, eelistatakse liikmeid, lisaks makstakse neile võrreldes mitteliikmetega soodsamat hinda. Viru Lihäühistusse on koondunud suuremad sealihatootjad ning just liikmete ühetaolisus ja sarnased huvid tagavad ühistu probleemideta igapäevatöö. Paljud ühistu liikmed on ka juhatuse liikmed ning otsused võetakse vastu ühiselt. Ühistu liikmeks saavad astuda tootjad, kes realiseerivad toodangut ühistu kaudu vastavalt põhikirjale, mis järgib tunnustatud tootjagrupile esitatud nõudeid. Ühistusse panustavad liikmed looma eluskaalu pealt 0,7 senti/kg ja rümba pealt 1 sent/kg. Teenustasud vaadatakse üle kord aastas.

Viru Lihäühistu kuulub Eesti suuremaid põllumajandustootjaid ühendavate organisatsioonide Eesti Põllumeeste Keskliidu, Eestimaa Talupidajate Keskliidu ja Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoja liikmeskonda. Viru Lihäühistu juhatuse liige Riho Kaselo on Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoja nõukogu liige ning lihatoimkonna eismees. Viru Lihäühistu esindab ka nende organisatsioonide kaudu Eesti seakasvatajaid Euroopa Tootjate ja Ühistute Liidus (COPA-COGECA), mille koosolekutel ja Euroopa Komisjoni juures toimuvatel sealihasektori ekspertide koosolekutel osalevad juhatuse esimees Einar Jakobi ja juhatuse liige, tegevjuht Riho Kaselo.

Euroopa sealihatootjate kongress Vilniuses 2012. aastal

Ühistu tegevus on tihedalt läbi põimunud Eesti Tõusigade Aretusühistu, Lihäühistu PYHL ja Eesti Sealihatootjate MTÜ tegevusega. Tulevikus loodab Viru Lihäühistu koos Lihäühistuga PYHL ja Eesti Tõusigade Aretusühistuga moodustada keskühistu, praegu tehakse omavahel tihedat koostööd.

Ühistu tegevus

Viru Lihäühistu põhitegevuseks on elussigade ja sealihatoodete hulgimüük. Ühistu peamised müügipartnerid on AS Saaremaa Lihatööstus ja ARKE Lihatööstus AS. Mõningal määral müüakse ka teistele Eesti lihatööstustele, kuid müümisel on oluline konkurentsivõimeline hind. Liha, mida Eesti turul ei ole suudetud müüa, eksporditakse peamiselt Läti ja Leetu.

Lisaks tegeleb ühistu loomasöötade ja teravilja ostu-müügiga. Ühiselt ostetakse soja ning teravilja. Soja müüakse liikmetele väikese vaheltkasuga, et hüvitada ühistu

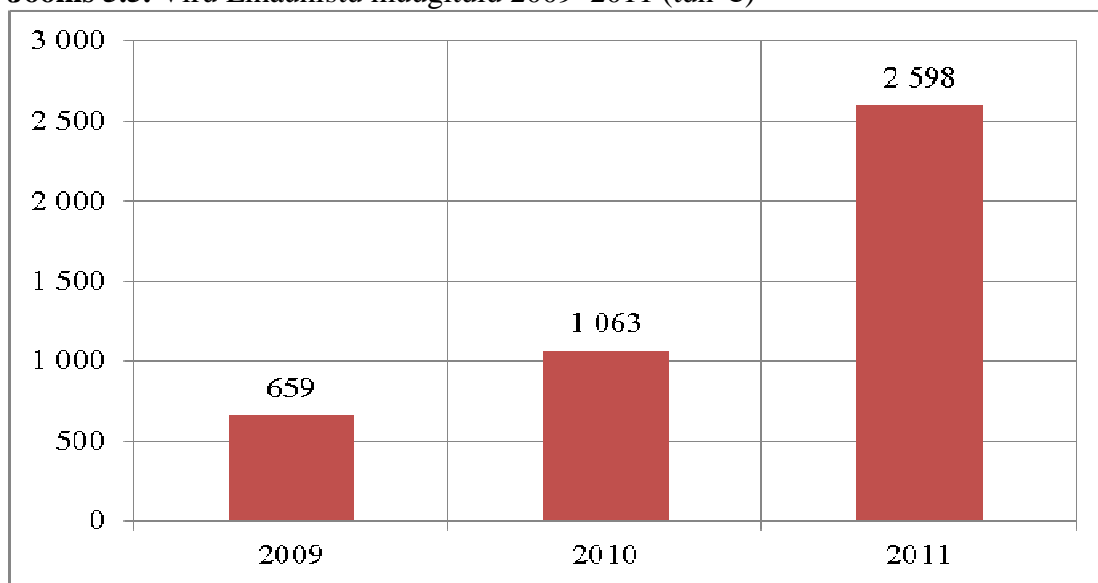
tarnekulud. Teravilja ostuks taotleb ühistu pangalt laenu, et sügisel korruga suur kogus valmis osta.

Sigu transportitakse kas ühistu poolt renditud masinatega või on transport tööstuse poolt. Viru Lihäühistu ostab sigade transportiteenust sisse oma liikmelt OÜ Kaubi Farmid, kellel on vastavad haagised. Transportivahendeid ühistul plaanis soetada ei ole, sest see tähendaks ühistule täiendavat püsikulu ning teenust on võimalik mõistliku hinnaga sisse osta.

Majandustulemused

Viru Lihäühistu müügitulu on aastast aastasse kasvanud, olles 2011. aastal võrreldes 2009. aastaga kasvanud 295%. 2012. aastal kannatasid majandustulemused Venemaa elussigade impordikeelu tõttu, kuid müügitulu on sellegi poolest kasvanud 4,69 miljoni euroni ning liikmete sigade müük 3,04 miljoni euroni.

Joonis 5.5. Viru Lihäühistu müügitulu 2009–2011 (tuh €)

Olukord Eesti lihaturul on killustunud, konkurents on tugev ja üldpilt kirju. Ühistu tegutsemisperioodi jooksul on eksport Venemaale aidanud Eesti sealiha hinda stabiliseerida ja soomlaste, kelle käes on kõik Eesti suurimad lihatööstused, monopoli murda. Perioodidel, kui Venemaale müüa ei saa, on suudetud ümber orienteeruda Läti, Leedu ja Ida-Euroopa turule. Praegu müüb ühistu rohkem Eesti turule, eksporditakse see toodang, mis Eesti turul müümata jääb.

Toetused

2008. aastal sai Eesti Sealihatootjate MTÜ 250 000 krooni teabetoetust MESilt, samuti on saadud 228 000 krooni turuarendustoetust koolituseks. 2010. aastal tunnustati Viru Lihäühistu tootjarühmana ning talle määrati MAK 2007–2013 meetmest 1.9 „Tootjarühmade loomine ja arendamine“ toetus.

MTÜ Eesti Sealihatootjad ning Viru Lihäühistu organiseerisid MESist saadud põllumajandustootjate ühistegevuse teabetoetuse ja turuarendustoetuse abiga oma

liikmetele õppereisi tutvumaks Kanada sealihasektoriga. Külastati Kanada suurimat sealihatootmise ühistut Ontario Pork. Lisaks on ühistu korraldanud õppereise Saksamaale, Venemaale, külastatud on Prantsusmaa farme ning plaanitakse õppereise Läti, Leedu ja Poola tööstustesse. Ühistu on korraldanud liikmetele ka koolitusi, mis käsitlevad seakasvatajatele vajalikke valdkondi nagu söödad, veterinaaria, sigade pidamine, pidamise tehnoloogiad, sealiha töötlemine ja töötlemise tehnoloogiad.

Probleemid

2012. aasta algus oli Viru Lihaihistu jaoks edukas, elussigade eksport Venemaale toimus probleemideta ning hind eluskaalu eest oli 1,45 €/kg. Talveperioodil ei langenud sealiha hind ning söödateravilja varud olid piisavad ja hind stabiilne. Kevadel aga kontrollisid Eesti seafarime Venemaa veterinaarinspektorid ning leidsid puudusi, mille tõttu peatati elusloomade import ELis, põhjuseks Schmollenbergi viirus. Elussigade import peatati, viidates nõuete rikkumisele inspekteeritud farmides. Venemaa sealihaturu kaotuse tõttu suunati eksport Läti, Leetu ja

Poolasse, kuid sellega kaasnes kuni 25% hinnakaotus, sest nendel turgudel on

Viru Lihaihistu tegevjuht Riho Kaselo koos Eesti Toiduainetööstuse Liidu juhataja Sirje Potiseppaga Peterburi Eesti konsulaadi juures

hind madalam. Hinda langetasid ka kohalikud töötledjad, äkiliselt kasvanud pakkumisele polnud nõudlust. Sügiseks tõusis sealiha hind natuke tänu üldisele hinnatõusule ELis, kuid ka söödateravilja hinnad on praegu kõrgemad kui eelnevatel aastatel ning seakasvatavad kannatavad endiselt kahjusid.

Seakasvataja on tootmisahela alumine lüli, kelle peal maandatakse tööstuse ja kaubanduse riskid. Kõik hinnakõikumised peab tootja kinni maksma. Riske peaks maandama aga kogu turg. Sealihasektori suurim probleem on tööstuste kuulumine

väliskapitalile. Eestis on loomade tapavõimsus olemas, kuid teenustööna on tapmise hind väga kõrge, mis on viinud olukorrani, et ühistu viib elusloomad Lätti, kus loomad tapetakse, ning seejärel leitakse võimalused lihakeha realiseerimiseks. Sellest lähtuvalt toob Viru Lihäühistu tegevjuht Riho Kaselo välja vajaduse Eesti oma ühistulise lihatööstuse järele. Ühistulise tööstuse loomiseks aga rahalised vahendid puuduvad.

Viru Lihäühistu juhatuse esimees Enari Jakobi ja Viru Lihäühistu liige ning endine esimees Ermo Sepp Leedus seakombinaadi söödatehase katusel

Lihasektor on liikunud ühest kriisist teise ja seakasvatavad on sageli liialt riskialtid ning ei hoolitse stabiilsuse eest. Varem tuli tihti ette olukordi, et seakasvatavad ei suutnud ühistuga stabiilset koostööd teha ning ühistu kaudu sooviti müüa vaid halbadel aegadel. Selline tegutsemine aga ei taga pikaajalist kasu, mida ühistegevus võiks pakkuda. Riigil oleks vaja selget strateegiat ühistegevuse arendamiseks. Oluline on, et toetataks kogu ühistegevust, sh ka tegutsevaid ühistuid, mitte ainult alustavaid. Eesti põllumajandustootjad on palju investeerinud oma tootmisse ning neil on suur laenukoormus, mistõttu nad ei ole võimelised ühistutesse investeerima. Ühistu saab napilt kätte laenu, et sügisel ühiselt vilja osta. Seetõttu vajavadki lihaühistud riiklikku tuge ning ühistute tegevuse pikaajalist toetamist, et ühistutel tekiks võimekus luua oma tööstus.

5.9. TÜ Eesti Mahe

Asutamise aasta:	2003
Tegevusala:	Mahepõllumajanduslike taime- ja loomakasvatussaaduste varumine, hoiustamine ja turustamine
Müügitulu 2011. a:	1 707 620 eurot
Liikmete arv (31.12.11):	87
Aadress:	Teaduse tn 1, Saku vald, Harju maakond, 75501
Kodulehekülg:	www.eestimaha.ee
E-post:	info@estimaha.ee
Tel:	56 566 489

Ühistu asutamine

Tulundusühistu Eesti Mahe asutati 2003. aastal. Idee tulundusühistu asutamiseks tuli Heino Sakkeuselt. Asutajaliikmeteks oli 35 talupidajat, osühingut ja aktsiaseltsi. Tulundusühistu asutasid Eesti mahetootjad. Tulundusühistu alustas tegevust Eesti Maheliha nime all ja ühendas esmalt vaid mahelihatootjaid. Alates 2007. aasta jaanuarist kaasati ühistu tegevusse ka teiste valdkondade mahetootjaid ning tulundusühistu nimeks sai Eesti Mahe. 2008. aastal sai ühistu osaluse Märjamaa Lihatoöstus OÜs ning 2011. aastaks oli ühistu omanduses 55% tööstusest.

Ühistu liikmeks võib olla Eestis mahepõllumajanduslikke saadusi kasvatav füüsiline või juriidiline isik. Ühistu on avatud uutele liikmetele. Ühistu tegevjuhiks on algusest peale olnud Jaan Nõmmik.

Ühistu liikmed ja koostööpartnerid

Ühistusse kuulub 87 liiget, enamik liikmeid on Hiiumaalt, Saaremaalt, Harjumaalt, Võrumaalt, Valgamaalt ja Lääne-Virumaalt. Liikmetele kehtestati ühtne 1000-kroonine sisseastumismaks ning 1500-kroonine osamaks. Liikmete arv muutub pidevalt. Tulundusühistut juhivad viieliikmeline juhatus: Tiia Klein (juhatuse esimees), Jaan Kiider, Agu Hollo, Aivar Pikkmeets ja Guido Unger.

Tulundusühistu Eesti Mahe töö korraldamisega on seotud tegevdirektor Jaan Nõmmik, arendusdirektor Peeter Veemees, müügijuhid Olavi-Heikki Kiviloo, Aavo Ahvenainen, Uno Sooru ning müügisekretär Heleena Jõgi ja sekretär Liisa Ruukel.

Peamised koostööpartnerid on ABL Baltic Seeds ja TÜ Wiru Vili.

Ühistu tegevus

Tulundusühistu tähtsaim ülesanne on liikmete toodangu müümine. Ühistu eesmärk on liikmete teenindamine mahepõllumajanduslike saaduste tootmisel, käitlemisel, turustamisel ja tulukuse suurendamisel. Ühistu tegevusaladeks on mahepõllumajanduslike saaduste varumine, töötlemine, hoiustamine ja turustamine. Saadused on jagatud viide kategooriasse: liha, piim, teravili, puu- ja köögivili, mesi ja tee. Selleks et mahetoodangut müüa, on seda vaja väärindada. Kokkuostu ja müüki aitab korraldada küll ühistu, kuid näiteks juurviljad pakendavad tootjad ise. Teraviljatoodete pakendamise teenust ostetakse sisse väljastpoolt. Ühistu otsib kliendid ja transpordib tooted poodidesse.

Eesti Mahe liikmed laadal

Veised ja lambad varutakse ja tapetakse tunnustatud ettevõttes OÜ Märjamaa Lihatööstus ning realiseeritakse lihakehadena, lõigatud lihana ja maitsestatud lihana. Liikmete loomade transpordi tapamajja korraldab ühistu. Ühistu kaudu on liikmetel võimalik osta elektrikarjuseid ja nende tarvikuid, silokilet, ümarpallivõrku, pallinööri, lemiskatalüsaatoreid, heinaseemneid ning mineraalset ökosöötta.

2011. aastal alustati koostöös Eestimaa Talupidajate Keskliiduga piimaautomaatide paigaldamise projekti elluviimist ning Eesti suurematesse kaubanduskeskustesse paigaldati 35 piimaautomaati. Piimaautomaatide toimimisega käidi tutvumas Leedus.

Teraviljasaaduste turustamiseks on registreeritud eraldi mittetulundusühing. Teravili varutakse ja viiakse tunnustatud töötlemisettevõttesse, mis on ka ühistu liikmed: Zerna Ökotalu OÜ, Koplímäe Mahe Talu OÜ. Koostööd tehakse ka teiste töötajatega: Anfang OÜ, Väandra Leib OÜ, AS Pere Leib Tootmine, Raismikuoja talu. Kuna ühistul on tekkinud uusi ideid tegevuse laiendamiseks, otsitakse võimalusi lisarahastuse saamiseks.

Mahepiima automaat

Puu- ja köögiviljad varutakse ühistu liikmetelt.

Puu- ja köögivilja ning kartul varutakse tootjalt vastavalt kaupluste poolt tellitud kogustele ja transporditakse kohe kauplustesse. Töötajad on ühistu liikmed (FIE Edgar Kolts, Uusvainu talu, Koplímäe Mahe Talu OÜ, FIE Triinu Schneider). Ühistu liikmete tellimisel valmistati EMÜ Polli aiandusühingute keskusel kõrvitsa-astelpaju moosi. Turustamiseks on registreeritud mittetulundusühing ning otsitakse võimalusi lisaraha saamiseks.

Mee ja tee töötlemisega tegelevad Taali Mesila OÜ ja Süvahavva Loodustalu OÜ.

Ühistu tegevus

Mahetoodang realiseeritakse kauplustele ja restoranidele, Lõuna-Eestis varustatakse koole ja lasteaedu Lõuna-Eesti Toiduörgustiku kaudu. Ühistu toodangut müüakse rohkem kui 70 müügikohas: Tallinn, Tartu, Pärnu, Viljandi, Võru, Haapsalu, Saue, Rapla, Elva, Rakvere, Põlva, Kiili jm. Kuigi enamik toodangust realiseeritakse Eestis, on juba leitud võimalus mõningaid kaubagruppe eksportida ka Soome ja Läti.

Suurkettidesse (Selver, Rimi, Prisma, Konsum) müüb Tulundusühistu Eesti Mahe mahetoodangut hulgimüüjate vahendusel. Tooteid on tutvustatud paljudel laatadel, messidel jm üritustel koostöös Eesti Mahepõllumajanduse Sihtasutuse ja Eesti

Biodünaamika Ühinguga. Põhiliselt tutvustavad oma toodangut tootjad ise, kuid informatsiooni jagab ka Tulundusühistu Eesti Mahe tegevjuhtkond.

Eesti Mahe tootjad laadapäeval

Tootja jaoks on kõige tähtsam turule jõudmine, mille eest ka ühistu hoolitseb. Tänu ühistule on tootjatel tekkinud kauba realiseerimise võimalus tuntavalt laiemate turustuskanalite kaudu. Ühistus on hea see, et kaup tuleb mitmetelt mahetootjatelt ja partnerid võivad kindlad olla, et kokkulepitud ajal on tellitud sortimendis kaup kohal. Tootjad ei pea muretsema kauba realiseerimise pärast, uusi müügikohti otsib ühistu. Tootjad saavad planeerida oma põhitegevust ehk põllumajandustootmist, et suuta pakkuda stabiilset toodangut. Ühistu korraldab nii müügi kui transpordi. Kvaliteedi tagamiseks on ühistu koostöös maheorganisatsioonidega korraldanud koolitusi, soodsamate tingimuste saamiseks on koos ostetud seemneid, koos on osaletud messidel ja laadadel. Kõik liikmed on kaasatud tulundusühistu otsustusprotsessidesse.

Toetused

TÜ Eesti Mahe on saanud Eesti Ühistegelisel Liidult toetust ühistu registreerimiseks. 2008. aastal saadi MESilt 250 000 krooni teavitustoetust, mida kasutati liikmetele koolituste korraldamiseks. Alates 2010. aastast on ühistu tunnustatud tootjarühmana ning saanud toetust MAK 2007–2013 meetmest 1.9 „Tootjarühmade loomine ja arendamine“. 2011. aastal taotles ühistu investeeringutoetust ning sai meetmest 1.6.3 „Põllumajandustoodete ühisturustamise edendamine“ toetust 163 310 eurot, mida kasutati mahepiimaautomaatide ostmiseks ning paigaldamiseks.

Probleemid

Kõige suurem probleem on kapitali puudus ja mahetoodangut töötleva tööstuse puudumine. Muret tekitav probleem nii tootjatele kui ka ühistule on see, et tootjatel on halvad kauba hoiutingimused. Praegu on logistika keeruline ja kulukas, sest ühelt tootjalt saadavad kaubakogused on suhteliselt väikesed ja vahemaad tootjate vahel suured. Kuna mahetootjad peavad ise palju investeerima, siis ei jätku neil raha ühistusse investeringuteks. Mahetootmine nõuab rohkem ressursi kui tavatootmine. Nii tuli ka Märjamaa lihatööstuse käivitamiseks laenu võtta.

Mahetoodete müük on keerulisem, kuna terve turustusahel peab olema sertifitseeritud ja tunnustatud. Probleem on ka see, et mõnikord ei tehta tulundusühistu ja äriühingu eesmärkide vahel vahet. Tulundusühistu liikmed mõtlevad sageli nagu äriettevõtte osanikud. Liikmed seavad tihti eesmärgiks maksimaalse kasumlikkuse. Seejuures unustatakse, et ühistu eesmärk ei pea alati olema maksimaalne ja kiire kasum, vaid tähtis on ka liikmete rahulolu ning turu stabiilsuse tagamine. Üldiselt saavad TÜ Eesti Mahe liikmed aru koos tegutsemise mõttest. Ühistu liikmed peavad nii liikmena kui kauba pakkumisel ka ise aktiivsed olema.

5.10. Põllumeeste ühistu KEVILI

Asutamise aasta:	2005
Tegevusala:	Tootmissisendite ja teenuste vahendus, teravilja müügi vahendus, rapsi müügi vahendus, seemnemajandus, infovahendus ja konsulteerimine
Müügitulu (01.07.11–30.06.12):	29 359 702 eurot
Liikmete arv (17.12.2012):	125
Aadress:	Teguri 37B (III korrus), Tartu, 50107
Kodulehekülg:	www.kevili.ee
E-post:	marek.linmutaja@kevili.ee
Tel:	53 442 630

Ühistu asutamine

Rapsi- ja rüpsiseemne tootmisele Eestis andis kiiresti hoogu müügivõimaluse tekkimine 1993. aastal, kui loodi MTÜ Kesk-Eesti Õlikultuuride Ühistu. Sellele ajajärgule olid iseloomulikud mitmel pool Eestis tegutsenud maakondlikud suhkrupeediühistud, mis korraldasid talunike kasvatatud suhkrupeedi saatmist Soome töötlemiseks. Sama moodust üritati kasutada ka rapsiga kauplemiseks. Raps oli siis Eestis veel väga vähe levinud kultuur ja puudus kohalik kokkuostja. Tänu turuväljundi olemasolule Soome tehaste näol hakkas rapsi kasvatamine Eestis suurenema, mis võimaldas kodumaise töötleva Weroli tekke. Kesk-Eesti Õlikultuuride Ühistu oli mittetulundusühing ja otseselt majandustegevusega ei tegeldud. MTÜ kaudu loodi võimalus, et liikmete kaup sügisel kiiresti maha müüa ja saada selle eest ka kiiresti tasu. Aasta-aastalt tihenevas konkurentsisis kommertsettevõtetega oli vaja leida võimalusi aktiivsemaks ja efektiivsemaks tegutsemiseks. Samas oli mõte olemasolevat struktuuri rohkem kasutada ja ka majanduslikku majandustegevust laiendada. Seetõttu oli vaja tegetsema hakata ka sisendite ja teraviljasektoris. 2005. aastal 15 põllumajandusettevõtja poolt loodud tulundusühistu vormis tegutsev põllumeeste ühistu KEVILI on MTÜ Kesk-Eesti Õlikultuuride Ühistu tegevuse jätkaja ja laiendaja.

Põllumeeste ühistu KEVILI tegevuse alguseks võib pidada 2008. aasta kevadet, kui neli põllumajandustootjat panid Kunda sadamast tee laeva 4000 tonni Eestis kasvatatud toidunisuga. See oli märgilise tähtsusega – esimene eksporditud viljalaev,

mille tootjad suutsid ise kokku panna oma viljast ja ära müüa. Sellest ajast on Põllumeeste ühistu KEVILI eksportinud kümneid laevatäisi teravilja ja rapsi.

Rapsilaeva laadimine Kundas

Algusaastal oli ühistul 85 liiget, rapsimüügi lepingud sõlmiti aga 143 tootjaga, kes kasvasid rapsi kokku 8107 hektaril. Kokku müüdi esimesel aastal rapsiseemet 11 007 tonni. Koostöö rapsiseemne kohaliku kokkuostjaga AS Werol Tehased algas kohe pärast tehase valmimist 1999. aastal. Algusaastatest on Põllumeeste ühistu KEVILI koostööpartner olnud Soome õlitehas Mildola OY.

Ühistu liikmed ja koostööpartnerid

2012. aasta lõpu seisuga oli Põllumeeste ühistul KEVILI 125 liiget üle Eesti. Liikmete kasvatatud saagiga saaks ära toita pool Eesti elanikkonnast. Liikmete käes on peaaegu veerand Eesti efektiivse teravilja- ja rapsiviljeluse pinnast. Ühistu on avatud kõikidele põllumajanduskultuuride kasvatajatele, kuid peamiselt on liikmed Lääne-Virumaalt, Tartust ning Viljandist. Ühistusse astuda soovijal peab olema vähemalt kahe Põllumeeste ühistu KEVILI liikme soovitus ning liikmetelt eeldatakse ühistegevuse

põhimõtete mõistmist, lojaalsust ning usaldust. Ühistu liikmeteks on nii mitme tuhande hektariga suured põllumajandusettevõtted kui ka väiksemad, umbes saja hektariga talud. Keskmine pindala suuruse kohta on 600 ha. Uute liikmete võtmisel arvestatakse, et ühistu suudaks kõikide liikmete toodangut turustada.

Kui tavaliselt arvatakse, et eestlased on individualistid, kes ei taha koostööd teha, siis Põllumeeste ühistu KEVILI kogemus näitab muud. Ühistu ei ole pidanud pingutama laienemise pärast, areng on toimunud iseenesest.

Liikmete varustamisel ja mineraalväetiste ja taimekaitsevahenditega on olulisemad koostööpartnerid Agrochema Eesti OÜ ning Farm Plant Eesti OÜ. Liikmetele rapsi külviseemne müügis on ühistu koostööpartnerid Jõgeva SAI ja Asat OÜ, rapsi realiseerimisel on ühistu koostööpartnerid Copenhagen Merchants, OÜ Avena Nordic Grain ja Tartu Mill AS. Liikmete teravilja ja herne realiseerimisel on koostööpartneriteks Copenhagen Merchants, CF&S Estonia AS, Viljavedaja AS ja Tartu Mill AS.

Ühistu tegevus

Ühistu eesmärk on ühise majandustegevuse kaudu oma liikmetele tulu teenida ning luua konkurentsieelis. Tegevussuunaks on turul oma mõju suurendamine, et ohjata seniste monopoolsete teravilja kokkuostvate suurfirmade põllumeest ahistavat suhtumist. Põllumeeste ühistu KEVILI peamised tegevusalad on liikmete teravilja- ja rapsitoodangu kokkuost ning turustamine. Ühiselt ostetakse Euroopast ja Venemaalt tooraineid ja sisendeid nagu väetised, taimekaitsevahendid, seemned jms. Põllumeeste ühistu KEVILI on ka üks ühisoste tegeva tulundusühistu Farm In asutajaliige. Kuna Põllumeeste ühistu KEVILI müüb otse lõppturgudele, jaguneb tavaliselt vahendajatele minev summa liikmete vahel. Ühistu kaudu on suudetud saada palju paremaid pakkumisi nii sisendite ostmiseks kui ka vilja müügiks. Liikmete toodangust 80% läheb ekspordiks, sest

Põllumeeste ühistu KEVILI tegevjuht Marek Linnutaja

müüakse maailmaturuhindade alusel rahvusvahelise börsi kaudu üle kogu maailma. Ostjateks on nii sakslased, hispaanlased kui ka iirlased, kuid peamiselt siiski skandinaavlased.

Ühistu varustab oma liikmeid turuinfo, korraldab infovahetust ning vajadusel nõustab. Lisaks korraldab ühistu laboratoorsete analüüside tegemist ning logistikat. Infovahetuse edukaks toimimiseks on ühistul kodulehekülj iseteenindusega tootja jaoks. Ühiselt korraldatakse ka koolitusi ning õppereise. Põllumeeste ühistu KEVILI prioriteet on põllumajandussaaduste tootmise kasv ja Eesti inimeste varustamine oma põllumajandussaadustega.

Nurgakivi on pandud ka Põllumeeste ühistu KEVILI viljaterminalile Roodeväljal Sõmeru vallas Lääne-Virumaal. 7,7 miljonit eurot maksev viljaelevaator on taasiseseisvumisaja suurim ühe Eesti ühistu rajatav põllumajandusehitis. Viljaelevaator suudab võimsuse poolest käidelda 100 000 tonni teravilja. Elevaatori kaalumajas paiknema hakkav labor analüüsib sissetuleva viljaproovi 10 sekundiga, mis võimaldab rajataval viljaterminalil vilja vastu võtta 400 tonni ehk 16 veoautotäit tunnis. Terminal ehitatakse valmis kahes etapis, millest esimeses faasis püstitatakse 12 ja teises veel tosin viljamahutit. Ehitus läheb kokku maksma 7,7 miljonit eurot, millest 1,92 miljonit eurot saadakse toetusena MAK 2007–2013 meetmest 1.6.3 „Põllumajandustoodete ühisturustamise edendamine“. Elevaatori valmimine on planeeritud 2013. aasta suveks. Uut viljaterminali hakkab juhtima Andres Eigi.

Ehitusjärgus Põllumeeste ühistu KEVILI viljaterminal

Elevaatorist saavad Põllumeeste ühistu KEVILI liikmed otsest tulu – ühiselt on suurte vilja- ja rapsipartiide kokkusaamine ning kindla ja kvaliteetse toodangu realiseerimine võimalik paremini kui igal tootjal omaette tegutsedes. Kompleksi tulevad ajakohane kuivati, sorteerid ning labor võimaldavad turustada tippkvaliteediga toidu- ja

söödabilja. Väheneb liikmete oma investeerimise vajadus ning ühiselt majandades on ka tööjõukulud väiksemad.

Terminali ehitamine on Põllumeeste ühistu KEVILI jaoks ka märgilise tähtsusega. See näitab, et koostööd tehes suudavad Eesti põllumehed teostada ka väga suuri projekte ning võtta kasutusele kõige ajakohasema tehnoloogia, et oma tooteid üheskoos turustada. Lisaks tõendab see, et Eestis on ühistegevus võimalik ning tegemist on väga töökate ja ettevõtlike meeste ja naistega, kes koos tegutsevad ühes Eesti suurimas ekspordi majandusharus. Ühistegevuses luuakse maapiirkondadesse töökohti ning aidatakse kaasa Uue Eesti küla sünnile ning maaelu ja traditsioonide säilitamisele.

Põllumeeste ühistust KEVILI on saanud Eesti teraviljakasvatajate lipulaev ning ühistu tunnuslause „Maa meid toidab“ sobib mitte ainult Põllumeeste ühistu KEVILI liikmete, vaid ka paljude teiste Eesti põllumeeste põhimõtteks.

Toetused

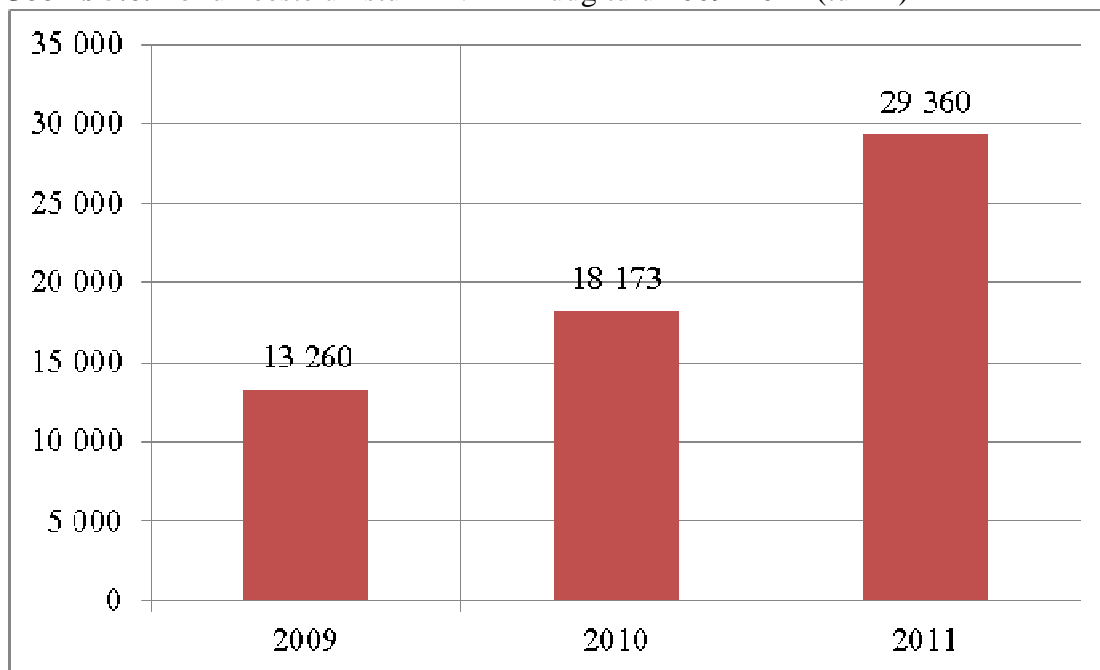
2008. aastal sai Põllumeeste ühistu KEVILI MESilt koolitustoetust liikmete harimiseks nii turunduse, ühistegevuse kui ka arvutikasutuse valdkondades. Korraldati ka õppereis Lätis tegutsevasse ühistusse Latraps. Osaliselt võib toetuseks lugeda ka MESi poolt 2005. aastal antud laenugarantiid, kuna Weroli pankrotiprotsessi tõttu ei saanud ühistu raha kätte ning pangast oli vaja täiendavat laenuraha liikmetele rapsi eest tasumiseks. Seda laenu käendasid aga ka ühistu liikmed.

MAK 2007–2013 meetmest 1.7.1 „Põllumajandus-, toidusektoris ning metsandussektoris uute toodete, töötlemisviiside ja tehnoloogiate arendamise alane koostöö“ rahastatakse Põllumeeste ühistu KEVILI tellitud uuringut, mis käivitus 2011. aastal ning käsitleb õlleodra, saianisu ja etanoolirikaste sortide valikut ning kasvatamisviise, et võimaldada ühtlase kvaliteediga suurte partiide tootmist.

Põllumeeste ühistu KEVILI tunnustati tootjarühmana 2011. aastal ning alates 2012. aastast on ühistu saanud toetust MAK 2007–2013 meetmest 1.9 „Tootjarühmade loomine ja arendamine“. 2012. aastal sai ühistu investeringutoetust meetmest 1.6.3 „Põllumajandustoodete ühisturustamise edendamine“.

Majandustulemused

Põllumeeste ühistu KEVILI müügitulu on igal aastal märkimisväärselt kasvanud. 2010. aastal kasvas müügitulu võrreldes eelneva aastaga 37% ning 2011. aastal 62%. 2011. aasta lõpuks ulatus müügitulu 29 miljoni euroni.

Joonis 5.6. Põllumeeste ühistu KEVILI müügitulu 2009–2011 (tuh €)

Probleemid

Aastaid on ühistegevuse probleemiks olnud lojaalsus: puudub usk sellesse, mida tehakse. Räägitakse ühte, aga tegudes ei täideta ühiselt võetud lubadusi. Nüüd ühistu selle pärast enam muresema ei pea. Sellest annab tõestust ka ühistu kiire areng.

Kuna põllumajandustootmine sõltub suuresti ilmastikust, on sellest tingitud ka suuremad probleemid. Näiteks on ette tulnud olukord, et paljudel tootjatel olid kevadel kasvatatava viljakoguse eellepingud tehtud, mõnel ka hind fikseeritud, kuid sügisel selgus, et põua tõttu ei saanud mõni tootja üldse lepingutega kaetud koguse ulatuses saaki ja mõni sai mujalt parema hinna ning jättis eellepingud täitmata. Kuna Põllumeeste ühistu oli eellepingutega kaetud viljakoguse börsil ette maha müünud, tuli ühistul trahvi maksta. Lepingute täitmiseks osteti vilja turult ning liikmetelt, kellel oli vilja üle. Trahvi tasumiseks võeti aga suur pangalaen.

5.11. Piimandusühistu E-Piim

Asutamise aasta:	1997
Tegevusala:	Toorpiima ostmine ja müümine. Tootmissisendite ja teenuste vahendus. Infovahendus ja konsulteerimine.
Müügitulu 2011. a:	39 702 724 eurot
Liikmete arv (31.12.11):	209
Aadress:	Pikk 16, Järva-Jaani vald, 73301, Järvamaa
Kodulehekülg:	www.epiim.ee
E-post:	jaanus.murakas@epiim.ee
Tel:	50 50 828

Ühistu asutamine

Eesti taasiseseisvumise algusaastad olid ühistutele keerulised. Rahva teadvuses seostati ühistuid kolhoosidega ning neid peeti nõukogude perioodi igandiks, mistõttu ühistegevus leidis nii ühiskonna kui poliitikute silmis vähe tunnustust. Ühistud, mis 1990. aastate alguses loodi, olid väikesed ning vaesed. Üks selline ühistu oli Järva-Jaani Piimaühistu, mis loodi 1993. aastal, kui ümberkaudsed piimatootjad panid kokku 23 000 krooni, mis oli kogu ressurss, millega piimaühistu oma tegevust alustas. 1994. aastal lahutati Paide Piimakombinaadi Järva-Jaani tsehh Paide Piimakombinaadist ning anti üle Järva-Jaani Piimaühistule kümne aasta pikkuse järeelmaksu tähtajaga nelja miljoni krooni eest. Paide piimakombinaadil oli juba ammu kavas Järva-Jaani tsehh sulgeda, mistõttu polnud emafirma meiereisse sentigi investeerinud ning meierei töötas ühest avariist teiseni. Samal ajal tuli konkureerida maakonna keskkete tööstustega, kellel olid tolle aja parimad tehnoloogiad ja spetsialistid.

Tihe koostöö kujunes Põltsamaa Piimaühistuga, kelle omandis oli samuti halvas seisukorras meierei, kus valmistati võid. Põltsamaal polnud mõtet enam võid toota, kuna seadmete hooldamine osutus kallimaks kui või eest saadav raha. Nii veeti Põltsamaalt koor Järva-Jaani, kus valmistati teenustööna Põltsamaa Piimaühistule võid. Järva-Jaani Piimaühistu aga müüs Põltsamaa Piimaühistule piimapulbrit. Igapäevane majandustegevus oli ühistute vahel niivõrd põimunud, et liitumine oli

loomulik samm ning ainuke võimalus ühistutel keerulistes majandustingimustes ellu jääda.

Läbirääkimisi ühe suure piimandusühistu E-Piim loomiseks alustati kümne ühistuga, ühistu moodustasid 1997. aastal neist kolm: Põltsamaa, Järva-Jaani ja Haimre Piimaühistu. Kuigi Piimandusühistu E-Piima ajalugu ulatub veidi kaugemale kui sajandi taha, mil loodi praeguse Piimandusühistu E-Piim eelkäija Põltsamaa Piimaühistu 1910. aastal, siis kolme ühistu liitumisel loodud Piimandusühistu E-Piim, nagu teda nüüd tuntakse, alustas majandustegevust 1998. aastal.

Esimesed kümme tegutsemisaastat olid Piimandusühistu E-Piim jaoks kõige raskemad. Ühistu omandis olid kaks kokkukukkuvat meiereid, majandusolukord oli aga keeruline ning pankadelt ei olnud võimalik laenu saada. Rasked ajad elas ühistu üle tänu liikmetele, kes uskusid ühisesse ettevõtmisesse ning jäid ühistule lojaalseks.

Ühistu liikmed ja koostööpartnerid

Piimandusühistu E-Piim algusaastatel oli ühistul umbes 500 liiget. Liikmete suur arv tuli peamiselt peretalude arvelt, kellel oli 2–3 lehma. Praeguseks on majanduse globaliseerumise ja kontsentreerumise tulemusel sellised peretalud ära kadunud ning tootmine koondunud suurematesse üksustesse, mistõttu on ka ühistusse liikmeid alles jäänud umbes 200.

Piimandusühistusse E-Piim kuulub liikmeid üle kogu Eesti, välja arvatud saartelt. Kokku varutakse piima 240 tootjalt, sh ka mitteliikmetelt. Koguseliselt moodustab liikmete piim kogutud piimast 90%. Liikmeks võivad astuda kõik piimatootjad. Ühistu sisseastumismaks on 2500 eurot, mida on võimalik maksta osade kaupa. Liikmeks vastuvõtmisel arvestab ühistu oma suutlikkust tagada nii olemasolevatele liikmetele kui potentsiaalsele liikmele majanduslik kasu, st uus liige peab sobima ühistu piimaringiga. Oluline on, et piima varumine ei osutuks majanduslikult ebaratsionaalseks ega kahjustaks nii olemasolevate liikmete kui potentsiaalse liikme huve.

Nagu paljudel teistel ühistutel on ka Piimandusühistul E-Piim tulnud kokku puutuda liikmete ebalojaalsusega, kus parema hinna nimel müüakse toodangut teistele tööstustele. Headel aegadel, kui ühistu on maksnud piima eest kõrget hinda, on liikmeid liitunud, kuid keerulistel aegadel on sellised liikmed ühistust sageli uuesti lahkunud. Asutajaliikmed, kes on ühistuga üle elanud kõige keerulisemad ajad, on lojaalseks jäänud igas olukorras.

Liikmete suure arvu tõttu on mõnevõrra keeruline liikmeid ühistu juhtimisse kaasata. Ühistu on oma liikmed jaganud Põltsamaa, Kagu, Haimre ja Järva-Jaani piirkondadeks, kus tootjad valivad enda seast piirkonna esindajad. Selline jaotus on oluline, et juhtimisotsuste tegemisel oleks nõukogus ja volinike kogus iga piirkond esindatud. Nõukogu käib koos kord kuus ning volinike koosolek vastavalt vajadusele. Ühistus on väga oluline tegevuse läbipaistvus ning liikmete kaasatus, et liikmed võimalikult hästi informeeritud oleksid, annab ühistu iga kuu välja infoplehte ning korraldab tihedalt infopäevi.

Igal aastal annab Piimandusühistu E-Piim kvaliteetse piima tootjatele tunnustuskirja ja preemia. Liikmete piimatoodangu hindamiseks on ühistus moodustatud neljaliikmeline hindamiskomisjon. Tunnustamise aluseks on Tartu Jõudluskontrolli laboris tehtud piimakvaliteedi mõõtmistulemused, kuid hindamisel arvestatakse ka mitmeid teisi näitajaid nagu tootmistingimused, hügieeninõuete rakendamine jne. Parimaid tootjaid on premeeritud nii reisidega soojale maale kui SPA-pakettidega.

Piimandusühistul E-Piim on arvukalt koostööpartnereid. Sisendeid hangitakse TÜst Farm In. Tihe koostöö toimub kõikide jaekaubanduskettidega, kuhu ühistu oma toodangut müüb. Oluline koostöö on pankade, kindlustusfirmade ja KredExiga, kes teeb ühistule ekspordikrediidikindlustust. Ühistu on Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoja liige. Koostööpartnerid on ka Eesti Põllumajandusministeerium, Eesti Statistikaamet, PRIA ja Jõudluskontrolli Keskus. Koos Eesti Maailikooli, Tartu Ülikooli, Eesti Tõuloomakasvatajate Ühistu ja Starter OÜga omatakse ettevõtet Tervisliku Piima Biotehnoloogiate Arenduskeskus OÜ, mille eesmärk on piimandusalane teadus- ja arendustöö.

Ühistu tegevus

Piimandusühistu E-Piim ühised väärtused on järgmised:

- E-Piim on Eesti juustu tegija,
- E-Piim väärtustab Eesti maaelu,
- E-Piima töötajad toovad Eestisse maailma põllumajanduse parimad tavad ja kogemused ning loovad eeldused Eesti konkurentsivõimele maailmaturul,
- E-Piim on uuenduslik ettevõtte,
- E-Piim järgib põhimõtet „Inimestelt inimestele“,
- E-Piim säilitab traditsioone muutavas maailmas,
- E-Piim on positiivsete muutuste Eesti märk.

Piimandusühistu E-Piim jaoks on tähtis, et ühistu liige oleks rahul, et tema huvid oleksid kaitstud ning ühistegevusest tulenev kasu jõuaks tootjani. Ühistu on vahend ühistu liikmete käes oma elujärje parendamiseks.

Ühistu peamine tegevusala on piima kokkuost ja müük. Ühistu omandis olevas Põltsamaa meiereis toodetakse juustu ning Järva-Jaani meiereis piimapulbrit ja võid. Piimandusühistu E-Piim omandusse kuuluvad E-Piim Tootmine AS ning E-Farmer OÜ. E-Piim Tootmine AS asutati 2011. aastal ning ettevõtte põhitegevusala on piimatoodete tootmine. Aktsiaselts on vajalik, et äristruktuurides operatiivsemalt tegutseda ning paindlikumalt otsuseid vastu võtta. E-Farmer OÜ hangib liikmetele kõik igapäevategevuseks vajaliku, alustades diiselküttest ja väetisest kuni kummikute ja desinfitseerimisvahenditeni. Isegi elektrienergiat ostetakse ühiselt. Ühiselt ostes on võimalik sisendeid soetada oluliselt odavamalt. Ligikaudu 50% TÜ Farm In vahendatavatest sisendite kogustest moodustavad Piimandusühistu E-Piim ostud.

Ühistusse kuulumine tähendab tootja jaoks eelkõige stabiilsust. Piimakriisi aastatel maksis Piimandusühistu E-Piim oma liikmetele poole kõrgemat piimahinda kui teised kokkuostjad. Kommertsettevõtted kasutavad kriisiaastaid ära, suruvad piimahinna alla ning kasvatavad selle arvel kasumit, ühistu aga maksab liikmetele võimalikult kõrget piimahinda ka kriisiaastatel.

E-PIIM TRANSPORT

E-Piim piimaauto peale mahub korraga 24 tonni piima

Eestis toodetakse praegu ligikaudu 40% toorpiima rohkem, kui tarbitakse, samal ajal kasvab piimatoodang pidevalt. Mida rohkem piimatoodang suureneb, seda rohkem sõltub piimandussektor ekspordist, kuna sisetarbimine ei kasva, vaid pigem väheneb. Seetõttu on ka Piimandusühistu E-Piim ekspordikeskne ettevõtte, omades väga tugevat ekspordikompetentsi. Ühistul on tütarettevõtte Venemaal, mis müüb toodangut Venemaa jaekaubanduskettidesse. Päevas varub ühistu oma liikmetelt 250 tonni piima, mis läheb kohe Põltsamaa meiereisse, kus toodetakse juustu. Ligikaudu 2/3 toodetud juustust eksporditakse. Juustu püütakse eksportida võimalikult kõrge lisandväärtusega, et maksta tootjatele piima eest kõrget hinda. Ühistu ekspordib juustu peamiselt Soome ja Venemaale, aga ka Saksamaale, Hollandisse ning Itaaliasse. Eestis võib Piimandusühistu E-Piim tooteid osta igast poest, ühistu turuosa kodumaal on 15–20%.

Ühistu on teinud nii Põltsamaa kui Järva-Jaani meiereis väga suuremahulisi investeeringuid. Alates 1999. aastast on Põltsamaa juustutoomise maht suurendatud kümme korda. Kuna juustutoomine nõuab väga kvaliteetset piima, oli Piimandusühistu E-Piim esimene Eestis, kes koostas juustupiima standardi. Ühistus olid palgal toiduteadlased Riho-Jaak Sarand ja Hindrek Older, kes nõustasid tasuta ühistu liikmeid kõiges, mis puudutas võimalikult kõrgekvaliteedilise piima tootmist. Praegu on liikmete toodetud piim väga hea kvaliteediga. Ühistul on mitu kvaliteedisertifikaati ning kvaliteedikontroll on igapäevane teema, millega tegeleb ühistu kvaliteedijuhtimise osakond.

Kuna toorpiim on väga puhas, ei kasutata juustutootmises konservante ning toodang on naturaalne. Tootmise nii kõrge tase on lisaks kõrgekvaliteedilisele toorainele saavutatud läbi suuremahuliste investeeringute tööstusesse. Põltsamaa meiereis toodetakse juustu Šveitsi tehnoloogia järgi ning Šveitsist ostetud seadmetega, mis on parimad, mida praegu on võimalik üldse saada. Esimene suur juustutootmise liin käivitati 1999. aasta lõpuks. Enne seda oli tootmismahut u 1000 tonni juustu aastas. Nüüd on tootmismahut ligikaudu 9000 tonni juustu aastas ja 25 tonni päevas. 2000. aasta jaanuaris võeti kasutusele uus juustupress ning 2001. aastal uus juustukatel. 2002. aastal rakendati tööle teine juustupress ning järgmisel aastal ka teine juustukatel. 2004. aastal paigaldati uued pastöriseerimis- ja separeerimisseadmed.

2005. aastal soetati veel üks juustukatel ning samal aastal valmisid 2500 ruutmeetril paiknevad uued juustu valmendamise ja pakendamise ruumid. 2010. aasta veebruaris avas ettevõtte uue juustupakendamise liini. Aastas on juustutootmisesse investeeritud ligikaudu miljon eurot. Kui 1999. aastal oli ühistul ettekujutus, milline Põltsamaa meierei tulevikus peaks olema, siis nüüd on see eesmärk saavutatud. Väga suuri investeeringuid tehakse praegu Järva-Jaani meiereisse, mida on viimased poolteist aastat täiesti uueks ehitatud. Järva-Jaani meiereis on investeeritud pulbritehnoloogiasse, mis hakkab tööle 2013. aasta teises pooles.

Piimandusühistu E-Piim on asutanud koos Tartu Ülikooli, Eesti Maaülikooli, Eesti Tõuloomakasvatavate Ühistu ja Starter ST OÜga ettevõtte Tervisliku Piima Biotehnoloogiate Arenduskeskus, mille eesmärk on arendada uue põlvkonna piimatooteid, mis on rikastatud probiootikumidega. Koostööd tehakse alates 2004. aastast ning ettevõttesse on koondunud Eesti parimad toiduteadlased. Esimene probiootiline toode TENSIA-nimelise bakteriga Harmony Südamejuust jõudis poelettidele 2009. aastal ning 2010. aastal sai Harmony Südamejuust konkursi „Eesti parim toiduaine 2010“ raames Eesti parima piimatoote tiitli. TENSIA bakterile on omistatud rahvusvaheline patent, Eesti patent, Euroopa patent, Vene patent ning olemas on ka Venemaa müügiluba. Teadus-arenduskeskuses töötab üle 60 teaduskraadiga spetsialisti, teiste seas tuntud toiduteadlased Marika Mikelsaar, Epp Sogisepp, Olav Kärt ja Mihkel Zilmer. Piimandusühistu E-Piim panustab 25% kogu teadus- ja arenduskeskuse eelarvest. Teadustöösse investeerimine on oluline, kuna kliiniliste uuringute kompetents Eestis on tugev ning seda tuleb säilitada ja arendada, et Eesti piimanduses oleks ajakohane oskusteave. Lisaks võimaldab teadus- ja arendustöös osalemine tuua ühistul turule innovaatilisi tooteid ning sellega võita endale suuremat turuosa ning ühistu edu kajastub ka liikmetele makstavates piimahindades.

Piimandusühistu E-Piim juhatuse esimees Jaanus Murakas esitlemas Harmony Südamajuustu

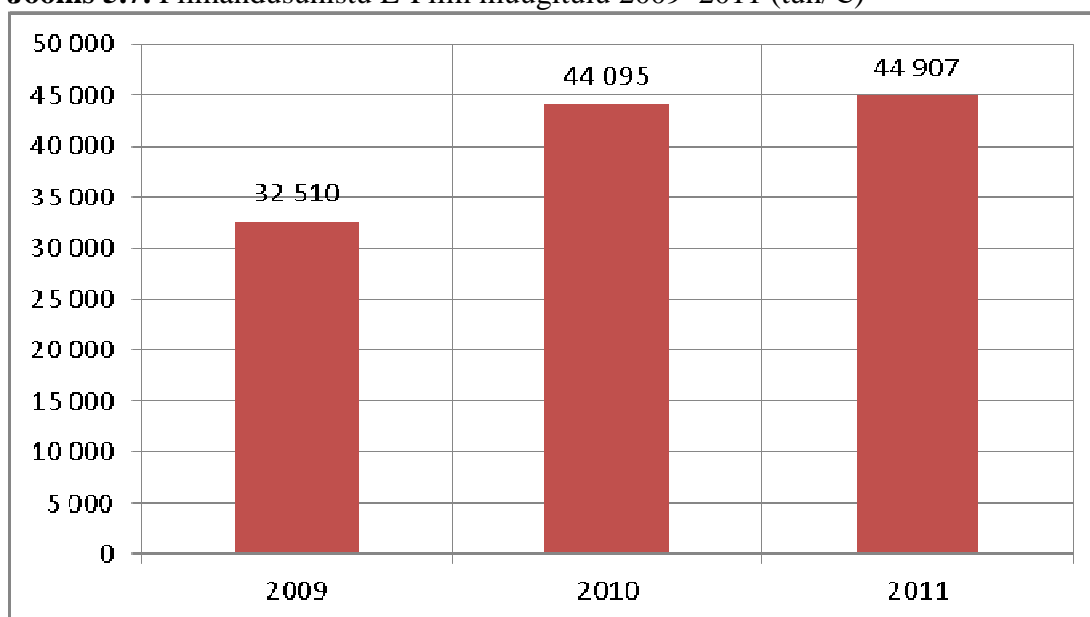
Kuna investeeringud meiereidesse on tehtud ning juustutootmine käib maksimaalsel tasemel, siis ühistu tootmismahu suurendamiseks lähiajal investeerida ei plaani. Selle peale mõeldakse uuesti siis, kui peaks käiku minema ühistuline piimaprojekt, mille tulemusel peaks valmima Eesti piimaühistutele kuuluv ühine piimatööstus. Praegu aga soovib ühistu lisandväärtust kasvatada sellega, et leiab kõrgemate lisandväärtustega tooted ja spetsiifilised eksportturud ning töötab välja neile sobivatele toodetele ehk ligikaudu 20 000 tonnile toodetele aastas lisandväärtuse andmise Põltsamaa ja Järva-Jaani meiereides.

Ühistu majandustulemused

2012. aasta oli Piimandusühistule E-Piim hea aasta. Piimandusühistule käive oli ligikaudu 50 miljonit eurot ning kasum ligikaudu 500 000 eurot. 2012. aastal kasvasid nii müügi- kui toodangumahud.

Joonis 5.7. Piimandusühistu E-Piim müügitulu 2009–2011 (tuh/€)

Alates ühistu loomise algusaastatest on pidevalt investeeritud tootmisesse. Sellest tulenevalt töötab praegu Põltsamaa meierei täismahul, ka Järva-Jaani meiereisse käesoleval aastal enam ei investeerita ning nüüd teenivad tööstused neisse investeeritud raha tagasi. Piimandusühistu E-Piim juustutööstus on Eestis kõige suurem ning ühistule kuulub Eesti ainuke kõikidele nõuetele vastav piimapulbri tööstus. Tööstuste tulelikkus peab kindlasti kajastuma ka liikmetele makstavas piimahinnas.

Toetused

Piimandusühistu E-Piim on ära kasutanud kõik investeeringutoetused, mis ühistutele on Eestis ette nähtud. Näiteks saadi 2012. aastal MAK meetmest 1.6.2 toetust summas 129 815 eurot. Piimandusühistu E-Piim on 2010. aastast tunnustatud tootjarühm ning saanud ka toetust MAK 2007–2013 meetmest 1.9 „Tootjarühmade loomine ja arendamine“.

Probleemid

Kõige suurem probleem ühistu jaoks on läbirääkimisjõu puudumine kaubandusega, st et kaubanduskett dikteerib maksetähtaegu ja hindu. Maksetähtajad on sageli mitu korda pikemad kui toote säilivusaeg, kuid tingimusi muuta pole võimalik, kuna kaubanduskett võib toote väga lühikese etteteatamisajaga sortimendist välja arvata. Turul ümber orienteeruda pole nii lühikese ajaga aga võimalik ning nii ei ole tööstustel muud valikut kui kaubandusdiktaadile alluda. Allahindlused ja pikad maksetähtajad aga kajastuvad omakorda hinnas, mida makstakse tootjale toorpiima eest. Turul on tekkinud olukord, et üks sektor on muutunud monopoolseks teise sektori suhtes. Samas ei luba Eesti konkurentsiseadus turul tekitada ka olukorda, kui üks juriidiline isik kontrollib üle 40% turust ehk omab turul valitsevat mõju, seega sisuliselt puuduvad tööstustel võimalused tugevdada oma positsiooni läbirääkimistel.

kaubandusega. Probleemi lahendaks, kui seadusaktid võtaksid „hirmufaktori“ ära, st kui tööstus ei ole kaubanduse pakutud tingimustega nõus, oleks kaubandus sunnitud toodet vanadel tingimustel veel aasta müüma, mis annaks tööstusele võimaluse turgudel ümber orienteeruda.

6. SOOVITUSED ÜHISTU ASUTAMISEKS

Tulundusühistu on äriühing, mille eesmärgiks on toetada ja soodustada oma liikmete majanduslikke huve ühise majandustegevuse kaudu. Tulundusühistu liikmed on samal ajal ka omanikud, kellel on õigus osaleda ühistu juhtimises. Liikmed on võrdsed – igal liikmel on otsustamisel üks hääl. Ühendades paljusid ühiste huvidega liikmeid, saavutab ühistu mastaabisäästu, mis võimaldab liikmetel vajalikke teenuseid ühistu vahendusel soetada soodsamalt, ning tugevama mõjuvõimu turul, mis võimaldab liikmetel realiseerida oma toodangut kõrgema hinnaga.

Enne ühistu asutamist tuleks läbida järgmised etapid.

- Teha endale selgeks, kas mõte on küllalt hea, et sellega liituksid ka teised. Idee avamiseks ja teistele selgitamiseks tuleks teha umbkaudne majanduslik arvestus, mis peaks tulevastele liikmetele näitama ettevõtmise kasulikkust.
- Teha turuanalüüs, et määrata kindlaks turu atraktiivsus ja tulukus.
- Defineerida turg ja selle suurus, kas eesmärk on Eesti turg, ELi siseturg, kolmandad riigid või kõik korraga.
- Töötada välja ühistu esialgne tegevuskava (äriplaani kavand), selgitada kapitali ja/või teenuste hankimise võimalusi, määrata nende maksumus, analüüsida turu praegust olukorda ja perspektiivis ning kavandada ühistu üldine ja esialgne struktuur.
- Määratleda võimalik liikmeskond ja ka reaalsed juhid, kes oleksid suutelised ühistut juhtima ja selle asutamisel abiks olema.
- Pidada nõu erapooletute, kuid asjatundlike inimestega, kes tunnevad põhjalikult valitud tegevusala spetsiifikat ja tehnoloogiat, turukonjunktuuri, ühistute asutamist ja tegevust reguleerivaid seadusi ning praktikat, ettevõtte rahastamise võimalusi jms.

Kui idee tundub olevat küllalt hea, tuleks kindlas järjekorras läbida järgmised ühistu asutamise etapid:

- ettevalmistav etapp, algatusrühma tegevus ja aruanne;
- asutamiskomisjoni moodustamine ja selle tegevus;
- asutamiskoosoleku korraldamine;
- ühistu registreerimine;
- ühistu praktiline käivitamine.

Ettevalmistavas etapis peaks välja kujunema algatusrühm, kelle ülesanne on teha võimalike liikmete hulgas aktiivset selgitustööd, uurida tingimusi, millistes tulevasel ühistul tuleb tegutseda ning valmistada ette ühistu asutamiskomisjonile vajalikud lähteandmed. Algatusrühm peaks oma tegevuse tulemusena andma kirjalikus aruandes vastused järgmistele küsimustele.

Kas ja milleks on ühistut vaja?

- Kas on mõtet luua uut ühistut, kui on võimalik liituda juba naabruses olemasoleva ühistuga;
- kas oma ettevõtte asutamine on majanduslikult põhjendatud;

- kas omatakse piisavalt informatsiooni kavandatud toodete turu olemasolu, hindade tasemete ja kujunemise mehhanismi ning konkurentide tegevuse kohta;
 - mil viisil ja mil määral saab uus loodav ühistu olemasolevat olukorda paremaks muuta?
- Milline on ühistu tegevusvaldkond, tegevusmaht ja kes on liikmed?
 - Kas tulevase ettevõtte toodang on turul nõutav ning kas see on konkurentsivõimeline;
 - kas ühistu ettevõttel on piisavalt tööd, et katta ühistu asutamise ja tegevuskulud ning saada veel lisatulu;
 - kes on ühistu tulevased liikmed;
 - milline on potentsiaalsete liikmete poolt toodetava tooraine maht;
 - kas ettevõtte tegevuseks on ühistu potentsiaalsetel liikmetel piisavalt toorainet ja kas tooraine hulka on võimalik suurendada, kui suur on liikmete tegelik osalus ühistus;
 - milliseks kujuneb ühistu rahaline käive?
 - Milliseid hooneid, seadmeid, rajatisi on ühistu käivitamiseks vaja muretseda? Kui palju on vaja algkapitali?
 - Kas soovitavas piirkonnas on ühistu tegevuseks sobivaid hooneid ja maad;
 - kas ja millises ulatuses on ühistu tegevuspiirkonnas vajalikud tehno- ja infrastruktuurirajatised (juurdepääsuteed, veevõrgud, puhastusseadmed, side, elektri- ja muud energiavõrgud);
 - millised on hoonete, seadmete ja rajatiste kasutamise, rentimise või ostmise tingimused ja hinnad;
 - kas ja millistel tingimustel on võimalik saada maad hoonete ja rajatiste püstitamiseks;
 - kas on majanduslikult otstarbekas ehitada uued hooned ja rajatised ning soetada uued seadmed, kui suur on nende ligikaudne maksumus;
 - kui suur on kapitali vajadus investeringuteks;
 - millised on reaalsed võimalused kapitali saamiseks (ühistul osakapital, laenude ja finantstoetuste saamise võimalused, liikmete poolt antavad laenu garantiid, rendisummad jne);
 - kui palju võib laenu võtta (mil määral on finantseerimiseks võimalik kasutada laene ning millistel tingimustel);
 - milliseid фонде ja erikontosid peaks ühistu avama ja kuidas neid rahastada;
 - milliste ettevõtete aktsiaid tuleks soetada ja kui suur on nende kogumaksumus?
 - Kui suured on ühistu tegevuskulud? Enne ühistu loomist on vaja välja selgitada, millised on ligikaudsed tegevuskulud üldsummana ning toodanguühiku kohta, milline on tooraine võimalik kokkuostuhind, milliseks kujunevad püsi- ja muutuvkulud ning kas tootmine on üldse tasuv.

- Millisena kujundada jätkusuutlik ühistu tegevuskulude finantseerimise süsteem. Kas koguda protsent müügist, koguda vahendustasu sisendite müügist vmt?
- Kas uue ühistu jaoks on võimalik palgata sobivaid juhte? Tuleb selgitada kvalifitseeritud tööjõu olemasolu piirkonnas ning töötajate palkamise võimalusi.
- Millised on ühistu tulevaste liikmete ühistegevusalased kogemused?
- Milliste erisustega tuleb ühistu asutamisel arvestada?
 - Kui suured on ühistu organiseerimise kulud;
 - milliseid teenuseid võiks ühistu peale põhitegevuse oma liikmetele veel osutada;
 - kuidas võiks alandada teenuste omahinda, kuidas vähendada varumise, töötlemise ja turustamise kulusid;
 - milliseid ostu-müügi kanaleid ja turustamisvõimalusi tuleks eelistada ning milliseid täiendavalt uurida;
 - millist erialast ettevalmistust, kus ja mil moel tuleks kavandada liikmeskonnale, millist teenustajatele, palgalistele töötajatele;
 - milliste organisatsioonide ja ettevõtetega oleks kasulik arendada koostööd;
 - milliste keskühistutega ja keskliitudega oleks kasulik liituda;
 - milliste põhimõtete alusel määrata kindlaks kokkuostu- ja teenustööde hinnad ning kasumi jaotamise alused;
 - kui suur võiks olla liikmetele kehtestatav osamaks, osakapital ja jagamatu reservkapital?

Ettevalmistav etapp peaks lõppema algatusrühma kirjaliku aruandega, millega potentsiaalsed ühistu liikmed tutvuda saavad. Seejärel korraldatakse potentsiaalsetele liikmetele eelkoosolek, kus käsitletakse uue ühistu asutamisega seotud probleeme ning otsustatakse, kas jätkata ühistu asutamist või mitte. Ühistu asutamise jätkamisel määratakse ühistu asutamiskomisjon ning lepatakse kokku osamaksude ja osakapitali suurus.

Asutamiskomisjoni peamised ülesanded.

- Ühistu liikmeskonna määratlemine.
- Ühistu liigi määratlemine.
- Asutamislepingu projekti koostamine. Asutamisleping on kohustuslik leping, mille koostavad asutajaliikmed ning mis peab sisaldama järgmist:
 - asutatava ühistu ärinimi, asukoht ja aadress;
 - ühistu tegevusala ja eesmärk;
 - asutajate nimed ja elu- või asukohad;
 - osakapitali suurus asutamisel – kui ühistu liikmed ei vastuta isiklikult ühistu kohustuste eest;
 - asutajate kohustused ühistu ees;
 - juhatuse (kui moodustatakse nõukogu, siis ka selle) liikmete nimed, isikukoodid ja elukohad;
 - audiitori või revidendi nimi, isikukood ja elukoht;

- prokuristi määramisel tema nimi, isikukood ja elukoht;
 - asutamiskulude eeldatav suurus ja nende kandmise kord.
- Ühistu põhikirja projekti koostamine. Asutamisleping ja üldkoosoleku poolt kinnitatud põhikiri peavad olema notariaalselt tõestatud ja neile kirjutavad alla kõik asutajad. Tulundusühistu põhikirjas märgitakse:
 - ühistu ärinimi ja asukoht;
 - ühistu tegevusala ja eesmärk;
 - osamaksu suurus ja tasumise kord;
 - summa, mille liige võib ühistule tasuda täiendavalt osamaksule või selle suuruse määramise kord;
 - liikmetele täiendavate kohustuste määramise kord;
 - kui osamaksu või muu sissemakse võib tasuda mitterahalise sissemaksena, siis mitterahalise sissemakse hindamise kord;
 - üldkoosoleku kokkukutsumise kord ja aeg;
 - juhatuse (nõukogu olemasolul ka nende) liikmete arv, mis võib olla väljendatud kindla suurusena või alam- ja ülemmäärana;
 - ühistu kontrollorganid, nende pädevus ja volituste tähtaeg;
 - ühistu majandusaasta algus ja lõpp;
 - kasumi jaotamise ja kahjumi katmise kord;
 - vara jaotamise kord ühistu lõpetamisel;
 - muud seaduses sätestatud kohustuslikud tingimused;
 - ühistu spetsiifikat arvestavad nõuded (nõuded liikmetele; liikmete kohustused tooraine müümisel ja teenuste kasutamisel; ühistu kapitalide kasutamise kord; juhatuse, nõukogu ja kontrollorganite valimise kord, nende volituste tähtajad ja tasustamise alused; ühistu liikmete vastuvõtmise ja väljaarvamise kord; liikmeks vastuvõtmisest keeldumise alused; eelarve ja aastaaruande kinnitamise kord ja tähtajad jne).

Asutamiskoosoleku korraldamine. Asutamiskoosoleku päevakorras peaksid olema

- põhikirja vastuvõtmine,
- asutamislepingu sõlmimine,
- ühistu juhtorganite valimine.

Asutamiskoosolekust võtavad osa ainult need asutajaliikmed, kes on enne koosoleku toimumist alla kirjutanud asutamislepingule. Asutamiskoosolek formuleerib lõplikult ühistu põhikirja ja võtab selle konsensuslikult vastu; vormistab asutamislepingu, millele kirjutavad alla kõik asutajaliikmed, ning valib vastavalt ühistu põhikirjas sätestatud korrale ühistu juhtorganid. Pärast juhtorganite valimist lõpetab asutamiskomisjon oma tegevuse ning annab kõik asutamise seotud materjalid üle ühistu uutele juhtorganitele, mille liikmed koordineerivad edasist asutamistegevust.

Et organisatsioon saaks ametliku juriidilise isiku staatuse, tuleb ta vastavalt seadusele registreerida. Tulundusühistud registreeritakse maa- või linnakohtute juures olevates äriregistrites vastavalt juhatuse poolt registripidajale esitatud kirjalikule avaldusele. Registrile esitatavale avaldusele kirjutab alla juhatuse liige või juhatuse liikmed ühiselt, kui nad on õigustatud esindama ühistut ühiselt. Avaldusel peavad juhatuse liikmete allkirjad olema notariaalselt tõestatud.

Juhatus on kohustatud esitama avalduse tulundusühistu registreerimiseks kuue kuu jooksul arvates asutamislepingu sõlmimisest. Ühistu omandab juriidilise isiku õigused registreerimise päevast alates.

Kasulikke linke

- www.eesti.ee – ettevõtte loomine
- www.eas.ee – alustavale ettevõtjale
- www.krediidiinfo.ee – turuülevaated
- www.riigiteataja.ee – tulundusühituseadus ja äriseadustik
- www.pria.ee – tootjarühmade tunnustamine ja tootjarühma loomise ja arendamise toetus
- www.epkk.ee – Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoda
- www.taluliit.ee – Eestimaa Talupidajate Keskliit
- www.eptk.ee – Eesti Põllumeeste Keskliit